

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA REGIONÁLNÍ A ENVIROMENTÁLNÍ EKONOMIKY

Způsob života domácností v České republice

Lifestyle of Households in the Czech Republic

Student: Bc. Veronika Pecková

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Ivan Šotkovský, Ph.D.

Ostrava 2016

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra regionální a environmentální ekonomiky

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Veronika Pecková**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202T040 Regionální rozvoj
Téma: **Způsob života domácností v České republice**
Lifestyle of Households in the Czech Republic
Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
  2. Teorie, metodika a zdroje dat
  3. Analýza spotřeby českých domácností
  4. Vývoj a struktura spotřeby domácností
  5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

ATKINSON, Antony Barnes a Eric MARLIER. *Income and living conditions in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2010. ISBN 978-92-79-16351-7.
KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-2456-0.
ŠOTKOVSKÝ, Ivan. *Demografie: teorie a praxe v regionálních souvislostech*. Ostrava: VŠB-TUO, 2013. 224 s. ISBN 978-80-248-3158-9.

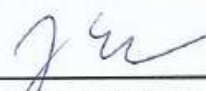
Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

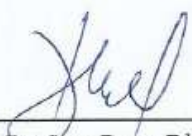
Vedoucí diplomové práce: **RNDr. Ivan Šotkovský, Ph.D.**

Datum zadání: 20.11.2015

Datum odevzdání: 22.04.2016

doc. Ing. Jan Sucháček, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem celou seminární práci včetně všech příloh, vypracovala samostatně.“

V Ostravě dne 22. dubna 2016

Bc. Veronika Pecková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala panu RNDr. Ivan Šotkovský, Ph.D., vedoucímu diplomové práce, za odborné vedení, cenné rady a připomínky při vypracování této práce.

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Teorie, metodika a zdroje dat	5
2.1	Domácnost.....	5
2.2	Životní způsob	7
2.2.1	Diferenciace v životním způsobu	8
2.3	Spotřeba.....	9
2.3.1	Klasifikace individuální spotřeby podle účelu – CZ-COICOP	11
2.4	Příjmy a výdaje domácností	15
2.5	Metodika a zdroje dat	16
2.5.1	Statistika rodinných účtů	16
2.5.2	Komparace výběrových šetření zkoumající způsob života domácností	21
2.6	Shrnutí	21
3	Analýza spotřeby českých domácností	22
3.1	Výdaje na konečnou spotřebu domácností	22
3.2	Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle účelu.....	24
3.3	Struktura výdajů domácností na konečnou spotřebu	26
3.4	Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle trvanlivosti	30
3.5	Shrnutí	33
4	Vývoj a struktura spotřeby domácností.....	34
4.1	Domácnosti podle výše čistého příjmu.....	34
4.1.1	Struktura spotřebních vydání.....	37
4.2	Domácnosti podle postavení osoby v čele domácnosti	42
4.2.1	Struktura spotřebních vydání.....	46
4.3	Domácnosti podle velikosti obce.....	53
4.3.1	Struktura spotřebních vydání.....	55
4.4	Shrnutí	59
5	Závěr	61
	Seznam použité literatury	66
	Seznam zkratk.....	71
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala *Způsob života domácností v České republice*. Práce je zaměřena zejména na spotřebu (domácností), která je jeho součástí.

Výdaje na konečnou spotřebu, vzhledem k tomu, že tvoří zhruba 70 % celkového hrubého domácího produktu, mají významný vliv na hospodářský vývoj naší země. Největší část těchto výdajů představují spotřební výdaje domácností, které dlouhodobě tvoří zhruba 50 % hrubého domácího produktu. Z tohoto důvodu je pro stát velice důležité sledovat spotřebu domácností, a to jak se mění její absolutní výše a struktura. A právě významnost spotřeby domácností na ekonomickém vývoji naší země, rozhodlo o výběru daného tématu.

Cílem této práce je vyhodnotit vývoj a strukturu spotřebních vydání českých domácností, a to z prostorového a především ekonomického pohledu.

Práce je rozdělena do tří hlavních částí – teoretická, empirická a praktická, úvodu a závěru.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy, které souvisejí s tématem diplomové práce, metodika a zdroje dat. Konkrétně se jedná o vymezení pojmů jako je domácnost, životní způsob, spotřeba a její klasifikace nebo čisté peněžní příjmy a výdaje, s kterými je spotřeba domácností srovnávána. Poslední část kapitoly je věnována výběrovému šetření Statistika rodinných účtů, ze kterého jsou čerpána data v následujících kapitolách diplomové práce.

Empirická část se zabývá samotným vývojem objemu a struktury výdajů na konečnou spotřebu domácností od roku 1995 až do roku 2014. Jsou zde rozebírány a zkoumány jednotlivé výdajové skupiny spotřeby domácností a je zde také nastíněn vývoj spotřebních vydání podle jejich trvanlivosti.

Vzhledem k tomu, že se výše a struktura spotřebních vydání mezi jednotlivými domácnostmi odlišují, tak je praktická část práce zaměřena na srovnání objemu a struktury spotřeby různých typů domácností, a to z ekonomického a prostorového hlediska. Z ekonomického pohledu je zkoumána spotřeba domácností ze dvou hledisek, za prvé podle výše čistého příjmu a za druhé podle postavení osoby v čele domácnosti. Z prostorového pohledu je analyzována spotřeba domácností podle místa bydliště, konkrétně podle velikosti obce, ve které bydlí.

Hlavní metodou vedoucí k naplnění cíle práce je metoda analýzy časových řad. Pro vypracování diplomové práce byly použity data pocházející ze zdrojů Českého statistického úřadu.

2 Teorie, metodika a zdroje dat

V této kapitole jsou představeny základní pojmy diplomové práce, metodika a zdroje dat. Konkrétně se jedná o vymezení pojmů jako je domácnost, životní způsob, spotřeba a její klasifikace, čisté peněžní příjmy a výdaje. Poslední část kapitoly se zabývá výběrovým šetřením Statistika rodinných účtů, ze kterého jsou čerpána data a její následná komparace s výběrovým šetřením Životní podmínky, zabývající se také způsobem života domácností.

2.1 Domácnost

Jedním ze základních pojmů této diplomové práce je domácnost. Pod pojmem domácnost si představím menší skupinu osob, která společně bydlí a hospodaří. ESA 1995 (s. 45) definuje domácnost jako: „*malé skupiny osob, které sdílejí stejné podmínky života v ubytování, společně se podílejí na některém nebo na všech jejich důchodech a na jmění a spotřebovávají určité typy výrobků a služeb, zejména bydlení a potraviny, kolektivně.*“

ČSÚ (2009) zase domácnost definuje jako soubor osob, které společně bydlí, společně se podílejí na úhradě základních výdajů (na provoz domácnosti, výživu, údržbu bytu apod.). Jádrem těchto domácností bývá zpravidla rodina, ale také to může být i jednotlivec.

V ekonomickém pojetí je domácnost základním společenským a ekonomickým subjektem přicházející na trh, tvořící specifický sektor národního hospodářství. Prostřednictvím spotřebních výdajů významně ovlivňují chod celého národního hospodářství. Domácnosti v roli spotřebitele vstupují na trh jako kupující za účelem uspokojení svých potřeb prostřednictvím nákupu statků a služeb. V roli prodávajícího, jakožto vlastníka výrobních faktorů, nabízí tyto faktory na trhu firmám, aby posléze mohla za příjmy z těchto výrobních faktorů nakupovat výrobky pro svou spotřebu (Macáková, 2003).

V ekonomice je role domácností významná zejména tím, že podporují ekonomický růst státu, a to díky svým výdajům. Spotřeba domácností představuje totiž největší složku agregátních výdajů a HDP. Běžně se pohybuje kolem 50 % úrovně HDP. Proto má jakákoliv změna spotřebního chování významný vliv na ekonomický růst země. Domácnosti mají vliv na ekonomiku země nejen jako spotřebitelé, ale také jako pracovníci, drobní podnikatelé, kteří nejsou zapsáni v obchodním rejstříku a též jako zdroj investic skrz své úspory (ČSÚ, 2006).

Na domácnosti můžeme nahlížet z různých úhlů. Nejznámější dělení domácností je:

- **1. Bytová domácnost:** je definována souborem osob, které trvale bydlí v jednom bytě. Je tvořena buď jednou, nebo více hospodařícími domácnostmi (Palonciová, 2004). Podle

posledního Sčítání lidu, domů a bytů je v České republice 4 104 635 bytových domácností (ČSÚ, 2013b).

- **2. Hospodařící domácnost:** je definována společným hospodařením osob společně bydlící v jednom bytě, společně hradící náklady na bydlení, vybavení bytu, vytápění, provoz domácnosti, stravování atd. Je tvořena jednou nebo více cenзовými domácnostmi (Palonciová, 2004). V posledních letech je ale stále více těchto domácností tvořeno jedinou cenзовou domácností. Podle posledního SLDB se v ČR vyskytuje 4 375 122 hospodařících domácností (ČSÚ, 2013b).

Hospodařící domácnosti můžou být typu:

- „domácnost rodinná tvořená 1 úplnou rodinou (manželský pár, neformální soužití druha a družky, registrované partnerství, příp. neformální soužití osob stejného pohlaví, a to ve všech případech s dětmi nebo bez dětí),
  - domácnost rodinná tvořená 1 neúplnou rodinou (jeden z rodičů s alespoň jedním dítětem),
  - domácnost rodinná tvořená 2 a více rodinami,
  - domácnost nerodinná vícečlenná (dvě nebo více osob příbuzných i nepříbuzných, společně hospodařících, které netvoří rodinnou domácnost; mezi nerodinné vícečlenné domácnosti patří také domácnost prarodiče/prarodičů s vnoučaty),
  - domácnost jednotlivce“ (ČSÚ, 2013c, s. 8).
- **3. Cenзовá domácnost:** je definována jako soubor osob, které bydlí v jednom bytě, u kterých se předpokládá, že vždy bydleli a také hospodařili společně na základě jejich příbuzenských nebo jiných vztahů. Nejlépe je tento typ domácnosti definován příbuzenskými vztahy (např. manžel-manželka, rodič-dítě ad.). U ostatních vztahů se nejčastěji objevuje vazba mezi uživatelem bytu a podnájemníkem. Tento pojem se u posledního Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 již neobjevil. Nyní se pracuje pouze s hospodařícími a bytovými domácnostmi, protože rozdíly v počtu cenзовých a hospodařících domácností se neustále snižoval.

Rozlišovaly se čtyři typy cenзовých domácností:

- domácnost rodinná – úplná rodina – tvořena manželskou dvojicí s dětmi nebo bez dětí,
- domácnost rodinná – neúplná rodina – představována jedním rodičem s alespoň jedním dítětem,

- *vícečlenná nerodinná domácnost* – tvořena dvěma nebo více osobami, příbuzných i nepříbuzných, společně hospodařících, které ale netvoří rodinnou domácnost,
- *domácnost jednotlivce* – představující jedinou samostatně hospodařící fyzickou osobou, která bydlí buď sama anebo s další cenзовou domácností, popřípadě v bytě žije jako podnájemník (Šotkovský, 2013).

2.2 Životní způsob

Životním způsobem můžeme rozumět způsob, jakým žijeme: tzn., jak bydlíme, jak se oblékáme, jak a také kde pracujeme, kdy a co jíme, jak trávíme svůj volný čas, co si myslíme o sobě a o světě, co čteme, jakou hudbu posloucháme apod. (Kubátová, 2010).

Můžeme se setkat s různými přístupy a definicemi životního způsobu. Podle Duffkové (2005, s. 80) je životní způsob „*systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických, charakteristických pro určitý subjekt (jedince či skupinu, eventuálně i společenství či společnost coby konkrétní nositele životního způsobu)*.“

Kubátová (2010, s. 34) ho zase definuje jako „*kvantitativní souhrn různých prvků způsobu života (činností, projevů, vztahů, aspektů apod.)*.“

Životní způsob lze také charakterizovat jako strukturovaný souhrn relativně ustálených způsobů realizace každodenních činností a praktik v různých sférách lidské existence. Je obecnou kategorií zdůrazňující spíše reálnou existenci jednotlivých možných způsobů realizace každodenních činností a způsobů chování ve vazbě na obecnější životní podmínky (Duffková, Urban a Dubský, 2008).

Podle Nakonečného (2005) je způsob života konceptem, který zahrnuje jak osobnost člověka, tak jeho životní podmínky.

Tento pojem bývá spojován s kvantitativními charakteristikami a se systémovou provázaností jednotlivých prvků životního způsobu.

Často se můžeme setkat se zaměřováním tohoto pojmu se životním stylem. Životní styl je naproti tomu mnohem konkrétnější pojem a je chápán spíše kvalitativně. Jedná se o systém, pro který je charakteristická provázanost činností, vztahů, projevů apod. Na tyto pojmy se můžeme dívat jako na synonyma pouze do té doby, pokud se nezaměřujeme na jejich kvalitativní stránku, tedy na míru vnitřní uspořádanosti a konzistentnosti prvků způsobu života (Kubátová, 2010). Termín „životní způsob/styl“ se používá tam, kde se příslušná váha vztahuje či může vztahovat jak ke kategorii životního způsobu, tak ke kategorii životního stylu, nebo tam, kde toto rozlišení není podstatné (Duffková, Urban a Dubský, 2008).

Životní způsob/styl každého člověka a jeho zásadní charakteristické rysy závisí zejména na:

- *subjektivním činiteli*: na osobnosti jedince se všemi jeho potřebami, zájmy, hodnotami, dovednostmi, schopnostmi apod. a
- *vnějším faktoru*: na celospolečenských, obecnějších či užších skupinových životních podmínkách¹ (Duffková, Urban a Dubský, 2008).

Životní podmínky vytvářejí určité mantinely, v nichž se život určitého člověka pohybuje, naznačují meze a možnosti pro činnosti a způsoby chování (Tuček et al., 2003). Jednotlivec na ně reaguje jednak tím, že k nim zaujímá specifický postoj, hodnotí je z hlediska toho, jak a zda vůbec odpovídají jeho potřebám, hodnotám a jednak tím, že na základě svého postoje k životním podmínkám konkretizuje a specifikuje svůj vlastní životní styl. Někdy se v duchu této představy vyzdvihuje teze, že životní způsob/styl je v podstatě vlastně reakce člověka na své životní podmínky (Duffková, 2005). Tuček et al. (2003, s. 168) uvádí, že „*životní podmínky se nemění stejně pro celou populaci – v probíhající sociální diferenciaci se otevírají lepší možnosti pro utváření způsobu života pro vrstvy vyšší, horší, a někdy i zhoršující se možnosti pro vrstvy nižší.*“

2.2.1 Diferenciace v životním způsobu

Každý člověk má nějaký specifický životní způsob a liší se jím od ostatních. Diferenciace ve způsobu života je založena zejména na životních podmínkách. Rozdíly v životním způsobu můžeme dělit podle:

- pohlaví,
- typu bydliště (městský vs. vesnický životní způsob),
- věku a fáze životního cyklu (způsob života dítěte vs. dospělého vs. starého člověka),
- vzdělání,
- sociální struktury (podle místa osoby v sociální stratifikaci),
- zdravotního stavu (např. životní způsob tělesně postiženého člověka).
- rodinného stavu,
- profese a povolání,
- zaměstnání (např. způsob života jedince, který pracuje v málo obvyklých směnách nebo v tzv. nestandardních formách/práce na dálku).

---

¹ Životními podmínkami se míní podmínky sociální nikoliv materiální. Sociálními podmínkami je myšleno vliv sociální skupiny na sebeprožívání a sebepojetí člověka (Kubátová, 2010).

U většiny případů znamená život v určitých specifických podmínkách větší pravděpodobnost inklinování k určitému životnímu způsobu/stylu, přinejmenším v některé oblasti, části životního způsobu. Např. vdané ženy pravděpodobně tráví alespoň část svého volného času s rodinou, na rodičovské dovolené bývá takřka pravidelně žena nikoliv muž apod. (Duffková, 2005).

2.3 Spotřeba

Podle Duffkové, Urbana a Dubského (2008) je spotřeba součástí způsobu života. Ta k životu a také do způsobu života neodmyslitelně patří. To se ale týká spotřeby, která je součástí našeho života prostředkem dosažení něčeho. V případě, že spotřeba slouží jako cíl života a ne už jako jeho prostředek, hovoříme v tomto případě už o spotřebitelství.

Spotřebu přesněji osobní výdaje na spotřebu můžeme definovat jako výdaje všech domácností v ekonomice na finální statky a služby a je největší složkou agregátních výdajů a domácího produktu (Samuelson, Gregor a Nordhaus, 2013). „*Z ekonomického pohledu je chápána jako součást procesu výroby, v nichž se výrobky a služby stávají předmětem užití, prostředkem uspokojování hmotných a duchovních potřeb obyvatelstva*“ (Duffková, Urban a Dubský, 2008, s. 88).

Nejdůležitější pro životní způsob je osobní spotřeba, která je vymezována jako uspokojování hmotných a duchovních potřeb obyvatelstva, k čemuž slouží osobní příjmy. Je realizována třemi způsoby: nákupem zboží v obchodech, používáním placených služeb či naturální spotřebou (Duffková, Urban a Dubský, 2008).

„*Výdaje domácností na konečnou spotřebu tvoří především výrobky a služby, jež byly nakoupeny na trhu, ale zahrnují také spotřebu produkce vyrobené pro vlastní konečné užití, jako jsou služby bydlení poskytované vlastníky obydlí, kteří v nich bydlí a výrobky a služby, jež domácnosti obdržely jako naturální příjmy. Nezahrnují naturální sociální transfery, mezispotřebu, tvorbu hrubého kapitálu, pořízení nevyráběných aktiv, platby pro NISD, daně jiné než daně na produkty nebo dobrovolné převody.*“ (ČSÚ, 2008, s. 43).

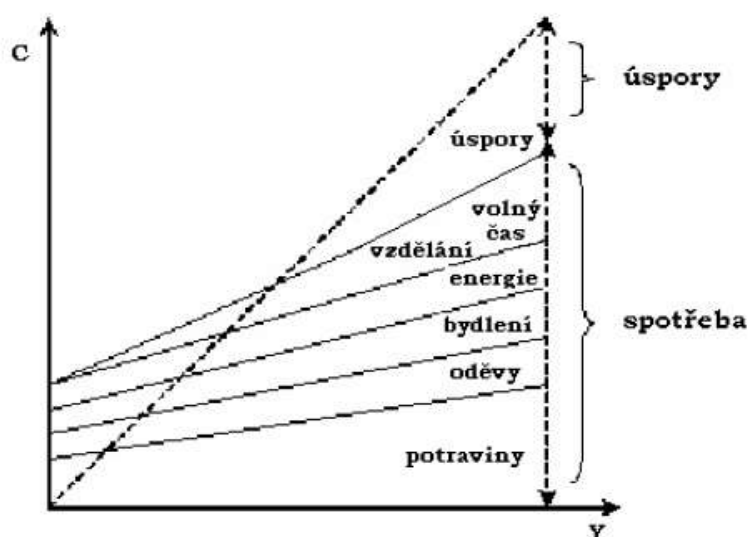
Spotřeba jednotlivců a domácností je ovlivňována mnoha faktory:

- výši příjmu,
- formou a rozsahem alespoň částečného financování některých služeb či výrobků prostřednictvím státu,
- nabídkou na trhu,
- strukturou a rozsahem potřeb jedince (Duffková, Urban a Dubský, 2008).

Např. nákup obuvi může záviset na počasí a nákup auta zase na ceně benzínu.

Nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje spotřebu, je *reálný důchod*. Reálným důchodem rozumíme disponibilní důchod, což je důchod, který domácnosti obdrží po zaplacení daní (Jurečka, Jánošíková et al., 2009). Ten pak domácnosti využívají nejen ke své spotřebě, ale také k tvorbě úspor (Kamenický, 2012). V grafu 2.1. lze vidět, jak na reálném důchodu (Y) jsou závislé spotřební výdaje domácností (C). S rostoucím reálným důchodem stoupá spotřeba, i když pomaleji než reálný důchod. Při poklesu reálného důchodu naopak spotřeba klesá. V levé části grafu je zřejmé, že domácnosti, které mají nízké příjmy, omezují své spotřební výdaje na uspokojení nezbytných životních potřeb (jídlo, oblečení, bydlení). Naopak domácnosti, které dosahují vyšších příjmů, můžou uspokojit nejen méně naléhavé potřeby, jako jsou např. kultura, cestování či sport, ale také část svého příjmu uspoří (Jurečka, Jánošíková et al., 2009).

Graf 2.1 Spotřební výdaje domácností

Zdroj: Jurečka, (2010, s. 25)

Proč s růstem důchodu spotřeba roste pomalejším tempem, vysvětluje také *hypotéza životního cyklu*, jejíž autorem je Američan Franco Modigliani. Dle této hypotézy má člověk jistou, byť mlhavou představu o jakémsi vývoji svého celoživotního příjmu. Během našeho života se spotřeba mění méně než jeho důchod. V mládí si člověk obvykle půjčuje (spotřeba je vyšší než důchod), ve středním věku spoří na stáří a splácí půjčky z mládí (spotřeba je menší než důchod) a ve stáří čerpá své úspory (spotřeba je vyšší než důchod). Přitom se ale snaží, aby nepodléhala jeho spotřeba během jeho života nějakým příliš velkým výkyvům (Holman, 2000).

Klasifikace spotřeby domácností

Spotřební výdaje domácností můžeme členit podle různých kritérií. Podle Fuchse a Tuleji (2003) můžeme výdaje domácností na spotřebu, jakožto osobní výdaje na spotřebu vnitřně rozdělit na tři hlavní skupiny:

- *výdaje na dlouhodobou spotřebu* (nákupy typu bytového zařízení, automobilu),
- *výdaje na krátkodobou spotřebu* (nákupy potravin, oděvů, benzínu),
- *výdaje na služby*, představující nemateriální položky spotřeby domácností (zaplacení plynu, elektřiny, vody, nájemného, platby za služby lékařů, advokátů aj.).

Podle nezbytnosti potřeb rozeznáváme statky na:

- *nezbytné* (uspokojující základní lidské potřeby),
- *standardní* (uspokojující relativně nezbytné potřeby, existenčně postradatelné),
- *luxusní* (uspokojující nadstandardní potřeby).

Toto dělení, ale není neměnné, protože potřeba, která byla považována v určitém období za luxusní, se po jisté době může stát standardní či dokonce nezbytnou. To samé platí i naopak (Hronová et al., 2000).

Nejzákladnější a také nejpoužívanější je nicméně klasifikace individuální spotřeby podle účelu – CZ-COICOP.

2.3.1 Klasifikace individuální spotřeby podle účelu – CZ-COICOP

Český statistický úřad dělí jednotlivé spotřební výdaje od roku 1999 dle klasifikace CZ-COICOP. Klasifikace CZ-COICOP se používá k identifikaci výdajů na individuální spotřebu zboží a služeb třemi institucionálními sektory, a to domácnostmi, neziskovými institucemi sloužícími domácnostem a vládními institucemi (ČSÚ, 2014a). Díky ní můžeme získat konkrétnější představu o tom, za co jednotlivé sektory ekonomiky nejvíce utrácejí. „*Je vypracována na podkladě mezinárodního standardu Classification of Individual Consumption by Purpose - COICOP, který se používá v systému národních účtů (SNA). Předmětem Klasifikace CZ-COICOP je zařídění všech druhů individuální spotřeby (zboží, služeb apod.) podle účelu*“ (ČSÚ, 2011).

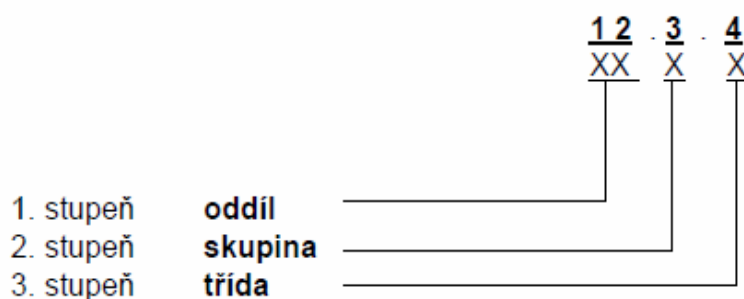
Klasifikace CZ-COICOP dělí spotřební výdaje do 14 oddílů. Oddíly 01-12 tvoří výdaje domácností, oddíl 13: výdaje NISD a oddíl 14: výdaje vládních institucí. CZ-COICOP je navržena tak, aby odrážela rozdíly důchodové pružnosti. Např. chudší domácnosti utratí

relativně značnou část svého rozpočtu na potraviny, bydlení a oblečení, zatímco ty bohatší více utratí za dopravu, vzdělání, rekreaci a zdraví.

Konstrukce klasifikace

Klasifikace CZ-COICOP je třístupňová viz obrázek 2.1. Každý oddíl se dělí na skupiny a ty se dále dělí na třídy. Pro první stupeň je stanoveno označení dvoumístným kódem, pro druhý třímístným a pro třetí stupeň kódy čtyřmístnými. Celá klasifikaci tvoří 14 oddílů, 58 skupin a 157 tříd.

Obrázek 2.1 Systém číslování klasifikace CZ-COICOP

Zdroj: ČSÚ, 2014a

Klasifikace CZ-COICOP je uspořádána vertikálně – první jsou výdaje domácností, pak výdaje neziskových institucí sloužící domácnostem a nakonec výdaje vládních institucí (ČSÚ, 2014a).

Přehled oddílů klasifikace

- 01 potraviny a nealkoholické nápoje,
- 02 alkoholické nápoje, tabák (a narkotika)
- 03 odívání a obuv
- 04 bydlení, voda, energie, paliva
- 05 bytové vybavení, zařízení domácností, opravy
- 06 zdraví
- 07 doprava
- 08 pošty a telekomunikace
- 09 rekreace a kultura
- 10 vzdělávání

- 11 stravování a ubytování
- 12 ostatní zboží a služby
- 13 výdaje neziskových institucí sloužících domácnostem na individuální spotřebu
- 14 výdaje vládních institucí na individuální spotřebu (ČSÚ, 2014b).

Za základní spotřební výdaje bývají považovány: potraviny a nealkoholické nápoje a bydlení (Duffková, Urban a Dubský, 2008).

První oddíl klasifikace tvoří **potraviny a nealkoholické nápoje**. Zahrnuje např. maso, uzeniny, ryby, pekárenské výrobky, sladkosti, ovoce a zeleninu, mléko, minerální vody, kávu, čaj atd. Ale jeho součástí jsou jen produkty, které jsou koupené pro spotřebu v domácnosti, tudíž nezahrnuje stravování v cukrárnách, restauracích, barech apod.

Druhý oddíl tvoří **alkoholické nápoje a tabák**. Patří zde pivo, lihoviny, víno a různé míchané nápoje obsahující alkohol. Zahrnuje také nízkoalkoholické a nealkoholické nápoje, které bývají obecně považovány za alkoholické, jsou to např. alkoholická piva. Tabák představují zejména cigarety a doutníky. Tento oddíl je také tvořen narkotiky, jako je např. kokain, marihuanu či umělé drogy.

Ve třetím oddílu – **odívání a obuv** – jsou zahrnuty všechny typy oblečení, látky, oděvní doplňky, textilní galanterie, boty, ale také i výdaje, které jsou vynaloženy na půjčování, na opravu nebo vyčištění oděvů či obuvi.

Čtvrtý oddíl obsahuje výdaje domácností za **bydlení, vodu, energie a paliva**. Zahrnuje nájemné z bytu, imputované nájemné, drobné opravy bytu, běžná úprava, ostatní služby, které souvisí s bydlením. A dále také tepelná a elektrická energie, plyn a další paliva.

Pátý oddíl – **bytové vybavení, zařízení domácností, opravy** – představuje zejména nábytek, dále přístroje a spotřebiče pro domácnost, bytový textil, nádobí a další kuchyňské předměty, vybavení pro dům a zahradu a v neposlední řadě také služby a zboží pro běžnou údržbu domácnosti – např. hlídání dětí či úklid domácnosti.

Dalším oddílem je oddíl **zdraví**, který je tvořen všemi léky, zdravotnickými potřebami, výdaji, které souvisí s poskytnutím ambulantní zdravotní péče a ústavní zdravotní péči (sanatoria, lázně, pobyt v nemocnici...).

Doprava, sedmý oddíl klasifikace, zahrnuje nákup dopravních prostředků, náklady na jejich provoz, opravu, běžnou údržbu, náhradní díly. Patří sem i dopravní služby jako je např. MDH, letecká osobní doprava atd.

Osmý oddíl – **pošty a telekomunikace** – je rozdělen do tří skupin, a to na poštovní služby, telefonní a telefaxová zařízení a telefonní a telefaxové služby, čímž rozumíme

poplatky za instalaci zařízení, paušální poplatky, výdaje za internet apod.

Devátý oddíl klasifikace – **rekreace a kultura** – se skládá z šesti skupin. V první skupině – zařízení audiovizuální, fotografická a zařízení pro zpracování dat se nachází např. televize, rádia, software. Další skupinou jsou výrobky dlouhodobé spotřeby pro rekreaci a kultura, kterou tvoří např. rekreační lodě, hudební nástroje či karavany. Skupina ostatní rekreace včetně vybavení květiny, zahrady a domácí zvířata je tvořena např. stolní hry, rybářské potřeby nebo okrasné květiny. Čtvrtou skupinou jsou rekreační a kulturní služby (loterie, herny), Předposlední skupinou jsou noviny, knihy a papírenské zboží obsahující knihy, učebnice, pohlednice nebo také služby tiskáren. Poslední šestou skupinou je dovolená s komplexními službami. Zde se řadí různé poznávací a turistické zájezdy, školní výlety, zájezdy s cestovními kanceláři apod.

Desátý oddíl je **vzdělání** tvořící jen výdaje za vzdělávací služby. Např. výdaje za učební materiál zde není zahrnut, ale spadá do oddílu – rekreace a kultura, i když je spojen se vzdělávacím procesem.

Předposlední oddíl – **stravování a ubytování** - je představován dvěma skupinami, a to stravovacími službami a ubytovacími službami. Je zde také zahrnuto spopitné, které souvisí s danými službami.

Poslední oddíl tvoří **ostatní zboží a služby**. Je rozčleněn do sedmi skupin: osobní péče (manikúra, kadeřnické salony, kosmetické přípravky...), prostituce, osobní potřeby a doplňky, které nejsou jinde uvedené (klenoty, potřeby pro kuřáky, hodiny a jejich opravy...), pojištění, sociální péče (pečovatelská služba, jesle...), finanční služby jinde neuvedené (služby prováděné spořitelny, bankami, makléři...) a ostatní služby jinde neuvedené (poplatky za pohřební služby, za služby architektů, překladatelské služby...) (ČSÚ, 2014b).

Detailní členění klasifikace CZ-COICOP je uvedeno v příloze 1.

Součástí této klasifikace je také rozlišení jednotlivých tříd na služby či zboží. Zboží je zde dále členěno podle jeho trvanlivosti na netrvanlivé, střednětrvanlivé a trvanlivé. Rozdíl mezi trvanlivým a netrvanlivým zbožím spočívá v tom, že trvanlivé zboží můžeme používat opakovaně či nepřetržitě, a to po dobu delší než rok. Mimo to má také relativně vyšší cenu. A zboží střednětrvanlivé má kratší očekávanou dobu životnosti a jeho nákupní cena bývá podstatně nižší než u zboží trvanlivého (ČSÚ, 2014a).

Nedostatky klasifikace

Jedním z nedostatků klasifikace je problém s *víceúčelovými položkami*. Kdy některé služby a zboží je možné přiřadit k více než jednomu účelu. Např. jízdní kola či motorové sáně mohou být nakoupena k dopravě či k rekreaci. V takovýchto případech se postupuje tak, že víceúčelové služby a zboží jsou přidělovány k oddílu, který představuje převažující účel. Výsledkem tedy je, že jízdní kolo a motorové sáně jsou přiděleny pod oddíl „Dopravy“, protože to je jejich obvyklá funkce.

Dalším problémem jsou tzv. položky se smíšenými účely. Jedná se o výdaje, které jsou tvořeny svazkem zboží a služeb a které tak slouží dvěma či více účelům. Příkladem může být nákup turistického zájezdu zahrnující platbu za ubytování, dopravu a stravování. V těchto případech se výdaje kryjící dva či více účelů posuzují případ od případu, aby byl zjištěn přesný účel. Proto jsou nákupy zájezdových dovolených uvedeny pod „Dovolená s komplexními službami“, bez toho aniž by došlo k pokusu izolovat jednotlivé účely jako je ubytování, doprava, stravování (ČSÚ, 2014a).

Využití klasifikace

Klasifikace CZ-COICOP nachází své uplatnění zejména v soustavě národních účtů, kde je jeho nedílnou součástí. Dále je využívána ve statistice rodinných účtů, k výpočtu indexu spotřebitelských cen nebo k mezinárodnímu srovnání hrubého domácího produktu (ČSÚ, 2014a).

2.4 Příjmy a výdaje domácností

Vzhledem k tomu, že bude spotřeba domácností v analytické části porovnávána s jejich čistými peněžními příjmy a výdaji, tak je potřeba zaměřit se také na interpretaci těchto pojmů.

Hrubé a čisté peněžní příjmy a výdaje jsou základními ukazateli výběrového šetření Statistika rodinných účtů. *Hrubé peněžní příjmy* definujeme jako příjmy, které nezahrnují přijaté úvěry a půjčky ani vybrané úspory. *Čistými peněžními příjmy* rozumíme hrubé peněžní příjmy, které jsou sníženy o daň z příjmů a o příspěvky na zdravotní a sociální pojištění. (MPSV, 2013). Peněžní příjmy jsou konkrétně tvořeny příjmy ze závislé činnosti, příjmy z podnikání, sociálními příjmy a ostatními příjmy (příjmy z pronájmů, z životního pojištění, z kapitálového majetku, získané z dědictví nebo jako výhra v různých soutěžích) (ČSÚ, 2012).

Na druhé straně můžeme analogicky definovat *hrubé peněžní výdaje* jako výdaje, které

nezahrnují vklady u různých peněžních ústavů ani splacené půjčky a úvěry. Čisté peněžní výdaje jsou výdaje snížené o daň z příjmu a příspěvky na zdravotní a sociální pojištění od hrubých peněžních vydání (MPSV, 2013). Členíme je na tzv. spotřební a nespotební (investiční) vydání. Do nespotebních vydání se řadí pořízení a rekonstrukce domu, bytu a vydání, která nejsou jinde uvedena, a to hospodářské a pěstelské potřeby, služby pro osobní hospodářství, daň z nemovitosti, dědická aj. a dary příbuzným (ČSÚ, 2015d).

V případě, že čisté peněžní příjmy převyšují čisté peněžní výdaje, mluvíme zde o *úsporách*.

2.5 Metodika a zdroje dat

Základním zdrojem dat zabývající se životním způsobem a konkrétně spotřebou domácností je výběrové šetření nazývané *Statistika rodinných účtů*. Způsobem života se také zabývá i další šetření, a to *Životní podmínky (EU-SILC)*. Toto šetření se ale nezabývá spotřebou českých domácností, jejichž zkoumání je cílem této diplomové práce.

2.5.1 Statistika rodinných účtů

Hospodaření domácností sleduje zejména ČSÚ v rámci svého šetření Statistika rodinných účtů, a to již od roku 1956. Jejím hlavním úkolem je sledování výdajů a struktury spotřeby domácností ve vazbě na jejich příjmy. Údaje o příjmech by se ale neměly používat pro hlubší analýzy, protože čistý peněžní příjem je výběrovým znakem, jehož vývoj je stanoven de facto dopředu. Dnes je pro potřeby zajištění mezinárodní srovnatelnosti SRÚ zcela harmonizována dle norem EU (ČSÚ, 2015c).

Výběr zpravodajských domácností

Jelikož nelze získat údaje od všech českých domácností je zjišťování výběrové. Domácnosti se vybírají záměrným kvótním výběrem (ČSÚ, 2015). Dříve se kvóta určovala na základě výsledků mikrocensu a Sčítání lidí, domů a bytů. V roce 2007 ale nastala změna a kvóta se nyní určuje prostřednictvím šetření Životní podmínky (Artl, Čutková a Radkovský, 2001). „Kvóta např. určí, kolik musí být ve zpravodajském souboru domácností zaměstnanců s nižším vzděláním s 1 dítětem, čistým měsíčním příjmem na osobu v intervalu 8 001 – 11 000 Kč a bydlících v rodinném domku v obci s počtem obyvatel od 10 000 do 49 999. Domácnosti setrvávají ve zpravodajském souboru celý rok, pokud se nezmění některá jejich klíčová výběrová charakteristika (např. ekonomická aktivita osoby v čele)“ (ČSÚ, 2015c). Určité změny ve složení souboru SRÚ se mohou do určité míry projevit u relativních

ukazatelů, ale na dlouhodobější vývojové tendence nemají až tak podstatný vliv (MPSV, 2013).

Jednotkou výběru a šetření je hospodařící domácnost. Hlavním výběrovým znakem je soubor domácností odvozených podle ekonomické aktivity a také postavení v zaměstnání osoby, která je v čele domácnosti. Základní soubor se skládá z 3 000 domácností a je konstruován tak, aby odpovídal struktuře domácností v České republice. Do roku 2010 doplňoval tento základní soubor dalších 400 domácností s minimálními příjmy.

V souvislosti se vstupem ČR do EU proběhlo v metodice statistiky rodinných účtů několik změn, které byly vyvolány jednak harmonizací se statistikou EU a jednak s doporučeními vydané Eurostatem pro všechny členské země EU. Do roku 2005 nebyly ve vzorku zahrnuty všechny typy domácností, konkrétně ty s nižší četností výskytu. Například se nesledovaly domácnosti důchodců s nebo bez ekonomicky aktivních členů či domácnosti nezaměstnaných. Od tohoto roku se také zvýšilo zastoupení domácností, které bydlí v malých obcích a v rodinných domech, takže struktura je blíží skutečnosti i z hlediska druhu domu či velikosti obce. Veškerá data jsou publikovaná jen za ČR a NUTS2 (ČSÚ, 2015c).

Třídění domácností

SRÚ třídí domácnosti na základě několika různých hledisek. Mezi nejvýznamnější patří tato členění:

Domácnosti podle postavení osoby v čele

Domácnosti jsou zde dělené na:

- *domácnosti zaměstnanců* – kdy osoba v čele domácnosti je v pracovním nebo služebním poměru, či vykonává funkci, do níž byla jmenována či zvolena,
- *domácnosti samostatně činných osob* – v čele je osoba, která se zabývá podnikáním nebo vykonává nezávislé povolání v jakémkoliv oboru, včetně odvětví zemědělství, lesnictví a rybolovu,
- *domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů* – osoba v čele domácnosti je osoba pobírající jakýkoli důchod (kromě sirotčího). Tato osoba buď nepracuje vůbec anebo její příjmy nepřesáhnou za rok 48 000 Kč,
- *domácnosti nezaměstnaných* – v čele domácnosti je osoba, která je nezaměstnaná, ale aktivně si hledá zaměstnání (ČSÚ, 2015b).

V úplných rodinách je osobou v čele domácnosti vždy muž, a to bez ohledu na jeho ekonomickou aktivitu. U neúplných rodin a nerodinných domácností bývá prvním hlediskem

pro stanovení osoby v čele ekonomická aktivita a druhým hlediskem výše peněžních příjmů jednotlivých osob domácnosti (ČSÚ, 2015b). Většinou to bývá v neúplných rodinách rodič a v nerodinných domácnostech osoba s nejvyšším příjmem (ČSÚ, 2015c).

V posledním dostupném šetření z roku 2014, byly jednotlivé domácnosti ve zpravodajském souboru zastoupeny podle jejich skutečného podílu na populaci takto:

- domácnosti zaměstnanců - 1 379 domácností (49 %),
- domácnosti samostatně činných osob – 349 domácností (12 %),
- domácnosti nezaměstnaných – 108 domácností (4 %),
- domácnosti důchodců – 835 domácností (30 %) (ČSÚ, 2015d).

Na základě těchto informací můžeme vidět, že největší část v naší populaci tvoří domácnosti zaměstnanců.

Domácnosti podle velikosti obce

Domácnosti jsou zde rozčleněny podle velikosti obce, ve které bydlí. Ty jsou oficiálně rozdělené do 10 velikostních skupin podle počtu obyvatel, ale v rámci SRÚ došlo k jejich sloučení do 4 velikostních skupin, protože velikost zpravodajského souboru domácností je příliš malá na to, aby bylo možné zveřejňovat statisticky přesné výsledky za 10 velikostních skupin. Jednotlivé velikostní skupiny obcí a jejich zastoupení v posledním šetření vypadalo následovně:

- *do 1 999 obyvatel* - 690 domácností (24 %),
- *od 2 000 – 9 999* - 536 domácností (19 %),
- *od 10 000 – 49 999* – 604 domácností (21 %),
- *od 50 000 a více obyvatel*- 1 001 domácností (35 %) (ČSÚ, 2015e).

Oproti předchozímu členění jsou zde vidět daleko menší rozdíly mezi jednotlivými skupinami domácností. Nejvíce domácností se logicky nachází v největších městech ČR.

Domácnosti podle právního užívání bytu

Domácnosti jsou zde tříděny podle druhu bytu, ve kterém žijí. Nejsou zde ale zahrnuty domácnosti žijící ve vlastním bytovém domě, ve služebním bytě či bezplatně u příbuzných.

Podle právního užívání bytu jsou domácnosti děleny na:

- *domácnosti bydlící v nájemním bytě* – užívající na základě nájemní smlouvy,
- *domácnosti bydlící v družstevním bytě* – užívající na základě členství v bytovém družstvu,
- *domácnosti bydlící v bytě v osobním vlastnictví* – užívané na základě vlastnictví bytu

či spoluvlastnictví příslušného podílu společných prostor (ČSÚ, 2015e).

Domácnosti podle čistého peněžního příjmu na osobu

Domácnosti jsou rozděleny na základě výše čistého příjmu do kvantilů, které se používá také i v rámci mezinárodního srovnání. Dále jsou tyto domácnosti rozděleny do decilů také podle výše čistého příjmů na osobu v domácnosti (ČSÚ, 2015e).

Domácnosti podle regionů soudržnosti

Domácnosti jsou zde rozčleněny do 8 regionů soudržnosti, na úrovni NUTS 2 (ČSÚ, 2015e).

Domácnosti podle počtu vyživovaných dětí

Za vyživované děti jsou považovány děti v předškolním a školním věku a děti do 26 let, které studují či pro svůj tělesný či duševní stav nejsou schopné si zajistit sami obživu a nepobírají invalidní důchod. V rámci harmonizace s EU-SILC se používá od roku 2013 pojem vyživované dítě místo nezaopatřeného dítěte. Mezi těmito pojmy ale není významný rozdíl. Domácnosti jsou zde roztrženy na:

- *domácnosti bez dětí,*
- *domácnosti s 1 dítětem,*
- *domácnosti se 2 dětmi,*
- *domácnosti se 3 a více dětmi (ČSÚ, 2015f).*

V analytické části bude zkoumána spotřeba podle tří hledisek, a to podle postavení osoby v čele, velikosti obce a výše čistého příjmu. Proto bylo také u těchto jmenovaných typů domácností uvedeno i zastoupení domácností v absolutních a relativních hodnotách.

Zjišťování údajů

Prvotní údaje o příjmech, výdajích a spotřebě domácností se zjišťují ve SRÚ metodou průběžných záznamů. Tzn., že domácnost, která je vybraná si každý den zaznamenávají všechny peněžní a také naturální příjmy a výdaje do tzv. „Deníku zpravodajské domácnosti“, vystavovaný na každý měsíc (ČSÚ, 2015c). Formulář je rozdělen do pěti částí:

- *peněžní zůstatky domácností (k prvnímu a k poslednímu dni v měsíci),*
- *složení domácnosti,*
- *peněžní příjmy,*
- *peněžní vydání (podle klasifikace CZ-COICOP),*

- *naturální spotřeba a naturální vydání* (rozdělené do tří částí na potraviny a nápoje, bezplatné stravování a průmyslové zboží a služby) (ČSÚ, 2010b).

Z důvodu náročnosti zjišťování jsou od roku 2006 podrobné zápisy prováděny pouze dva měsíce v roce a v dalších měsících je sledována už jen celková částka těchto vydání (ČSÚ, 2015c).

Účast na šetření je dobrovolná. Kontakt s domácnostmi zajišťuje příslušný pracovník ČSÚ, který tyto domácnosti navštěvuje zpravidla jednou za čtvrt roku nebo podle potřeby (Helisek, 2008).

Využití Statistiky rodinných účtů a její výhody a nevýhody

Využití SRÚ je velmi široké. Slouží zejména jako podklad při realizaci sociální politiky našeho státu, dále pro ekonomický a sociální výzkum, umožňuje také odhadnout dopady sociálně-ekonomických opatření na strukturu spotřeby různých typů domácností (změny v daních, deregulace cen, změny životního minima), pro mezinárodní srovnání nebo pro vnitřní využití v ČSÚ (ČSÚ, 2015c).

Výhody Statistiky rodinných účtů můžeme spatřovat:

- v pravidelném a zároveň průběžném zápisu výdajů a příjmů domácností do zpravodajského deníku,
- dobrovolné účasti v šetření a
- propracovanosti metodiky.

Nevýhody šetření spočívají zejména v těchto attributech:

- v šetření se neobjevují extrémně bohaté domácnosti, z důvodu odmítání účasti v šetření nebo extrémně chudé domácnosti, které ani často nejsou zpravodajství schopny; stejně tak zde nejsou součástí šetření lidé, kteří žijí např. v domovech důchodců nebo podobných typech zařízení,
- typy domácností nejsou určeny proporcionálně k jejich podílu v rámci celé populace,
- nákladnosti a pracnosti šetření (Zajíčková, Vlach a Severová, 2010).

Někteří odborníci současně deklarují, že i samotné vedení Deníku zpravodajské domácnosti, vede k hospodárnějšímu chování domácností, než když deník veden není (Zajíčková, Vlach a Severová, 2010).

2.5.2 Komparace výběrových šetření zkoumající způsob života domácností

Mezi výběrové šetření, které zkoumají způsob života domácností v ČR, je možné najít několik odlišností. Jahoda a Kofroň (2007) uvádějí, že k základním rozdílům lze řadit zejména rozdíly u složení domácností. Ve SRÚ můžeme nalézt víc rodin s nezaopatřenými dětmi a v šetření EU-SILC je zastoupeno větší procento domácností s členy v důchodovém věku. Tento rozdíl je patrný nejvíce u první decilové skupiny. Dalším rozdílem, který uvádějí, je v průměrném čistém příjmu domácností v rámci jednotlivých sociálních skupin. Tyto rozdíly jsou značné zejména pro horní a dolní decil. Průměrný počet osob v domácnosti je přibližně stejný.

Statistika rodinných účtů patří k nejstarším pravidelně prováděným šetřením v ČR. Informace o hospodaření českých domácností zveřejňuje každým rokem od roku 1956. Mikrocensy, což jsou předchůdci výběrového šetření Životní podmínky, na druhé straně zveřejňovaly údaje o struktuře a velikosti příjmů domácností v intervalu 2-3 let (Koukalová, 2011). Vstupem ČR do EU musela být metodika obou šetření harmonizovaná s metodikou EU. Výběrové šetření EU-SILC nyní probíhá rovněž každým rokem jako SRÚ. Statistika rodinných účtů probíhá po celý rok zatímco EU-SILC jen na začátku roku.

SRÚ je hlavně zaměřena na výdaje, zatímco mikrocensy a nyní také EU-SILC na příjmy. Hlavním úkolem Statistiky rodinných účtů je sledování výdajů a struktury spotřeby domácností ve vazbě na jejich příjmy a na druhé EU-SILC se zaměřuje na hodnocení životní úrovně domácností.

Šetření se liší také velikostí souboru či metodou výběru. SRÚ tvoří soubor 3000 domácností zatímco EU-SILC 10 000 domácností. Statistika rodinných účtů je prováděna záměrným kvótním výběrem, kde rozhodujícím znakem při výběru je sociální skupina domácnosti. Zatímco na druhé straně je výběrovým znakem u EU-SILC, které se řídí náhodným dvoustupňovým výběrem, byt, Šetření EU-SILC je také rozsáhlejšího charakteru z hlediska primárního zaměření sledování (Koukalová, 2011).

2.6 Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo popsat a vysvětlit všechny důležité pojmy, se kterými se v této diplomové práci pracuje, metodiku a zdroje dat. Byly vymezeny pojmy domácnost, způsob života, spotřeba a její klasifikace a čisté peněžní příjmy a výdaje. Poslední část kapitoly byla věnována výběrovému šetření Statistice rodinných účtů, které je základním zdrojem dat a informací této diplomové práce. Toto šetření bylo následně porovnáno s výběrovým šetřením Životní podmínky zabývající se také životním způsobem domácností.

3 Analýza spotřeby českých domácností

Třetí kapitola je zaměřena na vývoj objemu a struktury výdajů na konečnou spotřebu domácností a také na vývoj spotřeby podle trvanlivosti od roku 1995 do roku 2014. Toto období je zvoleno na základě dostupnosti dat z Českého statistického úřadu.

Na českých spotřebitelích se výrazně podepsalo dlouhé období komunismu, kdy bylo dostupné pouze omezené množství spotřebního zboží nebo na ně zákazník neměl peníze. Není tedy divu, že po revoluci v roce 1989 byli lidé hladoví po spotřebě. V české společnosti tak nastala rychlá změna od „komunismu“ ke „konzumismu“. V současné době Češi zbožňují nakupování, pro spoustu domácností je hlavním víkendovým programem. Často a snadno se nechávají zlákat různými slevami a nakupují i zboží, které vlastně vůbec nepotřebují. Za statky a služby utrácejí stále více peněz a dokonce se neváhají ani zadlužovat. Až polovina HDP je tvořena spotřebou domácností. Úroveň spotřeby domácností v ČR se přibližuje západoevropským zemím, ale v řadě věcí se od nich liší. Především se stále ještě orientujeme podle ceny, až s růstem příjmu vyhledáváme kvalitnější zboží (Kušková, Marková a Najmanová, 2009).

Od roku 1989 v souvislosti s růstem reálných příjmů se výrazně zvýšila vybavenost českých domácností předměty dlouhodobé spotřeby (osobními automobily), spotřebiči, nemovitostmi a dalšími vymoženostmi současnosti (Tichá, 2015).

3.1 Výdaje na konečnou spotřebu domácností

Výdaje domácností značně přispívají k celkovému výkonu ekonomiky. Tvoří dlouhodobě nejstabilnější složku ekonomického růstu. A tak stejně jako ostatní sektory v ekonomice jsou ovlivněny hospodářským cyklem. Spotřeba domácností také souvisí s celkovou kvalitou života všech jejích členů (Kamenický, 2012).

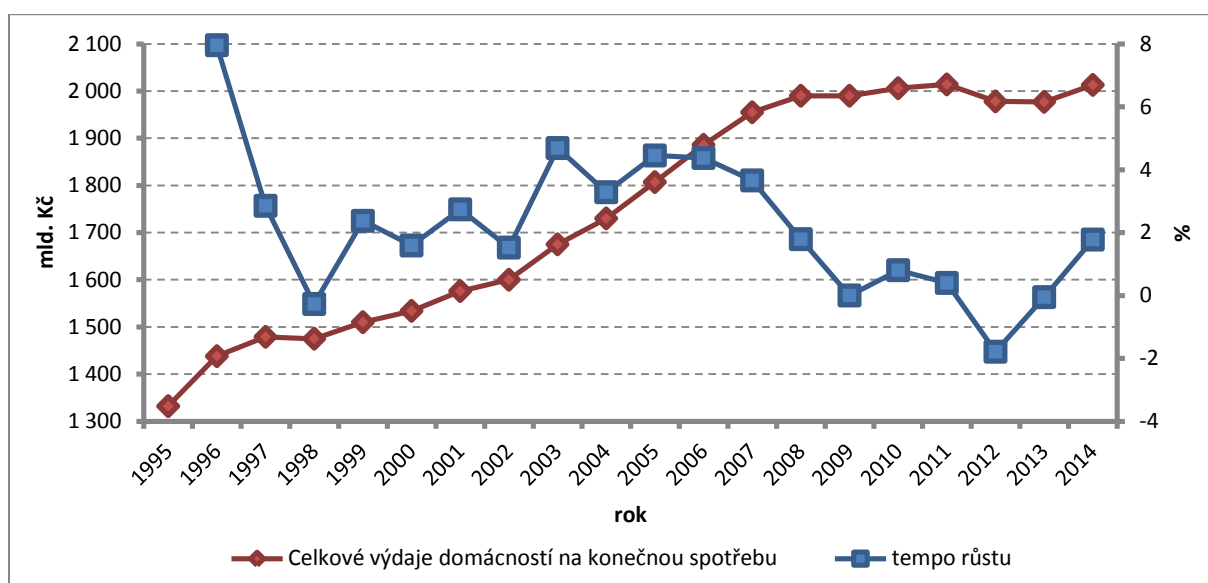
Graf 3.1 nám ukazuje vývoj celkových výdajů domácností na konečnou spotřebu v letech 1995 - 2014 v domácím pojetí², ve stálých cenách roku 2010 a jejich meziroční změny. Je vidět, že spotřeba domácností do roku 1997 rostla, v roce 1998 nepatrně poklesla a poté rostla až do roku 2011.

Období **od roku 1995 do začátku roku 1997** vynikalo vysokou spotřebou domácností. Příčinou vyšších výdajů domácností byla potřeba obnovit předměty dlouhodobé spotřeby. Vyšší spotřební výdaje byly také zapříčiněny rostoucí nabídkou na trhu, kterou podpořila liberalizace zahraničního obchodu, rozvoj soukromého podnikání a růst disponovaných peněžních prostředků (Artl, Čutková a Radkovský, 2001).

---

² Domácí pojetí znamená, že jsou zde zahrnuty výdaje rezidentů i nerezidentů v tuzemsku

Graf 3.1: Celkové výdaje na konečnou spotřebu domácností a jejich tempo růstu

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015b)

Výdaje domácností na konečnou spotřebu **v roce 1998** meziročně poklesly o 0,27 % z důvodu restrikcí v období měnové krize v roce 1997, vyšším cenám a nejnižšímu přírůstku mezd (ČSÚ, 2013a).

V roce 1999 nastalo mírné oživení spotřebních výdajů domácností. Tento růst byl ovlivněn vývojem míry inflace, ale také expanzí splátkového prodeje. Díky lepší a výhodnější nabídce možností dlouhodobého financování domácnosti začali využívat této možnosti ve větší míře než předtím. Tento růst pokračoval i **v roce 2000** i přesto, že vývoj příjmů domácností nebyl příliš příznivý. Růst spotřeby domácností byl ovlivněn klesající mírou úspor a také rostoucím zájmem o spotřebitelské úvěry (Artl, Čutková a Radkovský, 2001).

V letech 2001 a 2002 pomáhaly spotřební výdaje domácností tlumit slabší růst ekonomiky a v následujících dvou letech nejvíce přispěly k opětovnému nastartování ekonomiky (Kamenický, 2012). **V roce 2003** došlo k rapidnímu nárůstu spotřeby domácností, a to o 4,69 %. Po roce 1996, kdy meziroční růst tvořil 7,96 %, se jednalo o druhý nejvyšší vrchol. Bylo ho dosaženo zejména díky nízkým úrokovým sazbám, nízké inflaci a rychlému růstu důchodů domácností (Artl, Čutková a Radkovský, 2001).

Pozitivní roli výdaje domácností sehrály i v době hospodářské konjunktury, **v letech 2004 – 2008**, kdy k celkovému HDP každým rokem stabilně přispívaly necelými dvěma procentními body (Kamenický, 2012). Vyšší růst spotřebních vydání v těchto letech lze vysvětlit příznivou situací na trhu práce, výrazným růstem mzdových příjmů či optimismem ohledně budoucnosti (ČSÚ, 2013a).

Rok 2009 přinesl nejistotu domácností v důsledku ekonomické krize. Ta se začala projevovat snižováním spotřeby a růstem úspor. **V následujících dvou letech (2010 a 2011)** spotřeba opět mírně vzrostla, ale nepříliš přesvědčivý pokrizový výkon (rostoucí ceny u statků a služeb nezbytné spotřeby, omezování spotřeby, špatná situace na trhu práce) naší ekonomiky vedl k dalšímu a značnějšímu poklesu spotřeby než v krizovém roce 2009 (o 1,79 %) (ČSÚ, 2013a). Až **v roce 2014** můžeme vidět opětovný růst spotřebních výdajů domácností.

Na začátku sledovaného období činily výdaje na konečnou spotřebu domácností 1 332 miliard Kč a na jeho konci 2 013 miliard Kč. Spotřební výdaje domácností rostly zejména díky růstu cen zboží a služeb. Celkový nárůst za celé sledované období činí cca 48,4 %. Z grafu je také patrné, že maxima spotřeby bylo dosaženo v roce 2011, a to 2 014 miliard Kč, což představovalo k poměru k celkovému hrubému domácímu produktu bezmála 50 %

Z dlouhodobého pohledu tak výdaje domácností na konečnou spotřebu odpovídají v zásadě celkovému vývoji ekonomiky. Na rozdíl ale od HDP nepodléhají tolik cyklickým ekonomickým výkyvům, což je patrné také z nižšího meziročního poklesu výdajů domácností na konečnou spotřebu v roce 2009. (Kamenický, 2012). Kamenický (2012, s. 11) na druhé straně uvádí, že: *nižší propad spotřeby domácností v roce vrcholící recese však domácnosti „zaplatily“ nižším meziročním růstem výdajů na konečnou spotřebu v roce následujícím – při téměř 3% růstu ekonomiky reálná spotřeba domácností prakticky stagnovala, a to nejen v roce 2010, ale i v roce následujícím.*“

V příloze 3 jsou uvedeny konkrétní hodnoty spotřebních výdajů domácností spolu s jejich meziročními procentuálními změnami.

3.2 Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle účelu

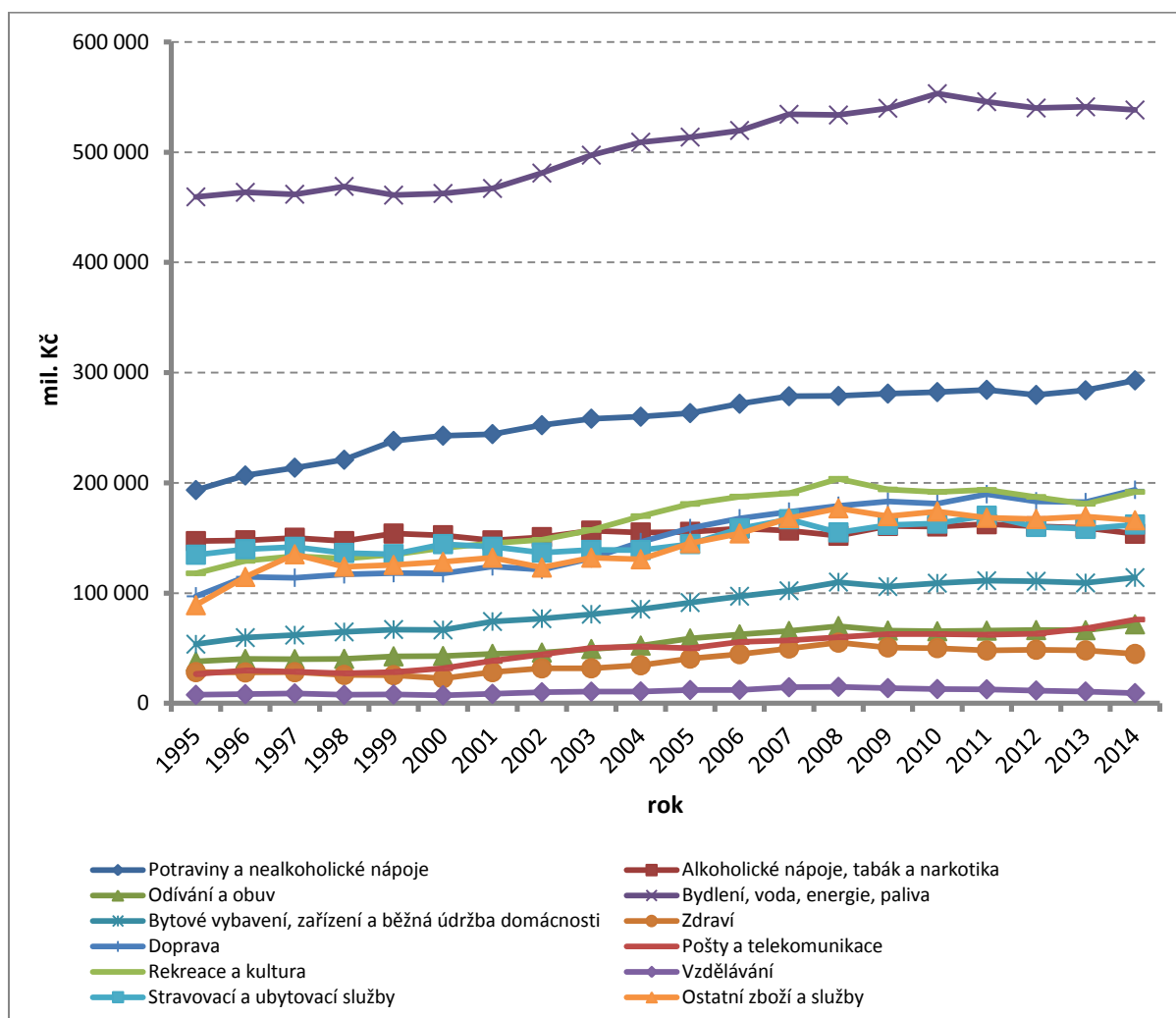
Určitými změnami prošly také jednotlivé složky spotřeby. Následující graf 3.2 nám ukazuje, jak se měnily jednotlivé výdaje domácností na konečnou spotřebu podle účelu v námi sledovaném období. Jednotlivé hodnoty jsou uvedeny v příloze 2. Můžeme vidět, že objemově největší položku výdajů na konečnou spotřebu zaujímají výdaje na **bydlení, vodu, energii a paliva**, které tvoří téměř pětinu výdajů českých domácností. Na začátku sledovaného období tvořily 459 mld. Kč a na jeho konci už 541 mld. Kč. Největší část těchto výdajů tvoří imputované nájemné³ a výdaje na elektřinu, teplo, plyn a paliva. Naopak

---

³ Imputované nájemné je nájemné, které by platili vlastníci obydlí, pokud by je pronajímali. Anebo naopak, je

nejmenší část výdajů vynaložily domácnosti na běžnou údržbu a opravy bytů.

Graf 3.2: Výdaje domácností na konečnou spotřebu podle účelu ve stálých cenách

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015b)

Značnou část výdajů tvoří také výdaje na *potraviny a nealkoholické nápoje*. Což je logické, protože uspokojují základní potřeby člověka a nemůžeme je ničím jiným nahradit a tudíž ani vyřadit. V grafu lze vidět jejich rostoucí trend. Markantní část těchto výdajů je tvořena zejména výdaji za potraviny.

Značný nárůst je možné vypočítat také u výdajů na *rekreaci a kulturu*, a to především díky rostoucím výdajům na zařízení a vybavení audio-videem a rekreačním a kulturním službám, které tvoří víc jak polovinu těchto výdajů. Nejrychleji rostoucími výdaji byly vydání za rekreaci, a to díky možnosti svobodně cestovat do ciziny (ČSÚ, 2005).

Největší nárůst výdajů po celé sledované období vykazují výdaje za *pošty a* nájemné, které by museli platit, kdyby tato obydlí měli v pronájmu (ČSÚ, 2011).

telekomunikace, kdy domácnosti vynaložily za tyto služby v roce 1995 pouze 26 mld. Kč a v roce 2013 už 67 mld. Kč. Což bylo zapříčiněno značným nárůstem výdajů na telefonické a telefaxové služby, i přesto, že poklesly výdaje na poštovní služby.

Obrovský nárůst výdajů můžeme pozorovat také u výdajů na dopravu, výdajů na bytové vybavení, zařízení a běžnou údržbu domácností a výdajů na odívání obuv, které narostly přibližně jednou tolik. Růst výdajů za **dopravu** zapříčinilo rostoucí zájem domácností o vlastní dopravní prostředky, s nimiž jsou spojeny další náklady na jeho provoz, které také značně vzrostly. U výdajů souvisejících s **bydlením**, ovlivnily tento nárůst zejména výdaje za bytové vybavení, jakožto výdaje za nábytek, zařízení, koberce atd. Lidem totiž není lhostejné, jak bydlí a čím dál víc se zajímají o to, aby bylo jejich bydlení hezké a dobře se jim v něm žilo. Výdaje za **odívání a obuv** narostly převážně díky výdajům za oblečení, které jsou hlavní složkou těchto výdajů.

Naopak na druhé straně nejméně financí domácnosti vynaložily za **vzdělávání**, a to především z toho důvodu, že je u nás vzdělání financováno převážně státem. Nejvíce bylo investováno do vzdělání, které není definované stupněm⁴. Rostoucí zájem o vyšší a vysoké školy v letech 2000 - 2009 podpořil vznik nových soukromých škol, což vedlo k tomu, že se tyto výdaje značně zvýšily (ČSÚ, 2010a).

3.3 Struktura výdajů domácností na konečnou spotřebu

Je zřejmé, že s různými změnami ve společnosti se mění i její preference a způsob života. Nemůžeme tedy očekávat, že domácnosti budou stále spotřebovávat stejné statky a služby. „Podíl jednotlivých skupin spotřebních vydání je v krátkém období poměrně stabilní, mění se až v delším časovém období“ (Tichá. 2015. s. 97). Oproti roku 1989 se struktura spotřebních výdajů značně změnila. Nejvýraznější změna se týkala dvou skupin, a to podílu výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje a na bydlení. Na jedné straně narostl podíl výdajů souvisejících s bydlením (energie, paliva, voda, nájemné), a to z necelých 10 % v roce 1989 na 22 % v roce 2014 a na druhé straně se snížil podíl výdajů na výživu z takřka 28 % na cca 20 % (Tichá, 2015).

Graf 3.3 nám názorně ukazuje, jak se měnila struktura spotřebních výdajů domácností v členění podle druhu na obyvatele v průběhu sledovaného období. Jednotlivé hodnoty jsou uvedeny v příloze 4.

Pomocí objemových indexů zafixovaných k cenám roku 2010 (viz příloha 5) můžeme

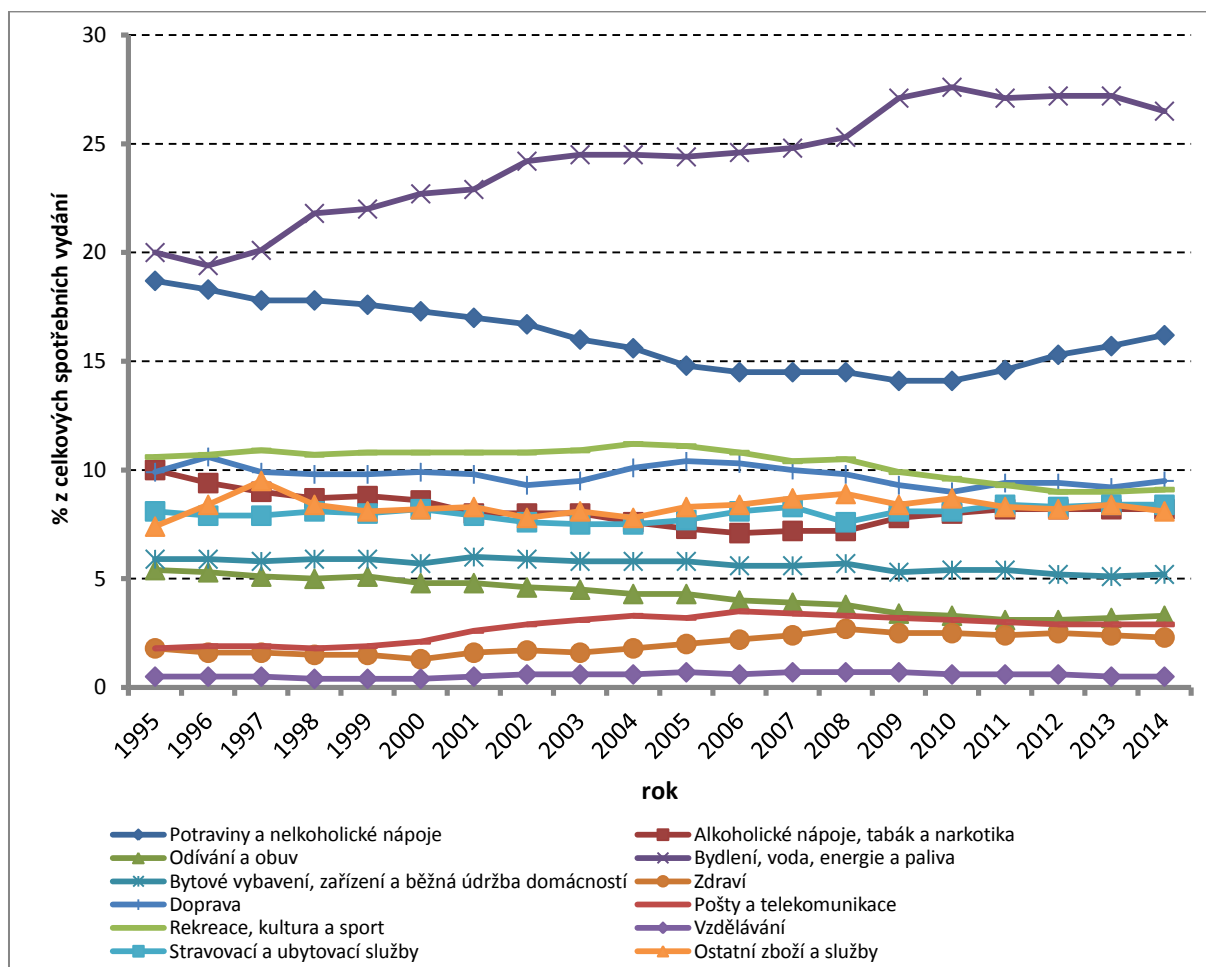
---

⁴ Do vzdělání nedefinovaného stupněm řadíme např. umělecké vzdělávání, výuka jazyků, rekvalifikace, doučování nebo poplatky za družinu (ČSÚ, 2010c).

alespoň částečně zjistit, zda změny v konečné spotřebě byly způsobeny zejména změnou cen nebo změnami preferencí, zvyklostí.

Největší podíl výdajů domácností představují výdaje za **bydlení, vodu, energii a paliva**. Jejich podíl na celkových spotřebních výdajích se v průběhu sledovaného období značně zvýšil, což bylo způsobeno především růstem nákladů na bydlení a především na energii, vodu a plyn. Největší část těchto výdajů byly tvořeny výdaji za plyn, elektřinu a teplo a imputované nájemné. Podíl tohoto oddílu byl na začátku sledovaného období 20 % a na jeho konci už přes 27 %. Vzhledem ke klesajícímu objemu indexů u nájemného, můžeme také konstatovat, že lidé mají tendenci stěhovat se spíše do vlastního domu či bytu. Toto potvrzuje také rostoucí index běžné údržby a opravy bytu. To může znamenat, že si lidé kupují starší domy či byty, které pak musí rekonstruovat.

Graf 3.3: Struktura spotřebních vydání domácností v % na obyvatele

Zdroj: vlastní zpracování (Eurostat, 2015)

Druhou největší částí spotřebních výdajů domácností jsou **potraviny a nealkoholické nápoje**. Jejich podíl na celkových výdajích oproti výdajům za bydlení klesal až do roku 2009,

ačkoliv ceny potravin pomalu rostly. Tento trend můžeme vysvětlit tím, že ceny potravin a nealkoholických nápojů jsou ovlivňovány daleko větším konkurenčním bojem než ceny jiných výdajových skupin. Toto je důvod, proč ceny rostou v této skupině relativně pomalu. Supermarkety jsou zaplněné velice podobnými nebo srovnatelnými produkty, a proto ceny nerostou tak rychle (Mládek, 2012). V novém tisíciletí měly největší vliv na ceny potravin změny sazeb DPH a rovněž rostoucí náklady spojené s jejich výrobou a přepravou (Pešl, 2014). Od roku 2010 podíl výdajů na potraviny rostl. Potraviny a nealkoholické nápoje v posledních letech tvoří zhruba 15 % celkových spotřebních výdajů. Podíl těchto výdajů je vysoký především proto, že domácnosti se bez nich neobejdou, uspokojují totiž základní lidské potřeby. Můžou jen regulovat množství jejich spotřeby nebo kupovat levnější substitut. Tzn., že místo celozrnného pečiva si koupí bílé pečivo nebo melu místo kávy. Z grafu 3.1 je možné vypočítat, že podíl výdajů na konečnou spotřebu domácností na bydlení s časem narůstá, zatímco na potraviny a nealkoholické nápoje postupem času mírně snižuje. Pokles podílu výdajů na obživu je přirozeným vývojem a signalizuje růst životní úrovně obyvatel. To znamená, že po uspokojení základních potřeb na výživu, domácnostem zbývá víc peněžních prostředků, které mohou být využity na jiné účely (ČSÚ, 2005). Za zmínku ještě stojí, že struktura českého jídelníčku se výrazně zlepšila, poklesla spotřeba masa, vzrostla spotřeba ovoce a zeleniny a především biopotravin (Kušková, Marková a Najmanová, 2009).

Co se týče **alkoholických nápojů, tabáků a narkotik**, tak ty tvoří cca 8 % celkových výdajů domácností. Jejich podíl na celkových výdajích klesal až do roku 2009, kdy se začaly projevovat důsledky krize. Od tohoto roku lze zaznamenat jejich růst. Největší nárůst výdajů byl především u alkoholických nápojů a narkotik. To bylo zapříčiněno pravděpodobně tím, že lidé v neprosperujících časech mají tendenci navyšovat spotřebu těchto návykových látek. Naopak výdaje za tabák rostly o poznání pomaleji, což bylo nejspíš zapříčiněno nárůstem spotřební daně na tyto výrobky či stále se rozšiřující osvětou o škodlivosti kouření (Paul, 2014).

Podíl výdajů domácností na **odívání a obuv** po celé sledované období klesal. Od roku 1995 se propadl téměř na polovinu, z 5,4 % na 3 %. Vzhledem k tomu, že spotřeba těchto statků vzrostla, především oblečení, můžeme konstatovat, že za tento pokles může zejména pokles cen, díky velké konkurenci na našem trhu či větší tendence lidí nakupovat v povánočních a letních slevách a v „second handech“.

Také u **bytového vybavení, zařízení domácností; opravy** můžeme vidět klesající podíl výdajů na tuto skupinu ve sledovaném období, ale nikterak výrazný. Na začátku období představoval podíl bezmála 6 %, v posledních letech se drží okolo 5,5 %. To může být

vysvětleno jednak ekonomickou krizí, ale též změnou preferencí domácností, kdy svůj příjem raději utrácejí za jiné výdajové skupiny.

Podíl oddílu **zdraví** na celkových spotřebních výdajích domácností se od roku 1995 zvýšil z 1,8 % na 2,4 %. ČSÚ (2013) uvádí, že tento nárůst můžeme vysvětlit deregulacemi cen léčiv, nárůstem cen léčiv neregulovaných a rovněž větším nákupem potravinových doplňků. V roce 2008 byl tento růst zapříčiněn také zavedením regulačních poplatků. Výlohy za tyto regulační poplatky, a to zejména na lékařský předpis a ambulantní péči, měly okamžitý dopad na výši výdajů na tento oddíl. Podle Kalnické (2014) se v současnosti také významně na těchto výdajích podílejí platby za služby u stomatologů a méně významně platby za lázně, za různá potvrzení zejména u praktických lékařů či nadstandardně vybavené pokoje v nemocnicích.

Podíl výdajů na **dopravu** se pohybuje okolo 10 % celkových spotřebních výdajů domácností. U této kategorie můžeme vidět zřetelný nárůst u nákupu osobních dopravních prostředků. Podle Kuškové, Markové a Najmanové (2009) stále rostoucí trend používání automobilů souvisí se změnou stylu nakupování, se zvyšující se suburbanizací a v neposlední řadě také i s rušením řady linek veřejné dopravy u venkovských regionů. Růst osobní dopravy souvisí rovněž s růstem nákupních center mimo obytná území. V období ekonomické krize můžeme vidět menší pokles podílu výdajů na dopravu, což je poměrně logické, protože když mají domácnosti méně peněz, první co odloží je nákup nového vozu. Podíl výdajů na tuto skupinu nepoklesl tak hodně, i přes obrovský propad prodeje automobilů, a to z toho důvodu, že pohonné hmoty v těchto letech zaznamenaly obrovský nárůst cen.

Růst výdajů domácností u oddílu **pošty a telekomunikace** souvisí se značným nárůstem spotřeby telekomunikačních služeb, zejména služeb, které poskytují mobilními operátoři. To se projevovalo rychlým tempem pořizování nových mobilních telefonů a SIM karet, služeb a zařízení souvisejících s přenosem dat. V posledních letech lze vidět jisté nasycení telekomunikačních služeb (ČSÚ, 2013a). Na druhé straně ale došlo k poklesu vevyužívání poštovních služeb, které bývají nahrazovány službami telekomunikačními.

Nejmenší podíl výdajů domácností tvoří výdaje na **vzdělávání**. Pohybuje se v rozmezí 0,5 - 0,7 %. Je nízký především proto, že vzdělání je u nás financováno převážně státem. Růst indexu nám ukazuje, že u lidí vzrostl zájem o vzdělání, především o to vysokoškolské. Na druhé straně, ale poklesl výrazně zájem o nástavbové a pomaturitní studium, pravděpodobně z toho důvodu, že většina studentů mnohem raději hned nastupuje na obory, které jsou zakončeny maturitou. V posledních letech můžeme také vidět klesající zájem o vzdělání nedefinované stupněm, tzn. o umělecké či jazykové vzdělání.

U oddílu **rekreace a kultura** od roku 2005 můžeme vidět mírně klesající podíl. Maxima dosahoval v roce 2004, kdy tvořil 11,2 % všech spotřebních výdajů domácností. Nyní je to již jen 8,9 %. Největší část těchto výdajů tvořily výdaje spojené s dovolenou zahrnující komplexní služby. Kušková, Marková a Najmanová (2009) uvádí, že čím dál tím méně Čechů tráví svoji dovolenou v České republice a častěji jezdí do zahraničí. Roste také zájem domácností o lepší ubytovací zařízení a pobyty all inclusive. A na druhé straně klesá zájem o pobyty v apartmánech bez stravy.

Podíl výdajů na **stravování a ubytování** tvořil zhruba po celé sledované období 8 %. Spotřeba těchto služeb během sledovaného období nepatrně vzrostla. Největší část těchto výdajů tvoří zejména stravovací služby, což vyplývá už jen z našich lidských potřeb. Lidé zpravidla jí několikrát denně a ne vždy mají možnost najíst se doma a tak musí navštívit nějakou tu restauraci či v případě studentů školní jídelnu.

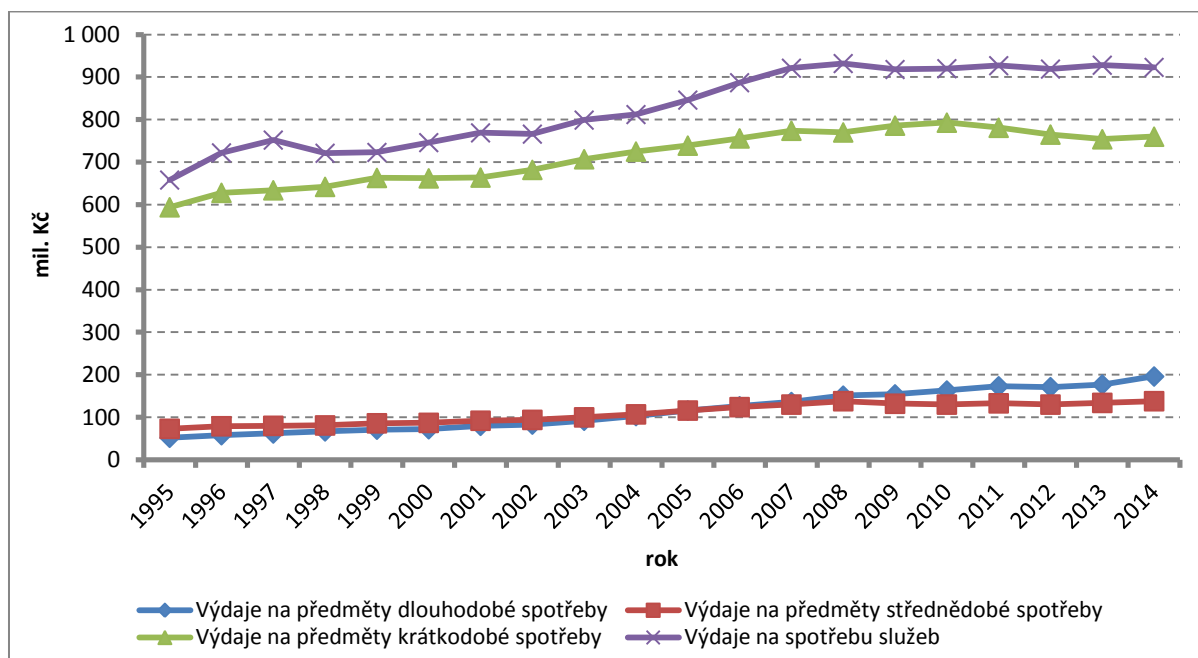
A co se týká oddílu **ostatní zboží a služby**, tak zde se podíl na celkových výdajích pohybuje v rozmezí od 7,4 do 8,7 %. Vzhledem k tomu, že do této skupiny jsou zahrnuty všechny ostatní zbylé statky a služby, nemající nic společného, je obtížné okomentovat změnu podílu výdajů na tuto skupinu. Za zmínku stojí značný nárůst spotřeby u kategorie pojištění, což ukazuje, že jsou lidé více opatrní a zodpovědnější a pojišťují se pro případ různých nečekaných událostí. V posledních čtyřech letech můžeme ale vidět mírnější zájem o tyto služby.

3.4 Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle trvanlivosti

Graf 3.4 nám zobrazuje výdaje na konečnou spotřebu domácností podle trvanlivosti v domácím pojetí v cenách roku 2010. Můžeme vidět, že nejdynamičtěji rostly výdaje na spotřebu služeb a výdaje na předměty krátkodobé spotřeby. V roce 1995 představovaly výdaje za služby 658 mil. Kč a v roce 2014 – 923 mil. Kč (viz příloha 6). Toto může být způsobeno např. růstem cen, změnami preferencí či změnou životního stylu. V dnešní době totiž více utrácíme za různé služby spojené s rekreací, ubytováním, zábavou, sportovní aktivitou. Z grafu lze také vyčíst, že české domácnosti nejméně utrácely za předměty dlouhodobé a střednědobé spotřeby.

Z grafu je také patrný mírnější pokles výdajů na konečnou spotřebu v posledních dvou letech u předmětů krátkodobé spotřeby a stagnaci u předmětů střednědobé spotřeby. Což pravděpodobně souvisí s nepříliš přesvědčivým pokrizovým výkonem české ekonomiky, kdy rostly ceny u statků a služeb nezbytné spotřeby a trh práce se vyznačoval vysokou nezaměstnaností.

Graf 3.4: Výdaje domácností na konečnou spotřebu podle trvanlivosti ve stálých cenách

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015b)

V tabulce 3.1 můžeme vidět změny objemového indexu při zafixování cen roku 2010. V roce 1995 domácnosti spotřebovávaly 66,4 % množství roku 2010 a v současné době (v roce 2014) se spotřeba vyrovnala spotřebě z roku 2010.

Tabulka 3.1: Výdaje domácností na konečnou spotřebu podle trvanlivosti v %

Rok	Předměty DS	Předměty SS	Předměty KS	Služby	Celkem
1995	31,7	56,3	74,9	71,5	66,4
1996	35,3	61,0	79,3	78,5	71,7
1997	38,1	61,5	80,0	81,7	73,7
1998	41,2	62,4	81,0	78,4	73,5
1999	43,5	65,9	83,6	78,6	75,3
2000	44,1	67,1	83,5	81,1	76,5
2001	48,8	70,7	83,8	83,6	78,6
2002	50,9	72,3	86,0	83,3	79,8
2003	56,5	76,8	89,1	86,8	83,5
2004	62,9	82,1	91,4	88,3	86,3
2005	70,9	89,3	93,3	92,0	90,1
2006	77,0	95,7	95,4	96,4	94,0
2007	83,5	100,0	97,6	100,0	97,5
2008	92,6	106,0	97,2	101,0	99,2

2009	94,4	101,0	99,1	99,8	99,2
Rok	Předměty DS	Předměty SS	Předměty KS	Služby	Celkem
2010	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2011	106,0	103,0	98,5	101,0	100,0
2012	105,0	100,0	96,6	99,9	99,0
2013	108,0	103,0	95,1	101,0	99,2
2014	120,0	106,0	95,8	100,0	100,0

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015b)

Z tabulky můžeme vyčíst, že největší změny v objemu spotřebovávaného zboží nastalo u předmětů dlouhodobé spotřeby. V roce 1995 dosahovala jejich spotřeba úrovně 31,7 % a v roce 2014 byla na hranici 120 %. Ještě nedávno nebylo tak běžné, aby průměrná česká domácnost vlastnila např. mikrovlnou troubu, myčku na nádobí či počítač. Vlastnila také jednu televizi a ne více, jak je tomu běžné v současné době. V českých domácnostech neustále přibývá předmětů dlouhodobé spotřeby, jde zpravidla o elektronická zařízení. Ve srovnání ale se západní Evropou mají domácnosti v ČR stále málo vybavení (Kušková, Marková a Najmanová, 2009). Jelikož zde řadíme spíše luxusnější statky a služby, můžeme konstatovat, že došlo k zlepšení životní úrovně u českých domácností.

Velký rozdíl lze také vidět u předmětů střednědobé spotřeby. Na začátku sledovaného období jejich spotřeba dosahovala úrovně 56,3 % oproti roku 2010 a na konci sledovaného období úrovně 106 %.

U služeb a předmětů krátkodobé spotřeby už není tak drastický rozdíl, jako u předmětů střednědobé a dlouhodobé spotřeby, v objemu spotřebovávaného zboží oproti roku 2010. Předměty krátkodobé spotřeby byly v roce 1995 na úrovni 74,9 % objemu roku 2010 a služby 71,5 %.

V současné době můžeme pozorovat u předmětů krátkodobé spotřeby mírnější pokles spotřeby oproti roku 2010. Naopak v posledních několika letech se spotřeba předmětů dlouhodobé spotřeby drží na úrovni 100 %. Jak je z tabulky vidět, celková spotřeba domácností podle trvanlivosti je v posledních několika letech relativně neměnná, lidé spotřebovávají přibližně stejné množství statků, mění se pouze její jednotlivé výdaje.

3.5 Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo zjistit, jak se vyvíjel objem a struktura spotřebních výdajů všech domácností v letech 1995 – 2014. Největší podíl výdajů po celé sledované období domácnosti vynaložily za bydlení, vodu, energie a paliva a za potraviny a nealkoholické nápoje a naopak nejméně za vzdělání a zdraví. Během posledních pár let u domácností došlo k poklesu výdajů např. za zdraví, pravděpodobně díky zrušení regulačních poplatků ve zdravotnictví, za vzdělávání nebo také za alkoholické nápoje, tabák a narkotika.

Z hlediska procentuálního zastoupení došlo v analyzovaném období k největším změnám a u oddílů bydlení, potraviny a nealkoholické nápoje. Podíl výdajů za bydlení ve srovnání s počátečním rokem vzrostl z 20 % na 26,5 %. Opačný trend se týkal oddílu potraviny a nealkoholické nápoje, který oproti roku 2010 mírně stoupl, ale z dlouhodobějšího pohledu poklesl z necelých 19 % na 16 %. Na změně struktury spotřebních vydání se projevil rovněž trend rozvoje telekomunikačních služeb u podílu výdajů za pošty a telekomunikace. Svého maxima dosáhl v roce 2006, od tohoto roku mírně poklesl a nyní činí 2,9 %, což je o necelý 1 p. b., více než v počátečním roce. Co se týká dalších oddílů tak oddíl rekreace a kultura byl do roku 2010 třetí objemově největší složkou spotřebních vydání domácností. V průběhu sledovaného období, ale došlo k poklesu podílu za tyto služby a od roku 2011 představuje třetí největší skupinu výdaje za dopravu. Od roku 2008 nepatrně posílil podíl výdajů za zdraví, za stravování a ubytování a za ostatní zboží a služby. Pozitivním zjištěním je, že poklesl podíl výdajů za alkoholické nápoje, tabák a narkotika z 10 % na 8,2 %. Pokles byl zaznamenán také u podílu výdajů za oblečení a obuv a menší pokles se týkal také oddílu bytového vybavení, zařízení a běžné údržby domácnosti.

Z hlediska trvanlivosti utrácely domácnosti nejvíce za předměty krátkodobé spotřeby a služby. Při využití objemového indexu, tak největší nárůst byl zaznamenán u předmětů dlouhodobé spotřeby.

4 Vývoj a struktura spotřeby domácností

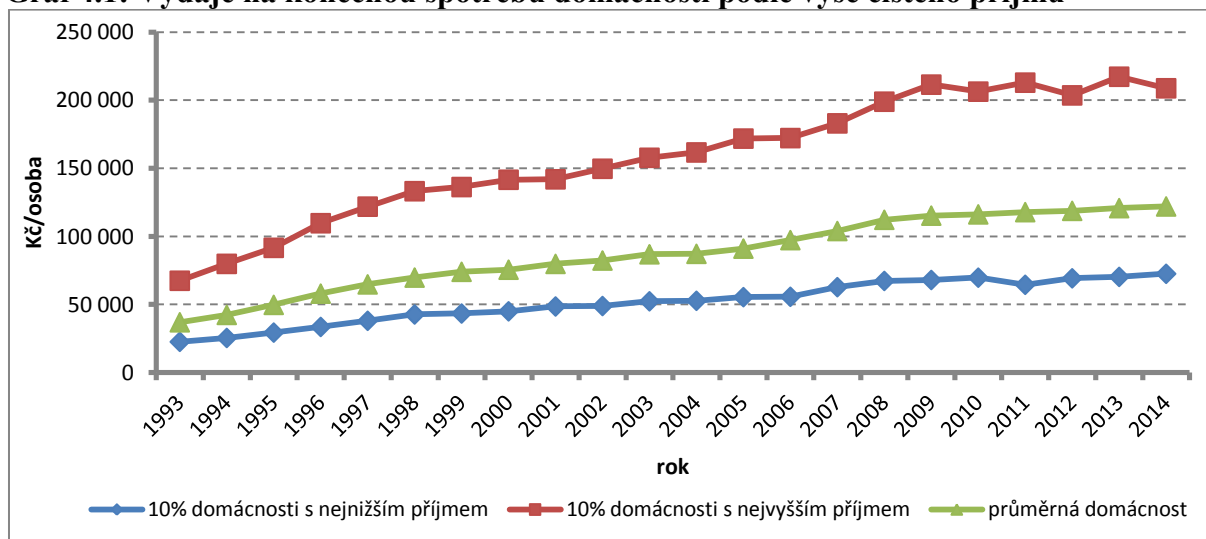
V předešlé kapitole byla analyzována spotřeba všech domácností v ČR. Výše a struktura výdajů na konečnou spotřebu se ale mezi jednotlivými typy domácností odlišují. Každá domácnost bude mít trochu jiné preference ve spotřebě. Z tohoto důvodu bude tato kapitola podrobněji zaměřena na strukturu spotřeby různých typů domácností. Z hlediska ekonomického se bude jednat o domácnosti podle výše čistého příjmu a podle postavení osoby v čele domácnosti. A na základě prostorového hlediska to budou domácnosti rozdělené podle velikosti obce.

4.1 Domácnosti podle výše čistého příjmu

Tato podkapitola se zabývá spotřebními výdaji 10 % domácností s nejnižším příjmem a 10 % domácností s nejvyšším příjmem v porovnání s průměrnou domácností. V šetření se ale neobjevují extrémně bohaté a chudé domácnosti.

Graf 4.1 (příloha 7) nám ukazuje vývoj jejich výdajů na konečnou spotřebu. Jak již bylo uvedeno ve druhé kapitole, v roce 2006 došlo k určitým změnám v metodice zjišťování i ve složení základního zpravodajského souboru v rámci SRÚ. Díky nim je možné, že se mohou do určité míry projevit také ve vývoji jednotlivých ukazatelů, ale na dlouhodobější vývojové tendence nemají až tak podstatný vliv. I tak můžeme v grafu vidět, že spotřební výdaje nejbohatších domácností rostly rychleji než výdaje nejchudších domácností či průměrné domácnosti. Na začátku sledovaného období činily 67 481 Kč/osobu a na jeho konci už 208 814 Kč/osobu. Vzrostly tedy o 141 333 Kč/osobu a u nejchudších domácností pouze o 49 956 Kč/osobu.

Graf 4.1: Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle výše čistého příjmu

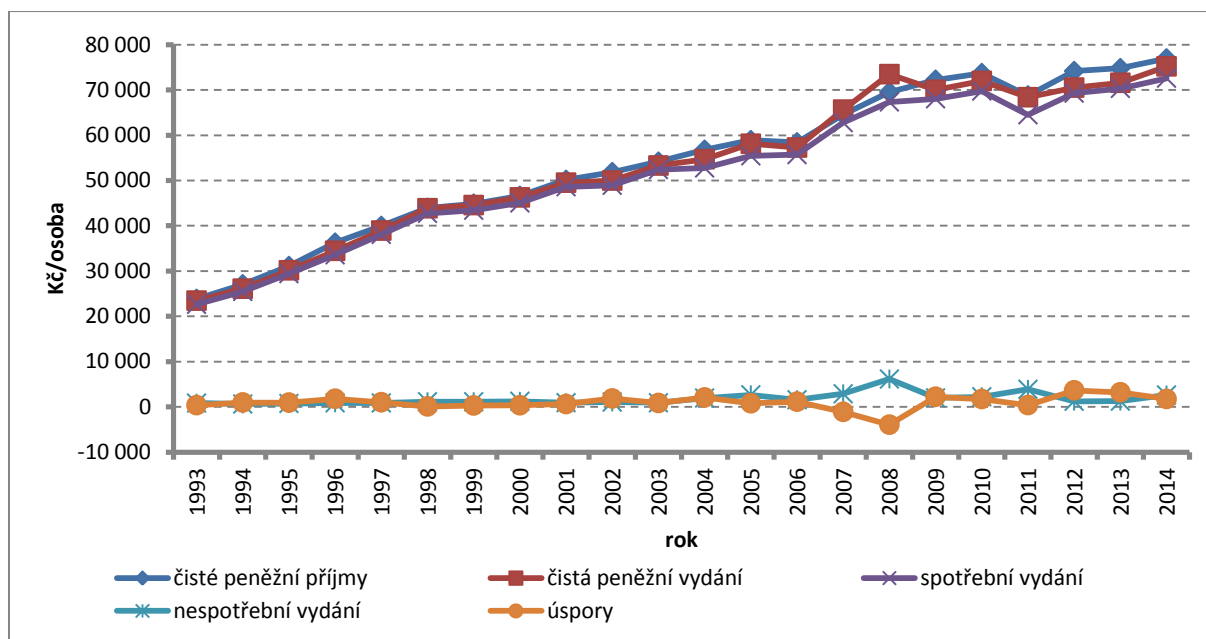
Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Z grafu je také zřejmé, že spotřebním výdajům průměrné domácnosti spíše odpovídá spotřeba domácností s nejnižším příjmem. Což vypovídá také o tom, že v ČR není tolik domácností, které dosahují vysokých příjmů. A jsou zde vidět také zvětšující se rozdíly ve vývoji spotřeby mezi jednotlivými typy domácností.

Když tyto výdaje porovnáme s čistým peněžním příjmem a se všemi ostatními výdaji a úsporami domácností (viz graf 4.2 a 4.3, příloha 8), tak zjistíme, stejně jak tvrdí teorie, že domácnosti s nejnižším důchodem téměř veškerý svůj důchod použijí na spotřební statky a služby. Ale i zde můžeme vidět, že v posledních letech s růstem jejich čistých peněžních příjmů, mírně stouply jejich úspory a nespotební vydání. Bohatší domácnosti s růstem jejich čistého peněžního příjmu vynakládají čím dál tím menší část výdajů na spotřebu ve prospěch nespotebních (investičních) výdajů a úspor.

Graf 4.2 také ukazuje, že v letech 2007 a 2008 byly příjmy nejchudších domácností nižší než jejich vydání. Domácnosti využívaly svých úspor, které byly použity zejména ke koupi nemovitosti.

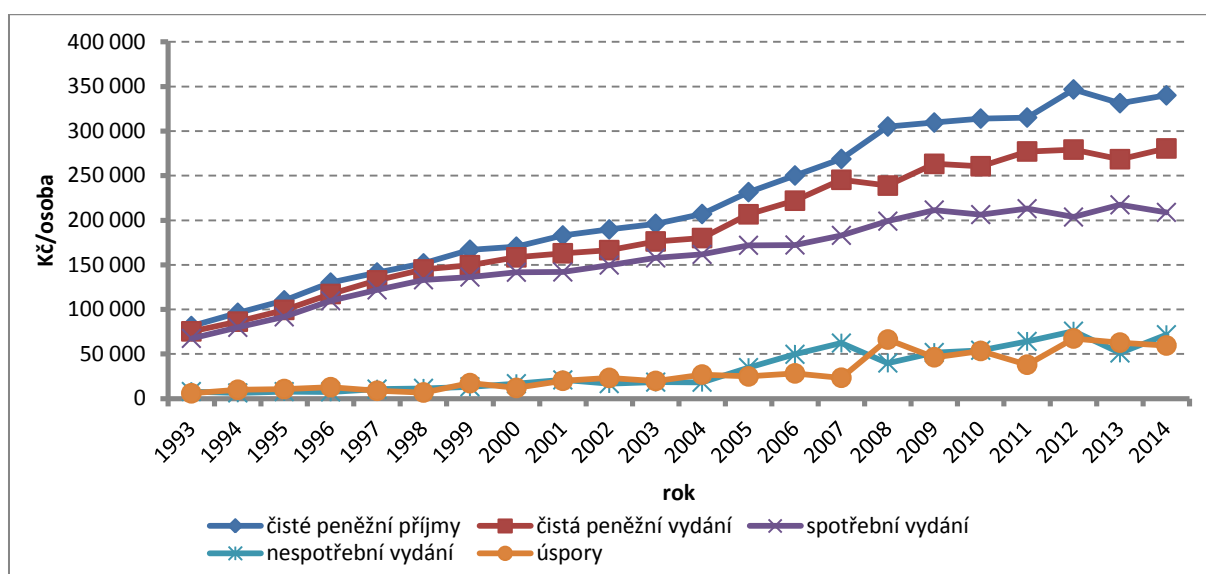
Graf 4.2: Vývoj příjmů, výdajů a úspor domácností s nejnižším příjmem

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Vývoj příjmů, výdajů a úspor nejbohatších domácností je velmi podobný průměrné domácnosti. Pouze mezi jednotlivými ukazateli (spotřebních vydání, čistých peněžních příjmů a vydání) jsou menší rozdíly.

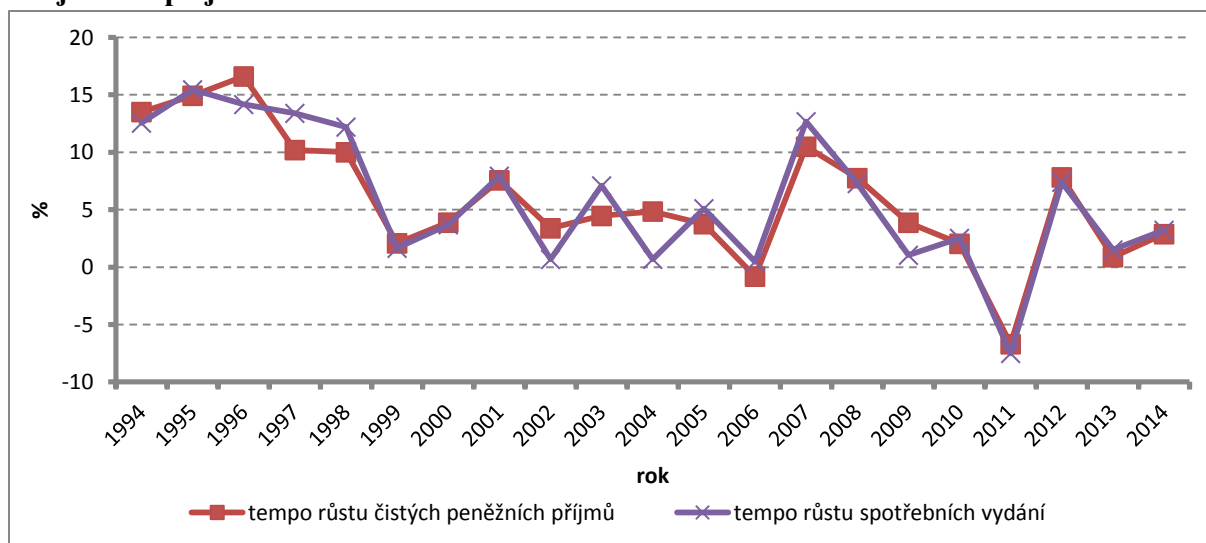
Graf 4.3: Vývoj příjmů, výdajů a úspor domácností s nejvyšším příjmem

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Teorie také říká, že spotřeba domácností roste pomaleji než jejich příjmy. Když se tedy zaměříme na tempo růstu spotřebních výdajů a čistých peněžních příjmů domácností (viz graf 4.4, příloha 9), tak zjistíme, že spotřební výdaje nejchudších domácností rostly podobným tempem jako jejich čisté peněžní příjmy. U nejchudších domácností tedy nelze říct, že s růstem čistých peněžních příjmů rostou spotřební výdaje domácností pomaleji. Podobně je na tom i dynamika růstu u průměrné domácnosti. Tato hypotéza ale platí u bohatých domácností, viz graf 4.5.

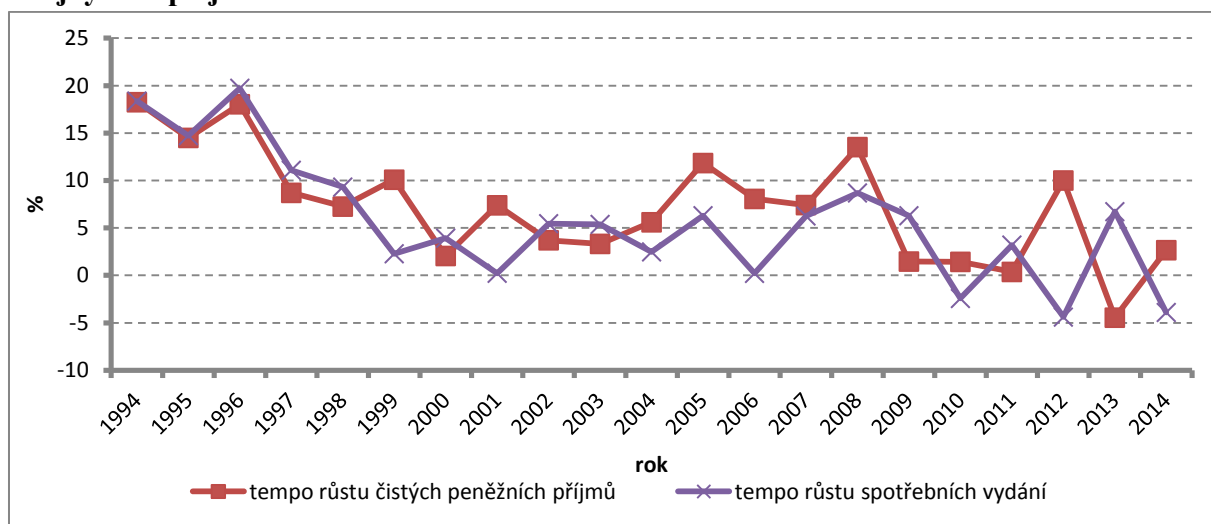
Graf 4.4: Tempo růstu čistých peněžních příjmů a spotřebních výdajů domácností s nejnižším příjmem

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

U nejbohatších domácností (graf 4.5) je zřejmý určitý rozdíl mezi tempem růstu čistých peněžních příjmů a spotřebních výdajů domácností. Určitou zajímavostí je, že v některých letech docházelo k zcela odlišnému vývoji obou veličin, kdy např. spotřební výdaje meziročně vzrostly, ale čisté příjmy na druhé straně poklesly a naopak. Meziroční nárůst čistých příjmů a pokles spotřebních výdajů jak u nejchudších, tak u nejbohatších domácností lze vysvětlit tím, že domácnosti více spořily či svoje peníze investovaly např. do pořízení a rekonstrukce domu anebo bytu. Na druhé straně meziroční pokles čistých peněžních příjmů a nárůst spotřebních výdajů byl způsoben zejména nízkou inflací a nízkými úrokovými sazbami, takže se domácnosti více zadlužovaly. Nižší tempo růstu spotřebních výdajů v pokrizovém období bylo zapříčiněno také rostoucími cenami statků a služeb a celkovým omezováním spotřeby.

Graf 4.5: Tempo růstu čistých peněžních příjmů a spotřebních výdajů domácností s nejvyšším příjmem

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

4.1.1 Struktura spotřebních vydání

Výše příjmů má nezanedbatelný vliv na strukturu výdajů (viz příloha 10). Vzhledem k tomu, že ale Statistika rodinných účtů neuvádí strukturu spotřebních vydání v relativních hodnotách od počátku sledovaného období, jsou alespoň v jednotlivých grafech uvedeny pro srovnání v čase, data k počátečnímu roku 1993 a k roku 2000. Pro větší přehlednost v grafech, jsou roky, které na sebe nenavazují odděleny červenou přerušovanou čarou.

Při porovnání 10 % domácností s nejnižšími příjmy s 10 % domácností s největšími příjmy jsou dlouhodobě největší rozdíly u podílu výdajů za potraviny a nealkoholické nápoje a dále u výdajů za bydlení. Menší váhu mají tyto dvě hlavní třídy spotřeby u domácností

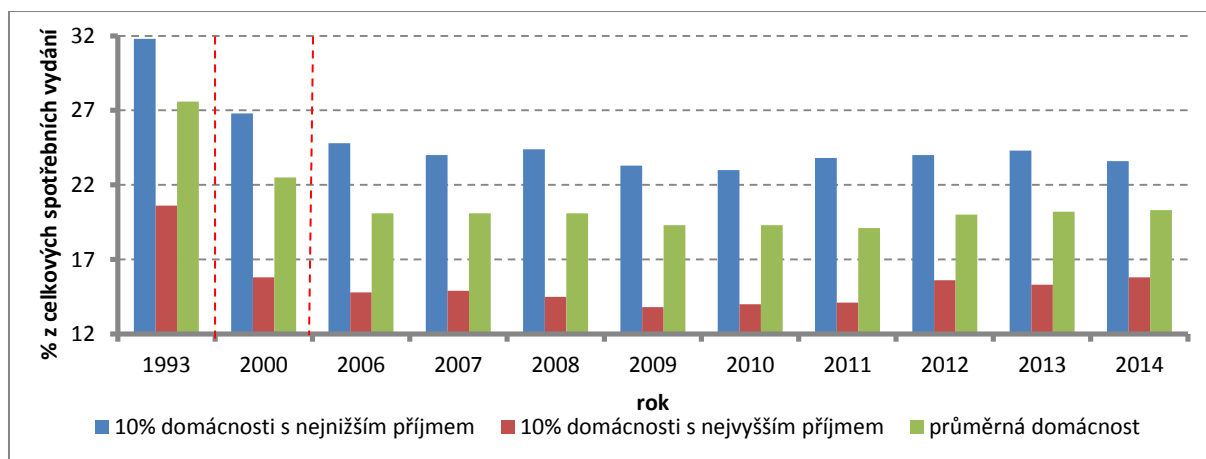
s vyššími příjmy (na osobu), tzn. u domácností podnikatelů a zaměstnanců bez dětí.

S růstem čistých peněžních příjmů na jednu osobu domácnosti se značně snižuje zastoupení tzv. nezbytných výdajů, tzn. výdajů za potraviny, nápoje, bydlení, ve prospěch vydání investičního charakteru – zejména koupě nebo rekonstrukce nemovitosti. U domácností s nejvyššími příjmy tyto investiční (nespotřební) výdaje dokonce i mírně převyšují nad výdaji za položky potraviny a nápoje, resp. za bydlení. U těchto domácností tedy tvoří významnější díl jejich výdajů tzv. zbytné potřeby. Vedle těchto nespotebních vydání jde také i o vyšší výdaje za bytové vybavení domácnosti, za *kulturu, rekreaci či dopravu* (Kamenický, 2012).

Výdaje za **potraviny a nealkoholické nápoje** (viz graf 4.6) tvoří u domácností s nejnižšími příjmy od roku 2006 cca 24 % z celkových spotřebních výdajů a u domácností s vyššími příjmy cca 15 % a víceméně se vůbec nemění. U průměrné domácnosti činí tyto výdaje 20 %. Graf také ukazuje, že oproti roku 1993 došlo k výraznému snížení podílu na tyto položky u všech typů domácností. V absolutních hodnotách ale výdaje na obživu v průběhu celého období nepřetržitě rostly, jak u bohatých, tak u chudších domácností. Oproti počátečnímu roku 1993 vzrostly v domácnostech s nejvyššími příjmy o 19 000 Kč/osobu a v těch chudších o bezmála 10 000 Kč/osobu. V roce 2014 vydaly za tyto položky nejbohatší domácnosti 33 000 Kč/osobu a ty nejchudší jen 17 000 Kč/osobu. Průměrná domácnost utratila necelých 25 000 Kč/osobu.

Vzhledem k tomu, že SRÚ u jednotlivých typů domácností nesleduje spotřební výdaje také podle objemových indexů, tak není možné jednoznačně říci, zda konkrétní změny v objemu a ve struktuře spotřebních vydání byly způsobeno změnami cen nebo změnami preferencí domácností.

Graf 4.6: Podíl výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje

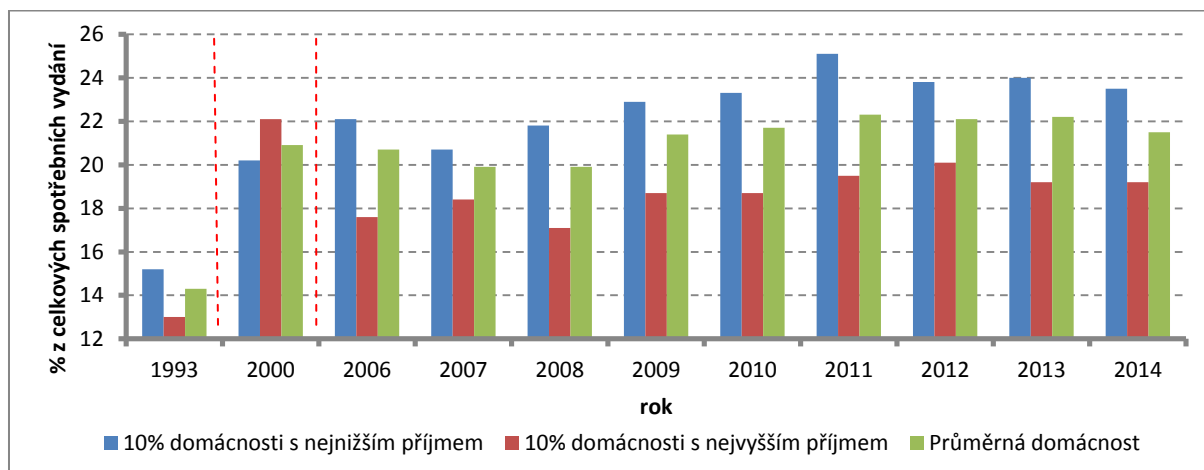

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

U vydání za **bydlení** jsou rozdíly mezi jednotlivými typy domácností menší než u vydání za potraviny a nealkoholické nápoje, u kterých se navíc rozdíly v čase mírně snižují. Zároveň podíl výdajů za bydlení ve sledovaném období rostl jak u bohatších, tak u chudších domácností (Kamenický, 2012). Největší podíl tvoří v domácnostech s nejnižšími příjmy, a to necelou ¼ svých spotřebních výdajů. Výdaje za bydlení jsou zejména pro tyto domácnosti čím dál tím větší zátěží. V porovnání s rokem 1993 tento podíl výrazně vzrostl u všech sledovaných typů domácností. V tomto roce byly také rozdíly mezi jednotlivými domácnostmi minimální. Od roku 2000 je vidět jejich značný nárůst, a to zejména díky rostoucím výdajům za bydlení. Výrazný nárůst lze vidět zejména v absolutních hodnotách, kdy nejbohatší domácnosti nyní utratí o 31 391 Kč/osobu více oproti roku 1993, a to konkrétně 40 158 Kč/osobu. To je možné vysvětlit tím, že tyto domácnosti si s rostoucím příjmem např. pronajímají luxusnější a větší byty, neřeší tolik spotřebu vody, energie, plynu apod.

Výdaje za bydlení u průměrné domácnosti se více blíží k výdajům nejchudších domácností. V roce 2014 činily tyto výdaje 26 000 Kč/osobu, což je o 9 000 víc než u domácností s nejnižším příjmem a o 14 000 Kč méně než u těch bohatých domácností.

Graf 4.7: Podíl výdajů na bydlení, vodu, energii a paliva

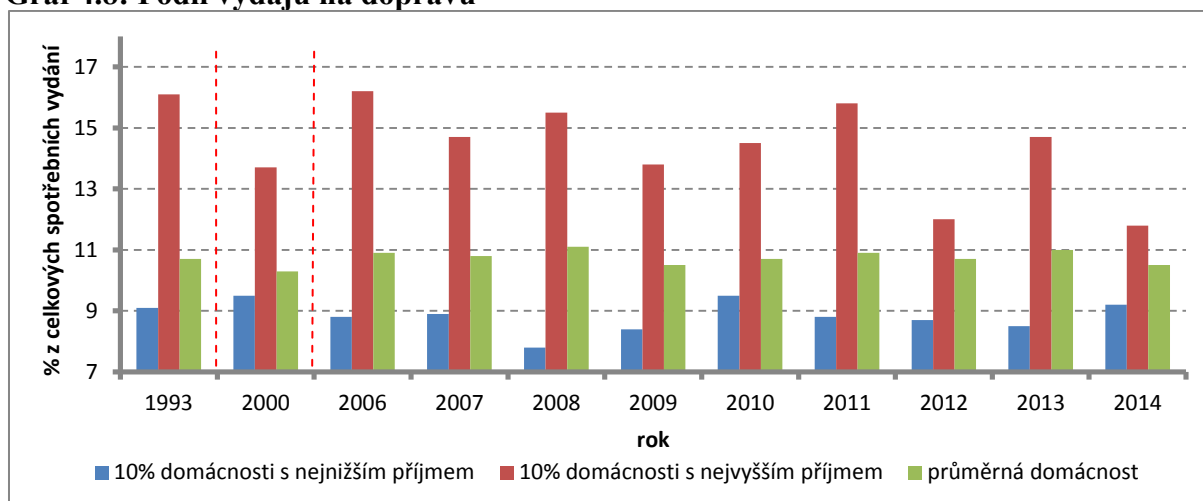

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Významnou část peněžních prostředků vynaloží domácnosti také za **dopravu**. Vyšší podíl výdajů za dopravu u domácností s nejvyšším příjmem (viz graf 4.8) lze vysvětlit zejména častějším nákupem dražších dopravních prostředků, a s tím související vyšší provozní náklady. Můžeme ale vidět, že podíl za tyto výdaje u nejbohatších domácností značně poklesl z 16 % na necelých 12 %. Nižší podíly na spotřebních vydáních byly zapříčiněny zejména nižšími peněžními výdaji za osobní automobily, kdy domácnosti buď

nakupovaly levnější automobily anebo jich nakoupily méně. U domácností s nejnižšími příjmy od roku 1993 k výrazným změnám nedošlo, podíl na těchto výdajích tvoří cca 9 %, což je o 2 p. b méně než u průměrné domácnosti. V absolutním vyjádření představují cca 6 000 Kč/osobu a tvoří je zejména výdaje za pohonné hmoty. V bohatších domácnostech jsou tvořeny především výdaji za nákup osobních automobilů. Za zmínku také stojí, že v posledním sledovaném roce byly rozdíly mezi jednotlivými typy domácností nejmenší.

Graf 4.8: Podíl výdajů na dopravu

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Co se týče podílů výdajů za alkoholické nápoje a tabák, odívání a obuv, zdraví, vzdělávání a stravování a ubytování, tak ty se na podobných hodnotách pohybovali po celé sledované období u všech pozorovaných typů domácností. To můžeme shrnout tvrzením, že i když příjmy těchto domácností jsou odlišné, tak za tyto výdaje vynakládají obdobnou část svých výdajů (Kamenický, 2012). Domácnosti s nejvyššími příjmy ale nakupují dražší a větší množství zboží nebo také využívají služby za vyšší ceny.

Nejpozitivnější zjištění se týká podílu výdajů za **alkoholické nápoje a tabák**, který oproti počátečnímu roku poklesl u všech sledovaných skupin domácností o cca 2 p. b. na 2,7 %. A v absolutních hodnotách se navýšily tyto výdaje pouze minimálně ve srovnání s rokem 1993. U domácností s nejnižšími příjmy ani ne o 1 000 Kč/osobu a v domácnostech s nejvyššími příjmy o 2 500 Kč/osobu. U průměrné domácnosti to bylo o necelých 1 800 Kč/osobu.

Oddíl **vzdělávání** se ve srovnání s rokem 1993 změnil pouze u domácností s nejnižším příjmem o 0,6 p. b. na 1,1 %. V absolutním vyjádření v průběhu sledovaného období značně vzrostly výdaje za vzdělání zejména v domácnostech s nejvyššími příjmy, ale v posledním sledovaném roce byly nižší než v domácnostech s nejnižšími příjmy. Tento nárůst byl

zapříčiněn růstem výdajů za vyšší a vysokoškolské vzdělávání.

Podíl výdajů za **zdraví** v porovnání s počátečním rokem 1993 vzrostl u všech sledovaných typů domácností, konkrétně nejvíce u domácností s nejvyšším příjmem, kde se zvýšil z 1,1 % na 2,7 %. Za zdraví vydají domácnosti s nejvyššími příjmy o 4 000 Kč/osobu více než domácnosti s nejnižšími příjmy, a to okolo 5 000 Kč/osobu. V roce 2008, kdy byly zavedeny regulační poplatky ve zdravotnictví, vzrostly u obou sledovaných skupin domácností tyto výdaje. Od tohoto roku, ale také dochází k určité stagnaci.

Ve srovnání s rokem 1993 se také výrazně zvýšily výdaje za **stravování a ubytování**, a to zejména v těch nejbohatších domácnostech. Od roku 2008 lze pozorovat určitou stagnaci. V relativních hodnotách došlo k největším změnám u domácností s nejvyšším příjmem, kde se tento podíl zvýšil o 1,4 p. b. na 5,6 %. Největší podíl na těchto výdajích u nejbohatší skupiny domácností tvoří výdaje za stravování v různých restauračních zařízeních, kavárnách apod. Na druhé straně v těch chudších domácnostech jsou zase tvořeny obzvláště výdaji za stravování v jídelnách. Výdaje za tyto služby se u průměrné domácnosti víc přibližují výdajům domácností s nejnižšími příjmy. Rozdíl ve výdajích mezi těmito dvěma skupinami je zhruba 2 000 Kč/osobu, kdy průměrná domácnost nyní utratí cca 6 000 Kč/osobu, zatímco ty nejchudší domácnosti kolem 4 000 Kč/osobu. Nejbohatší domácnosti utratí za stravování a ubytování přes 11 000 Kč/osobu, což je oproti roku 1993 o cca 9 000 Kč/osobu více. U domácností s nejnižšími příjmy jen o 3 000 Kč/osobu víc. Ale vzhledem k tomu, že u průměrné domácnosti vzrostly o 4 800 Kč/osobu, je zřejmé, že tak vysoký nárůst se týkal pouze několika procent domácností.

Výrazný růst podílu výdajů za **ostatní zboží a služby** u nejbohatších domácností byl výsledkem nárůstu výdajů za pojištění, především za životní pojištění a finanční služby. Ten v roce 1993 u těchto domácností činil 5,6 % a v roce 2014 už 14,2 %, což je o 25 938 Kč/osobu více. U domácností s nejnižšími příjmy porostl jen o 4,6 p. b. na 10,1 % o 6 121 Kč/osobu. U průměrné domácnosti se zvýšily tyto výdaje o 12 615 Kč/osobu.

Značný nárůst byl také zaznamenán u oddílu **pošty a telekomunikace**, který se zvýšil o 3 p. b. u obou typů domácností, u těch bohatších nyní činí 3,6 % a u těch chudších 4,8 %. V absolutním vyjádření znázorňoval nárůst u těch nejbohatších 6 451 Kč/osobu a u těch nejchudších 3 079 Kč/osobu. U průměrné domácnosti se zvýšily o 4 456 Kč/osobu.

Na druhé straně zase došlo k poklesu výdajů a rovněž celkového podílu za **odívání a obuv**, který byl ovlivněn zejména reálným poklesem cen u těchto zboží. V porovnání s rokem 1993 se tyto výdaje zvýšily u domácností s nejvyšším příjmem o cca 4 700 Kč/osobu a u těch s nejnižším příjmem o cca 1 500 Kč/osobu.

Také u oddílu *rekreace a kultura* došlo k menšímu poklesu výdajů za tyto položky. Podíl na těchto výdajích poklesl nejvíce u domácností s nejvyšším příjmem o necelý 1 p. b. Nyní u těchto domácností dosahuje hodnoty 11,3 % a u těch nejchudších 8,3 %. Ale oproti počátečnímu roku 1993 se tyto výdaje značně navýšily u domácností s nejnižším příjmem, a to o 4 000 Kč/osobu a u domácností s nejvyšším příjmem dokonce o 15 000 Kč/osobu. V chudších domácnostech jsou tvořeny zejména výdaji za kulturní služby a u těch bohatších výdaji za dovolenou s komplexními službami.

Také u poslední skupiny výdajů – *bytového vybavení, zařízení domácností; opravy* u obou typů domácností došlo ke snížení podílu, u nejchudší domácností to bylo o necelé 4 p. b. a u těch nejbohatších o cca 3 p. b. Když je zase porovnáme v absolutních hodnotách s počátečním rokem, tak zjistíme, že u domácností s nejvyšším příjmem došlo k nárůstu o 7 800 Kč/osobu a u domácností s nejnižším příjmem pouze o 1 300 Kč/osobu.

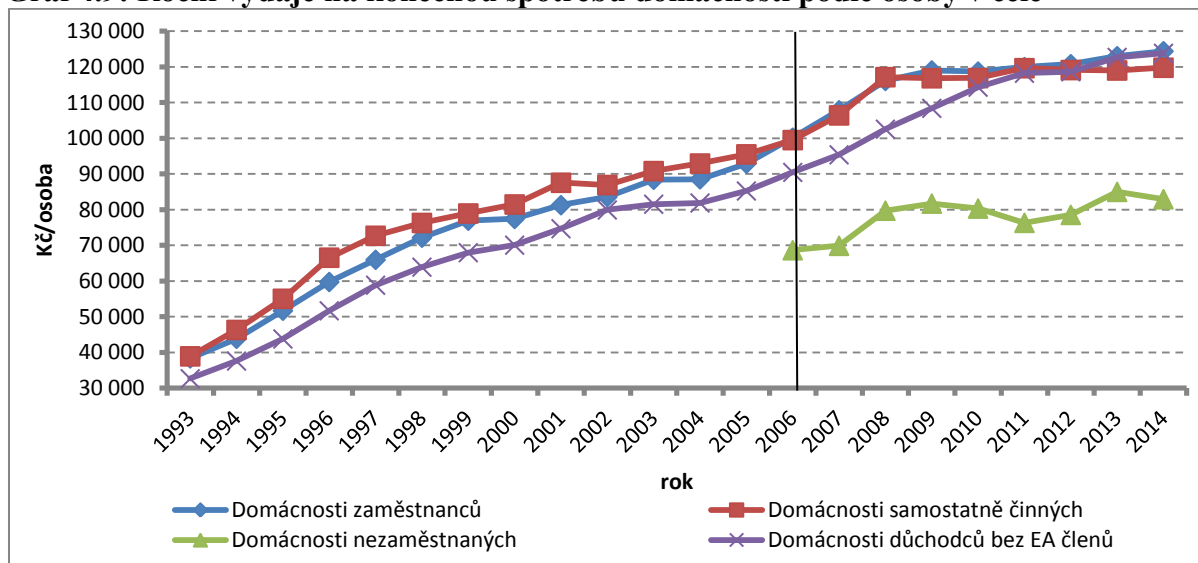
4.2 Domácnosti podle postavení osoby v čele domácnosti

Podle postavení osoby v čele domácnosti rozeznáváme čtyři typy domácnosti, a to domácnosti zaměstnanců, domácnosti samostatně výdělečně činné, domácnosti důchodců a domácnosti nezaměstnaných. Poslední zmiňovaný typ nahradil v roce 2006 dříve zkoumané domácnosti zemědělců. Z tohoto důvodu je u domácností nezaměstnaných kratší časová řada.

V grafu 4.9 (příloha 11) můžeme vidět, jak se vyvíjely výdaje na konečnou spotřebu domácností podle postavení osoby v čele. Je patrné, že do roku 2005 největší spotřební výdaje měly domácnosti samostatně činných a od roku 2006 je mají pro změnu domácnosti zaměstnanců. V posledních letech také značně stoupla spotřeba domácností důchodců, která je dokonce vyšší než u domácností samostatně činných, kde se spotřeba už čtyři roky pohybuje u 119 000 Kč na osobu. Nejnižší spotřebu je možné vidět u domácností nezaměstnaných, což je možné vysvětlit jejich daleko nižším průměrným příjmem na osobu. Ve srovnání s počátečním rokem spotřeba nejvíce vzrostla u domácností důchodců, a to o 91 181 Kč/osobu. U domácností zaměstnanců to bylo o pět tisíc méně, konkrétně o 86 059 Kč/osobu a v domácnostech samostatně činných o 80 875 Kč/osobu. Poněvadž data k domácnostem nezaměstnaných jsou k dispozici pouze od roku 2006, tak se oproti tomuto roku u těchto domácností výdaje navýšily o 14 289 Kč/osobu.

Za zmínku také stojí, že domácnosti důchodců jsou jediným typem domácností, u nichž spotřeba po celé zkoumané období neustále rostla. I v krizových letech spotřeba neklesala jako v případě ostatních typů domácností. Toto ale může být výsledkem neustále se zvyšujícího počtu jednočlenných domácností důchodců.

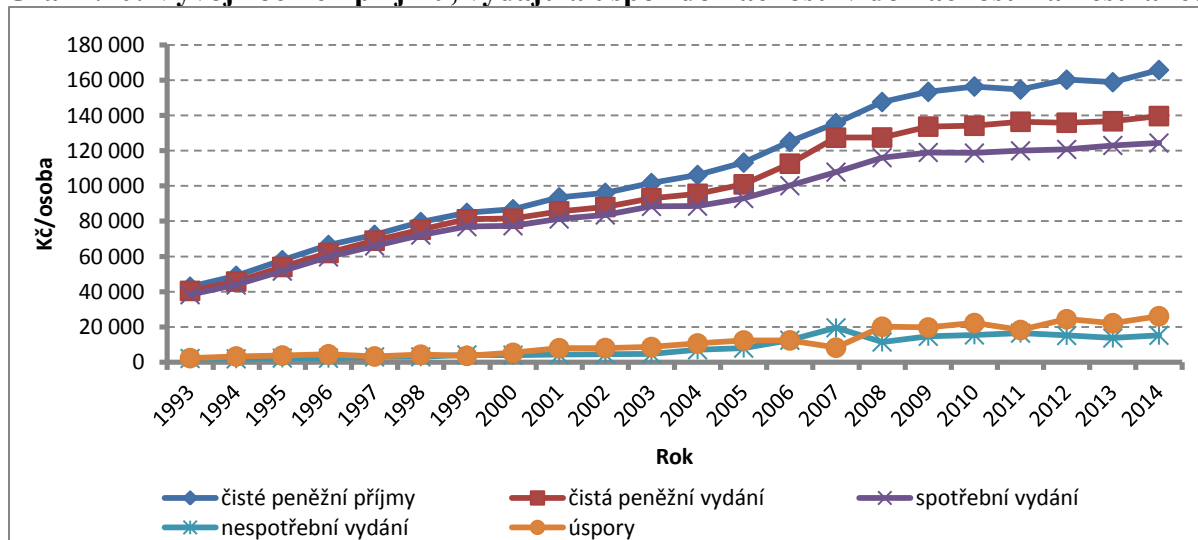
Graf 4.9: Roční výdaje na konečnou spotřebu domácností podle osoby v čele

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Následující grafy 4.10 – 4.13 (příloha 12) ukazují vývoj příjmů, výdajů a úspor všech typů domácností. Je vidět, že v počátečních letech tyto domácnosti vydávaly téměř celý svůj důchod na spotřebu a téměř nespořily. Až v čase je vidět rostoucí rozdíly mezi jednotlivými ukazateli. Největší rozdíly jsou viditelné u domácností zaměstnanců, kde v posledních letech značně vzrostly úspory a také nespotební vydání. Což zase potvrzuje již zmíněnou hypotézu, že s rostoucím příjmem domácnosti vynakládají čím dál tím menší část výdajů na spotřebu ve prospěch nespotebních výdajů a také úspor. Tak vysoké úspory nelze vidět už u žádného typu domácností. V některých letech u nich dokonce úspory dosahovaly záporných hodnot, kdy domácnosti využívaly svých úspor.

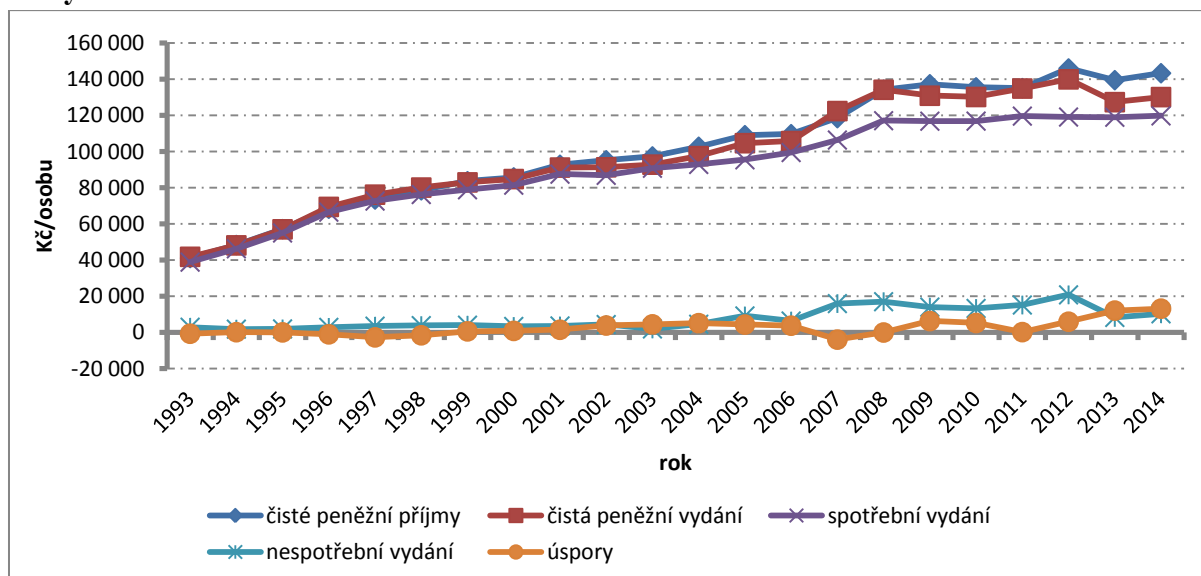
Graf 4.10: Vývoj ročních příjmů, výdajů a úspor domácností v domácnosti zaměstnanců

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Také u domácností samostatně činných je vidět v posledních letech rozdílný vývoj mezi čistými příjmy a spotřebními výdaji. Nižší spotřeba zde byla výsledkem vyšších neinvestičních vydání.

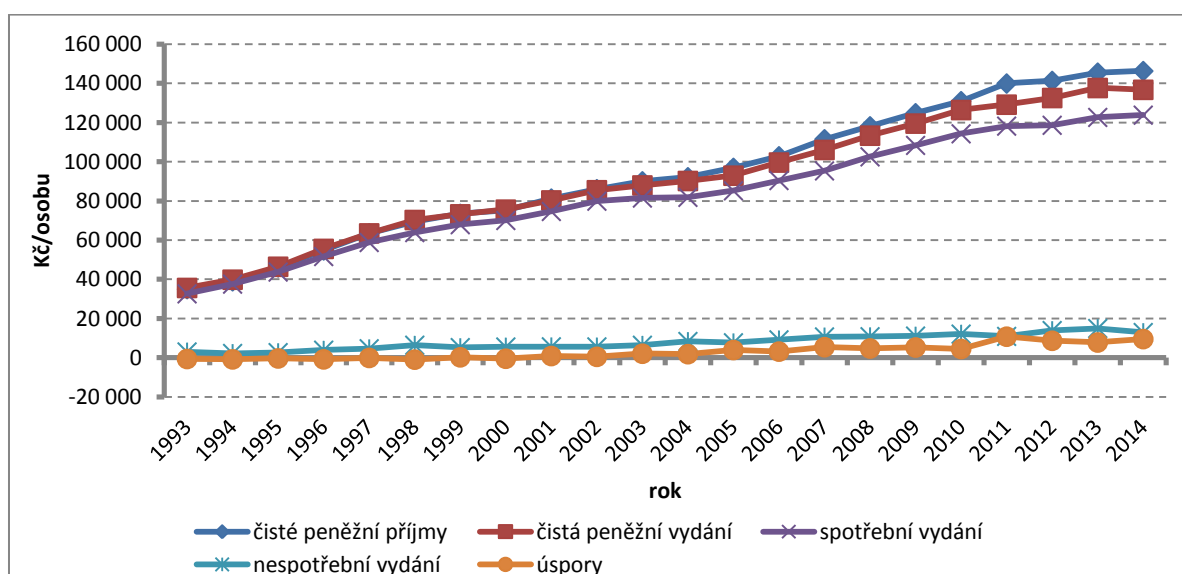
Graf 4.11: Vývoj ročních příjmů, výdajů a úspor domácností v domácnosti samostatně činných

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Graf 4.12 zaměřený na domácnosti důchodců též ukazuje, že i tyto domácnosti s rostoucím příjmem nevydají téměř veškeré peněžní prostředky na spotřebu, ale část jich rovněž uspoří či využijí jinak.

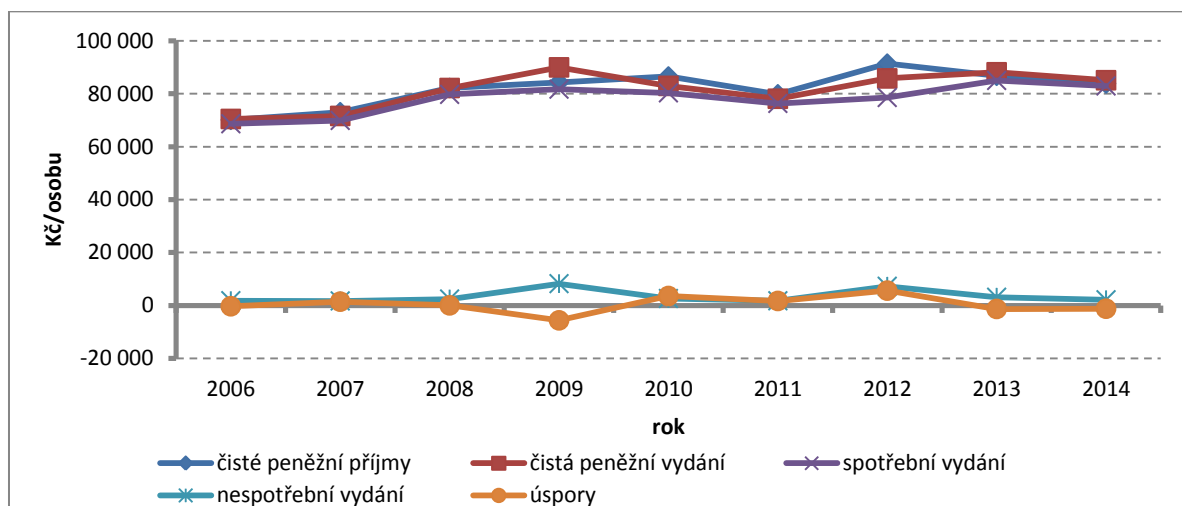
Graf 4.12: Vývoj příjmů, výdajů a úspor domácností důchodců bez EA členů

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Nejmenší rozdíly, ale zato největší výkyvy ve vývoji mezi jednotlivými ukazateli jsou vidět u domácností nezaměstnaných. Graf 4.13 také zachycuje, že tyto domácnosti téměř nic neuspoří či nevydají své peněžní prostředky na nespotební statky a služby. Z grafu je také zřejmé, že v letech 2009, 2013 a 2014 peněžní výdaje převyšovaly peněžní příjmy domácností. Domácnosti v těchto letech čerpaly své úspory, které použily na nespotební statky a služby.

Graf 4.13: Vývoj příjmů, výdajů a úspor domácností nezaměstnaných

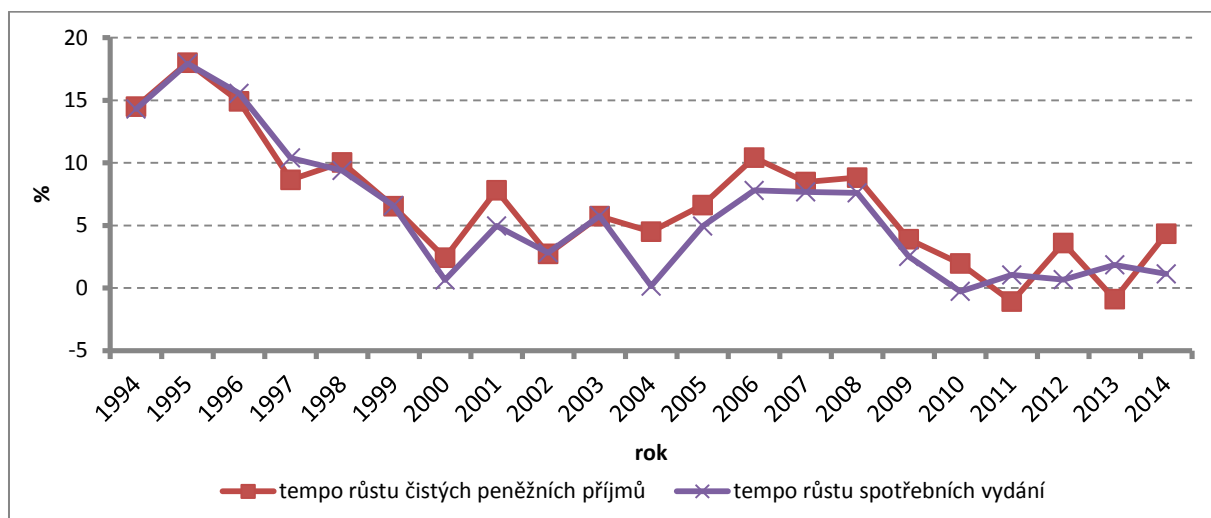

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Následující graf 4.14 zachycuje tempo růstu čistých peněžních příjmů a spotřebních vydání domácností zaměstnanců. Velmi podobný vývoj je vidět i u ostatních skupin domácností (viz příloha 13-14). Z grafu lze vypožorovat, že největší meziroční nárůsty byly na začátku sledovaného období, kdy se jednalo až o 20% nárůsty, zvláště v domácnostech samostatně činných. Od měnové krize v roce 1997, spotřební výdaje ani čisté peněžní příjmy, nerostou tak rychle. Tempo růstu už nepřekročilo úroveň 15 %. Také je vidět, že na začátku období byla dynamika růstu u obou ukazatelů téměř totožná, a to až do roku 2000. Od tohoto roku jsou zřetelné menší rozdíly. Zejména spotřební výdaje rostou pomalejším tempem než čisté peněžní příjmy. Což souhlasí s hypotézou, že s rostoucím příjmem rostou spotřební výdaje pomaleji. Od roku 2010 v domácnostech zaměstnanců a samostatně činných spotřeba roste přibližně stejným tempem i přes odlišný vývoj čistých příjmů.

Graf 4.14: Tempo růstu čistých peněžních příjmů a spotřebních výdajů domácností zaměstnanců

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

4.2.1 Struktura spotřebních výdajů

Také v závislosti na ekonomickém postavení osoby v čele domácnosti je patrná rozdílná struktura spotřebních výdajů, viz příloha 15. Velmi podobnou strukturu výdajů mají domácnosti zaměstnanců a samostatně činných. U těchto domácností lze sledovat rozmanitější strukturu spotřebních výdajů v porovnání s domácnostmi důchodců a nezaměstnaných. Jelikož domácnosti důchodců a nezaměstnaných nemají tak vysoký disponibilní důchod na osobu, tak jsou u nich nadprůměrně zastoupeny nezbytné výdaje (bydlení, potraviny a nealkoholické nápoje). Součet podílů za tyto výdaje činí v domácnostech nezaměstnaných přibližně 52 % a v domácnostech důchodců 55 %. Protože tyto domácnosti vynaloží značnou část svých výdajů na tyto dvě kategorie, tak na žádnou ze zbylých kategorií se nedostane ani 10 % výdajů. V domácnostech zaměstnanců a samostatně činných tvoří součet podílů za nezbytné výdaje cca 38 %. U těchto domácností zase můžeme najít vyšší podíl výdajů na odívání a obuv, stravování a ubytování či rekreaci.

Pro domácnosti zaměstnanců, samostatně činných a důchodců je rozdílná absolutní výše spotřebních výdajů, kdy kategorie zaměstnanců a samostatně činných vykazují pro téměř veškeré reprezentanty vyšší spotřební výdaje než u kategorie důchodců. Výjimky zde představují tři kategorie položek, a to potraviny a nápoje, náklady na bydlení a zdraví, což je ovlivněno zejména odlišným složením domácností (domácnosti důchodců jsou jedno- nebo dvoučlenné, naproti tomu domácnosti zaměstnanců a samostatně činných vícečlenné) a rozdílným stylem hospodaření (Zajíčková, Vlach a Severová, 2010).

Zajíčková, Vlach a Severová (2010) uvádějí, že největší odlišnosti ve spotřebních

výdajích jsou mezi položkami, které jsou spojeny určitým způsobem s:

- počtem nezaopatřených dětí,
- ekonomickou aktivitou osob a
- finančními možnostmi.

Mezi tyto výdaje patří výdaje za:

- vzdělávání (výdaje na vzdělávání dětí, jazykové kurzy),
- dopravu (výdaje spojené s dojížděním do práce, do školy),
- odívání a obuv (výdaje za nákup dětského oblečení, „dress code“ vyžadovaný firmami),
- stravování a ubytování (výdaje za stravování v restauracích, ve školních a v závodních jídelnách) a
- osobní péči (Zajíčková, Vlach a Severová, 2010).

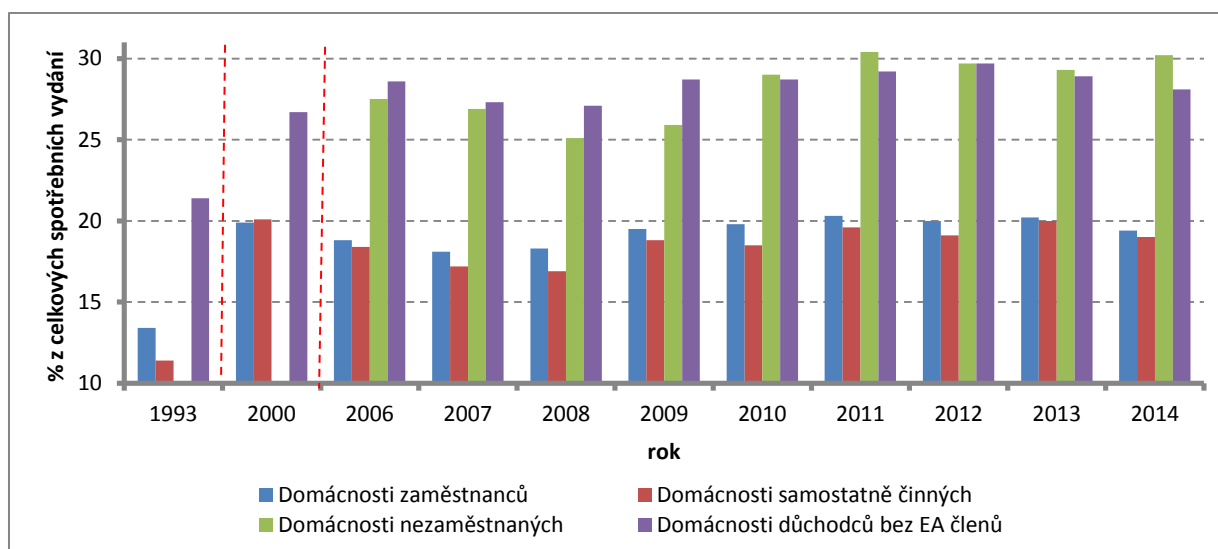
V současnosti největší část výdajů tvoří u všech typů domácností výdaje za **bydlení, vodu, energii a paliva**. U domácností nezaměstnaných a důchodců to bylo už od roku 2006 a u zbylých skupin domácností až od roku 2008. V počátečních letech to byly výdaje za potraviny a nealkoholické nápoje, které tvořily největší podíl ve spotřebních výdajích.

Domácnosti nezaměstnaných a důchodců vynakládají ve srovnání s domácnostmi zaměstnaných a samostatně činných větší procento svých spotřebních vydání na bydlení. Vyšší podíl a rovněž vyšší výdaje za bydlení v domácnostech důchodců je možné vysvětlit zejména tím, že domácnosti důchodců jsou především jedno nebo dvoučlenné a při přepočítávání za celou domácnost jsou jejich výdaje logicky vyšší než ve vícečlenných domácnostech. V domácnostech nezaměstnaných můžeme vyšší podíl těchto výdajů zdůvodnit jejich nižšími příjmy. I když jsou tyto výdaje téměř stejně vysoké, jako u domácností zaměstnanců a samostatně činných, tak z jejich celkových spotřebních výdajů ukrojují značnější část peněžních prostředků.

Stejně jako v případě domácností rozlišovaných podle výše čistého příjmu, tak i zde jsou v jednotlivých grafech do roku 2006 uvedeny pouze údaje k rokům 1993 a 2000. Graf 4.15 ukazuje, výrazný nárůst podílu výdajů za bydlení u všech pozorovaných typů domácností ve srovnání s počátečním rokem 1993. V posledních letech došlo k vyššímu nárůstu podílu už jen u domácností nezaměstnaných a od roku 2010 je dokonce vyšší než u domácností důchodců. To může souviset s jejich rostoucími výdaji za bydlení. V ostatních domácnostech se totiž tyto výdaje v absolutních hodnotách v posledních letech téměř nezměnily. V letech 2006 - 2008 můžeme sledovat klesající podíl výdajů za bydlení

u všech domácností. S příchodem krize do ČR začal ale tento podíl opět růst. Za růstem stojí především růst cen energií, paliv, nájmu a běžné údržby bytu. V posledních letech se v domácnostech zaměstnanců a samostatně činných pohyboval v rozmezí 18-20 % (18 000-24 000 Kč/osobu), v domácnostech nezaměstnaných 25-30 % (19 000-25 000 Kč/osobu) a v domácnostech důchodců 27-29 % (25 000-35 000 Kč/osobu). Největší podíl v těchto výdajích u těchto skupin představují výdaje za paliva a energie. Ve srovnání s rokem 1993 se jednalo o největší nárůst výdajů u všech skupin domácností. U domácností zaměstnanců a samostatně činných vzrostly o cca 18 500 Kč/osobu a v domácnostech důchodců o 28 000 Kč/osobu.

Graf 4.15: Podíl výdajů na bydlení, vodu, energii a paliva

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Výdaje za *potraviny a nealkoholické nápoje* jsou druhou největší skupinou spotřebních vydání. Jak už bylo výše řečeno, tak v počátečních letech sledovaného období to byly výdaje na obživu. Největší část výdajů tvoří v domácnostech důchodců a dále také u domácností nezaměstnaných. A naopak nejmenší podíl tyto výdaje zaujímají u domácností zaměstnanců a samostatně činných.

Vysoký podíl těchto výdajů v domácnostech důchodců je možné vysvětlit:

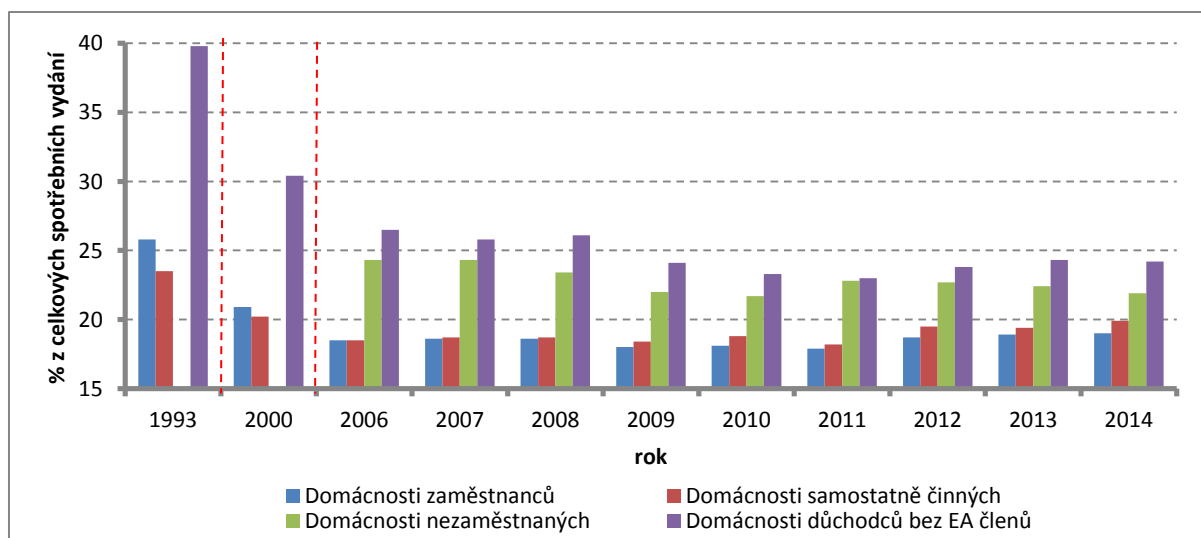
- zejména způsobem přepočítávání spotřebních vydání za celou domácnost (v domácnostech důchodců se prakticky nevyskytují vyživované děti, jejichž průměrná spotřeba je nižší ve srovnání s dospělými),
- „přelitím“ určité části spotřeby potravin a nealkoholických nápojů u domácnosti zaměstnanců a samostatně činných do oddílu stravování a ubytování, které souvisí

s možnostmi zaměstnaneckého stravování a všech dalších typů stravovacích zařízení,

- ekonomičtějším hospodařením domácností, které mají více členů, a to např. samotným provozem domácnosti či nákupem cenově zvýhodněných větších balení,
- dlouhodobou spotřebou potravin, které jsou získané jiným způsobem, než je nákup, zpravidla z vlastních zdrojů, jako je zahrada, domácí hospodářství apod. (Zajíčková, Vlach a Severová, 2010).

Graf 4.16 ukazuje zmenšující se rozdíly v podílu výdajů za potraviny a nealkoholické nápoje mezi jednotlivými typy domácností. V porovnání s rokem 1993 je vidět, že nejvýrazněji poklesl podíl výdajů za tyto položky u domácností důchodců, a to z necelých 40 % (dvojnásobek ve srovnání s domácnostmi zaměstnanců a samostatně činných) na 25 %, pravděpodobně z důvodu výrazněji rostoucích výdajů na osobu za bydlení u této skupiny domácností. Podíl výdajů za obživu poklesl ve srovnání s tímto rokem i u ostatních typů domácností, ale v posledních letech se mírně zvýšil u domácností zaměstnanců a zejména samostatně činných. V absolutním vyjádření, ale výdaje na obživu u všech typů domácností rostly po celé sledované období. Všechny domácnosti, kromě domácností nezaměstnaných, utratí za potraviny a nealkoholické nápoje přes 20 000 Kč/osobu a domácnosti důchodců dokonce přes 30 000 Kč/osobu. Nejmenší částku utratí domácnosti nezaměstnaných, a to cca 18 000 Kč/osobu. V porovnání s rokem 1993 vzrostly tyto spotřební výdaje ve všech sledovaných domácnostech v průměru o 15 000 Kč/osobu. Nejvíce v domácnostech důchodců, kde se zvýšily o skoro 17 000 Kč/osobu, což je možné odůvodnit rostoucím počtem domácností jednotlivců.

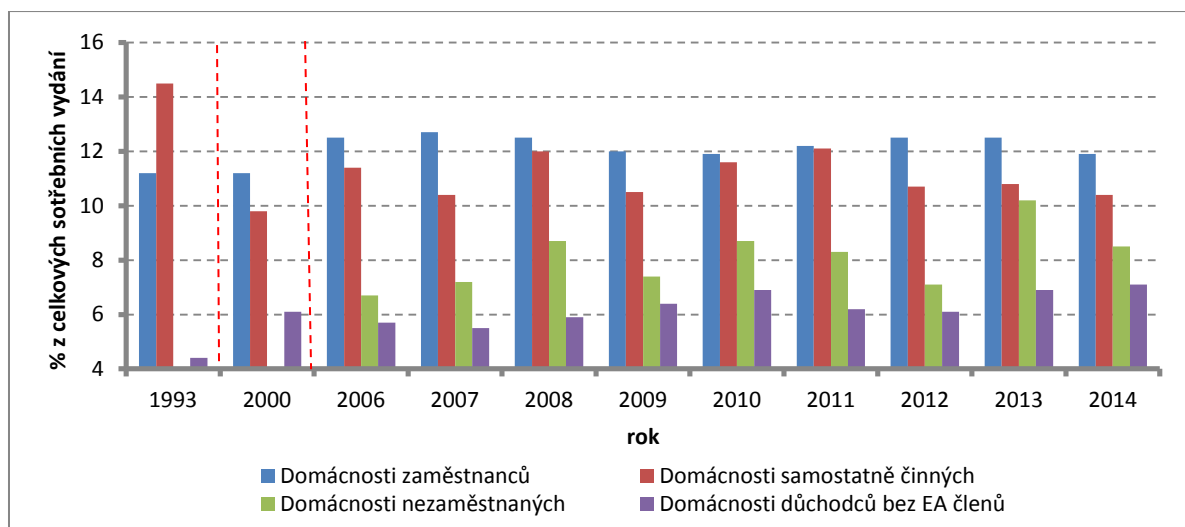
Graf 4.16: Podíl výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Kromě výdajů za bydlení a výživu vynakládají domácnosti značný díl svých peněžních prostředků za **dopravu**. Graf 4.17 ukazuje, že značnější podíl tvoří zejména u domácností zaměstnanců a samostatně činných, což pravděpodobně souvisí s dojížděním do práce, do školy apod. Největší podíl je u nich tvořen výdaji za provoz osobních dopravních prostředků. V domácnostech důchodců tento podíl patří k těm nejnižším v rámci všech spotřebních vydání. Což je možné vysvětlit např. tím, že lidem v důchodovém věku jsou nabízeny různé slevy a od 70 let mají většinou jízdné ve veřejné dopravě zcela zdarma. Ročně za ni vydají okolo 8 000 Kč/osobu. Naproti tomu u domácností zaměstnanců se výdaje za dopravu pohybují kolem 14-15 000 Kč/osobu a v domácnostech samostatně činných 12-13 000 Kč/osobu. Ve srovnání s rokem 1993 došlo k nejvýraznějším změnám u domácností samostatně činných, kde tento podíl poklesl z 14,5 % na 10,4 % a u domácností důchodců, kde se zvýšil ze 4,4 % na 7,1 %. V tomto roce výdaje za dopravu u domácností samostatně činných přestavovaly druhou největší položku po výdajích za potraviny a nealkoholické nápoje.

Graf 4.17: Podíl výdajů na dopravu

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Co se týče dalších výdajových skupin, tak mezi jednotlivými typy domácností už nejsou značné rozdíly. Oproti roku 1993 se snížil zhruba o polovinu podíl výdajů za **alkoholické nápoje, tabák a narkotika**. Nepatrně vyšší procentuální zastoupení je v posledních několika letech u domácností nezaměstnaných (3-4 %), u ostatních skupin se pohybuje v rozmezí od 2-3 %. V absolutním vyjádření, ale vynakládají domácnosti nezaměstnaných na tyto položky jen o pár korun méně než ostatní skupiny. Průměrně ale všechny zmíněné skupiny zaplatí něco málo přes 3 tisíce Kč, což je u domácností samostatně

činných a zaměstnanců o 1 500 Kč/osobu více než v roce 1993 a u domácností důchodců o 2 500 Kč/osobu více. S výjimkou výdajů za zdravotnictví se jedná o nejmenší nárůst v absolutních hodnotách. Nejvíce domácnosti nezaměstnaných utrácely za tabákové výrobky oproti domácnostem zaměstnanců a samostatně činných, u kterých to byly zase alkoholické nápoje. V domácnostech důchodců byly spotřební výdaje na obě tyto skupiny přibližně stejné.

U podílu výdajů za **odívání a obuv** došlo také k poklesu přibližně o polovinu. Nejvýrazněji se snížil u domácností zaměstnanců a samostatně činných. Největší procentuální zastoupení je u domácností zaměstnanců a samostatně činných (5-6 %) a nejmenší u skupiny důchodců (3 %), kteří už tolik nesledují nové módní trendy a celkově už tolik oblečení a obuv nenakupují. A jejich podíl je oproti domácnostem samostatně činných a zaměstnanců opět poloviční. Po celé sledované období za obuv a oblečení utrácely nejvíce domácnosti samostatně činných, nyní jejich peněžní vydání jsou na úrovni domácností zaměstnanců. Za tyto položky nyní utratí průměrně kolem 6 500 Kč za osobu za rok. Také výdaje za tyto položky patří k těm nejpomaleji rostoucím. Oproti roku 1993 vzrostly zhruba o 2 600 Kč/osobu.

Co se týká **bytového vybavení, zařízení domácností; opravy**, tak i zde podíl výdajů značně poklesl. V domácnostech zaměstnanců a samostatně činných byl v roce 1993 něco málo přes 9 %, nyní je necelých 6 %. V absolutním vyjádření se ale výdaje zvýšily oproti počátečnímu roku u všech domácností, nejvíce však u domácností důchodců, a to o 4 276 Kč/osobu. Což můžeme odůvodnit jejich rostoucími výdaji za zboží a služby pro běžnou domácnost.

U podílu výdajů za **zdraví** došlo naopak k jeho zvýšení u všech domácností. Největší nárůst byl zaznamenán u domácností důchodců, kde na začátku sledovaného období činil 1,4 % a dnes 4,1 %. To můžeme vysvětlit tím, že s rostoucím věkem dožití se u nich zvyšuje výskyt řady chronických onemocnění a také užívají více léků. Průměrně za rok vydají přes 5 000 Kč/osobu. U ostatních typů domácností se zvýšil podíl výdajů za zdraví o cca 1 p. b.

Co se týče oddílu **pošty a telekomunikace** tak zde došlo také k určitému zvýšení podílu. Nejvýrazněji v domácnostech zaměstnanců a samostatně činných, a to o cca o 2,5 p. b. Posledních pár roků, ale podíl a peněžní výdaje za tyto položky pomalu klesají, to lze přikládat nižším cenám z důvodu rostoucí konkurence mobilních operátorů poskytující tyto služby.

Oddíl **vzdělávání** je jediným oddílem, kde jsou rozdíly jak v čase, tak i mezi jednotlivými skupinami minimální. Podíl za výdaje spojené se vzděláváním se téměř nezměnil. V absolutním vyjádření se výdaje zvýšily pouze o pár stovek, o necelých

700 Kč/osobu.

Značná část peněžních prostředků jde kromě bydlení, obživy a dopravy také na **rekreaci a kulturu**. Největší podíl tvoří v domácnostech samostatně činných, což pravděpodobně souvisí s větší potřebou se odreagovat z důvodu psychicky náročnějších povolání. Celkově podíl výdajů za volnočasové aktivity u domácnosti zaměstnanců a samostatně činných poklesl o necelé 2 p. b na cca 10 % a u domácnosti nezaměstnaných porovnání s rokem 2006 o 1 p. b. Pouze v domácnostech důchodců byl vypořádan opačný trend. Podíl výdajů za kulturu a rekreaci zde vzrostl o 1 p. b na 8,5 %. Důchodci si pravděpodobně začali hledat nové koníčky, které ale více zatížily jejich rozpočet. Změnila se také struktura jejich peněžních výdajů týkající se rekreace a kultury. Dříve domácnosti utracely hlavně za zařízení a vybavení pro volný čas, nyní investují daleko více do kulturních a rekreačních služeb a na dovolenou s komplexními službami. Peněžní výdaje se ale pohybují už pár let na podobné úrovni. Oproti roku 1993 se ale výdaje zvýšily u domácností zaměstnanců a samostatně činných o nějakých 7 800 Kč/osobu a u domácností důchodců dokonce o 8 100 Kč/osobu.

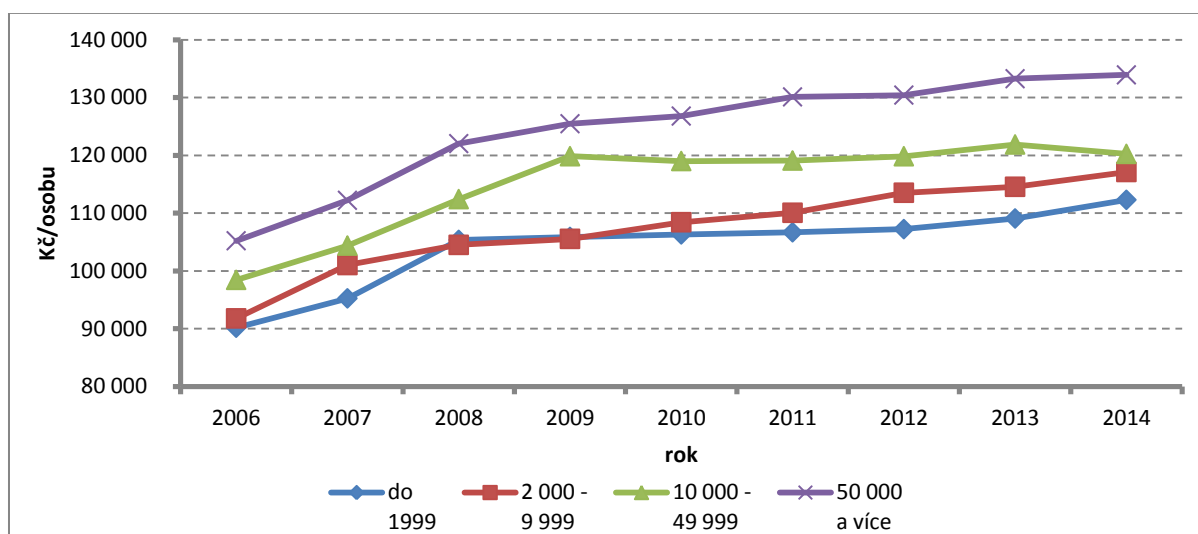
U podílů výdajů za **stravování a ubytování** bylo zase vypořádan, že došlo k jeho navýšení o cca 1 p. b. Největší nárůst byl zaznamenán u domácností samostatně činných, kde v počátečním roce tvořil 4,6 % a v roce 2014 už 6,1 %. V domácnostech nezaměstnaných, ale tento podíl nepatrně klesá. A nyní ve srovnání s rokem 2006 jsou jen o 184 Kč/osobu vyšší. Jinak u ostatních typů domácností se výdaje na tyto služby zvýšily v porovnání s rokem 1993 u domácností zaměstnanců a samostatně činných o cca 5 500 Kč/osobu a u domácností důchodců o 3 100 Kč/osobu.

Poslední oddíl – **ostatní zboží a služby** tvoří čím dál tím větší díl ve spotřebních výdajích u všech typů domácností, a to zejména díky rostoucím výdajům za pojištění a finanční služby. V domácnostech zaměstnanců a samostatně činných se zvýšil z 5,8 % na 12,8 %. U domácností důchodců byl tento nárůst menší, a to o cca 6 p. b. na 9,5 %. Nejmenší nárůst od roku 2006 byl u domácnosti nezaměstnaných, jejich podíl nevzrostl ani o 1 p. b. Oproti roku 1993 se jedná o třetí největší nárůst, a to zvláště u domácností zaměstnanců, kde vzrostly v absolutním vyjádření o 13 694 Kč/osobu.

4.3 Domácnosti podle velikosti obce

Předposlední část kapitoly je věnována analýze spotřeby domácností z pohledu velikosti obce, ve kterých žijí. V grafu 4.18 jsou patrné značné rozdíly mezi domácnostmi žijící v malých obcích a ve velkých městech. Nižší průměrné spotřební výdaje na osobu v domácnostech v malých obcích lze vysvětlit jejich nižším průměrným příjmem z pracovní činnosti. Významný vliv má také skutečnost, že domácnosti bydlících v menších obcích a městech bývají v průměru vícečlenné a nachází se v nich větší počet nezaopatřených dětí (Širmer, 2013). V grafu je také možné vysledovat od roku 2009 menší stagnaci spotřebních výdajů u domácností bydlících v obcích od 10 000 do 49 999 obyvatel, ale jinak celkový růst spotřebních vydání u všech typů domácností. Příčinou této stagnace mohlo pravděpodobně být v letech 2011 a 2013 pokles čistých peněžních příjmů, a v ostatních letech vyšší nárůst nespotebních vydání a úspor. Konkrétní částky všech skupin spotřebních vydání jsou uvedeny v příloze 16.

Graf 4.18: Průměrné spotřební výdaje na osobu za rok podle velikosti obce v Kč

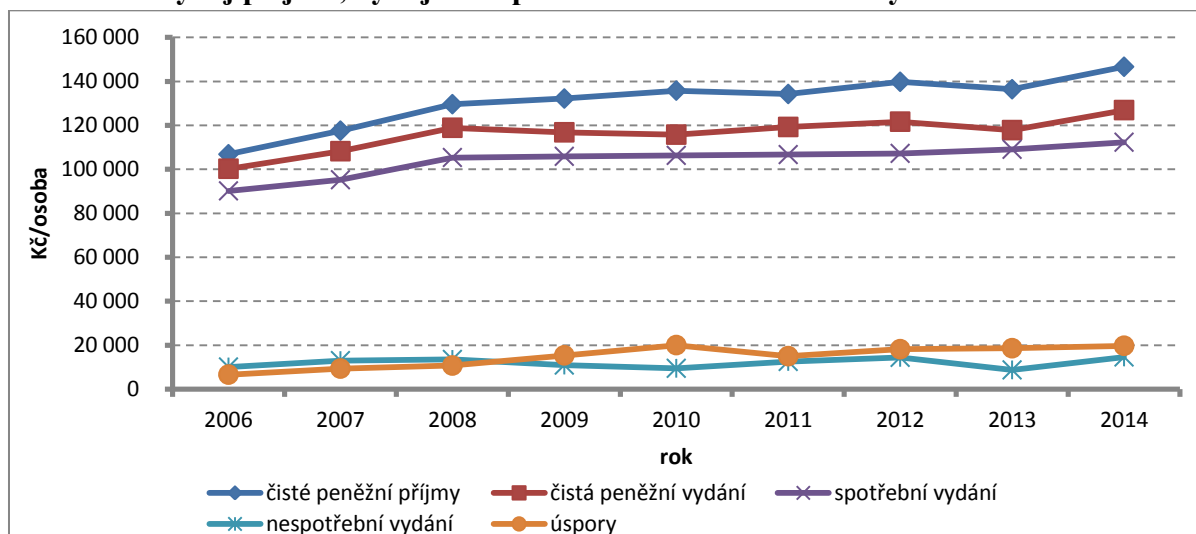

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Graf 4.19 nám ukazuje vývoj čistých peněžních příjmů a všech výdajů domácností s počtem obyvatel do 1 999 obyvatel. Podobně se tyto veličiny vyvíjely i u domácností bydlících ve větších obcích. Z grafu je patrný relativně rovnoměrný vývoj všech veličin, ale také v čase narůstající rozdíl mezi čistými peněžními příjmy a výdaji domácností (viz příloha 17-18). Příčinou tohoto jevu je především růst úspor domácností. Dalo by se tedy tvrdit, že s růstem čistých příjmů, spotřeba domácností roste pomalejším tempem, jak tvrdí teorie.

Graf 4.19: Vývoj příjmů, výdajů a úspor domácností do 1 999 obyvatel

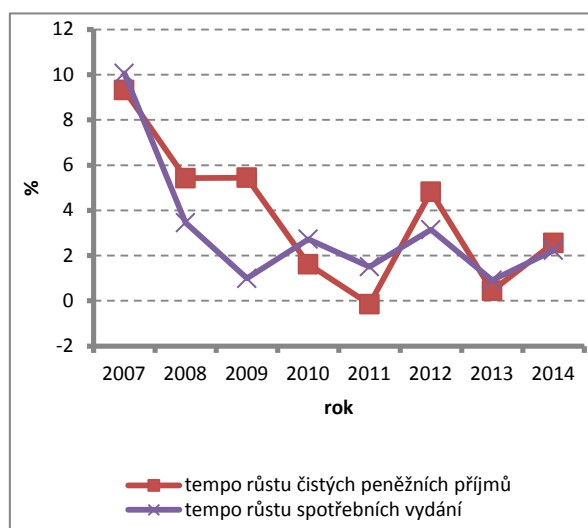
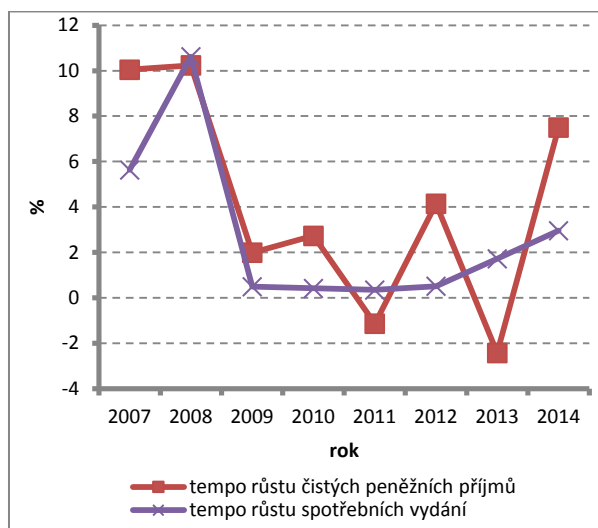

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

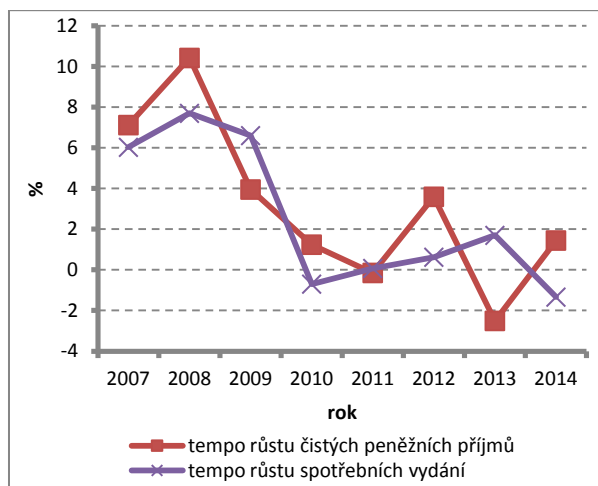
Následující grafy 4.20 a příloha 19 ale ukazují, že čisté příjmy domácností nerostly rychlejším tempem než spotřeba domácností po celé sledované období. To je zřejmé u všech domácností bez ohledu na tom, v jak velké obci bydlí.

Můžeme rovněž vidět, že u všech domácností spotřební výdaje od roku 2009 už tak rychle nerostou jako na jeho počátku. Nižší dynamika růstu spotřeby v tomto roce byla zapříčiněna příchodem celosvětové ekonomické krize. Příjmy oproti předchozím letům příliš nevzrostly a u domácností panovala určitá nejistota ohledně budoucnosti. V roce 2009 nejvíce poklesla spotřeba u domácností bydlících v malých obcích a v následujícím roce se dokonce dostala k záporným hodnotám spotřeba u domácností bydlících v obcích od 10 000 do 49 999 obyvatel. Nižší růst spotřebních vydání domácností v posledních letech může být vysvětlen nepříliš přesvědčivým pokrizovým výkonem naší ekonomiky, kdy rostly ceny u nezbytných statků a služeb, byla špatná situace na trhu práce apod. V důsledku toho tak domácnosti začaly omezovat spotřebu i přes větší nárůst čistých peněžních příjmů, což je vidět zejména v roce 2012, kdy domácnosti více peněz ukládaly. Např. u domácností bydlících v obcích s více jak 10 000 obyvatel vzrostly úspory oproti roku 2011 o více jak 50 %.

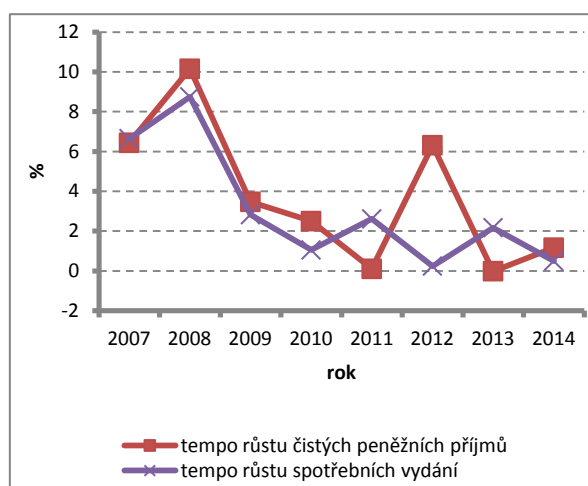
Graf 4.20: Tempo růstu čistých peněžních příjmů a spotřeb. výdajů domácností v obcích
do 1 999 obyvatel **od 2 000 do 9 999 obyvatel**

od 10 000 do 49 999 obyvatel

od 50 000 a více obyvatel

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

4.3.1 Struktura spotřebních výdání

Velikost obce má ale zejména podstatný vliv na strukturu spotřebních výdajů domácností (příloha 20). Ve velkých obcích tvoří nejvýznamnější položku výdaje na **bydlení, vodu, energii a paliva**. Ve velkoměstech tento podíl přesahuje 21 % (viz graf 4.21). Naopak v obcích s počtem obyvatel méně než 2 000 nedosahují ani 19 % a je u těchto domácností až druhou nejvýznamnější položkou. Také ve srovnání s ostatními domácnostmi jejich výdaje za bydlení nevzrostly od roku 2006 tak výrazně. Dokonce od roku 2012 klesají a v současnosti představují necelých 19 000 Kč/osobu, což je o nějakých 2 500 Kč/osobu více než v roce 2006. U zbylých typů domácností můžeme v posledních třech letech mluvit spíše o stagnaci výdajů. Nejvýrazněji tyto výdaje narostly v domácnostech bydlících ve velkých

obcích nad 50 000 obyvatel, a to o celých 9 000 Kč/osobu. V těchto domácnostech jsou tyto náklady o cca 40 % vyšší než v domácnostech bydlících v obcích s nejmenším počtem obyvatel. Na druhou stranu domácnosti bydlící v menších obcích, kde je více rodinných domů, vydají zase za energii bezmála $\frac{3}{4}$ celkových nákladů za bydlení. Což je způsobeno tím, že provoz rodinného domu je nákladnější než bydlení v bytovém domě (Širmer, 2013).

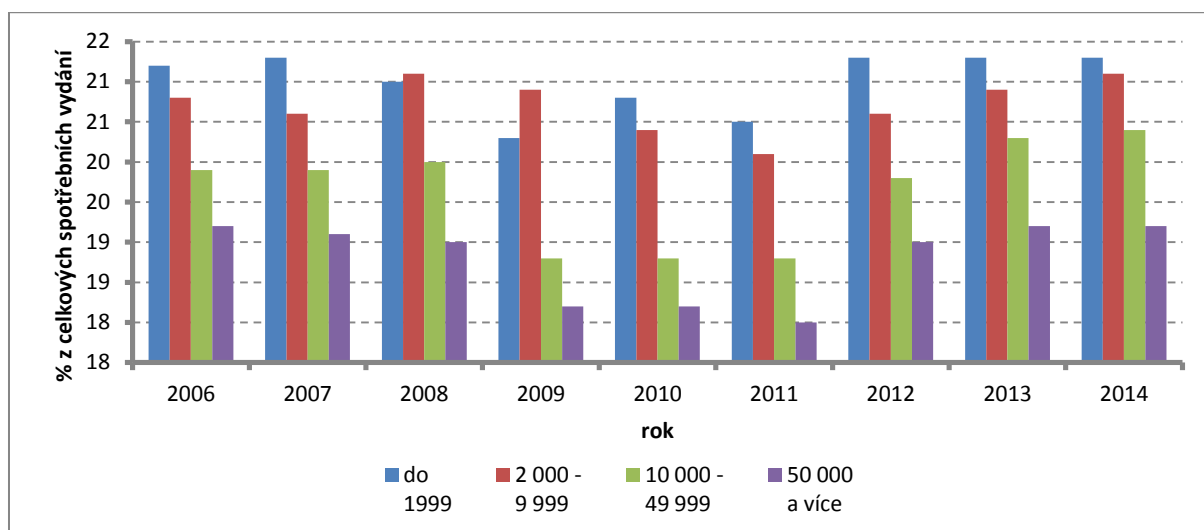
Graf 4.21: Podíl výdajů na bydlení, vodu, energii a paliva

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

V malých obcích představují nejvýznamnější položku vydání za *potraviny a nealkoholické nápoje*. V roce 2014 tvořily tyto výdaje 21,3 %, což bylo o 2,1 p. b. více než u domácnosti bydlících ve velkých městech (graf 4.22). Přitom ale v absolutním vyjádření utratily za potraviny a nealkoholické nápoje za rok zhruba o 2 000 Kč/osobu více domácnosti ve velkých městech (viz příloha 15). Což lze vysvětlit tím, že pro domácnosti žijících v malých obcích je charakteristické vlastní hospodářství. Takže tyto domácnosti nepotřebují některé potraviny nakupovat v takové míře typické pro domácnosti ve velkých městech (Širmer, 2013). V grafu je také očividné, že v krizových letech poklesl podíl výdajů za tyto statky. Domácnosti nešetřily nejen na zbytných potřebách, ale i na těch nezbytných.

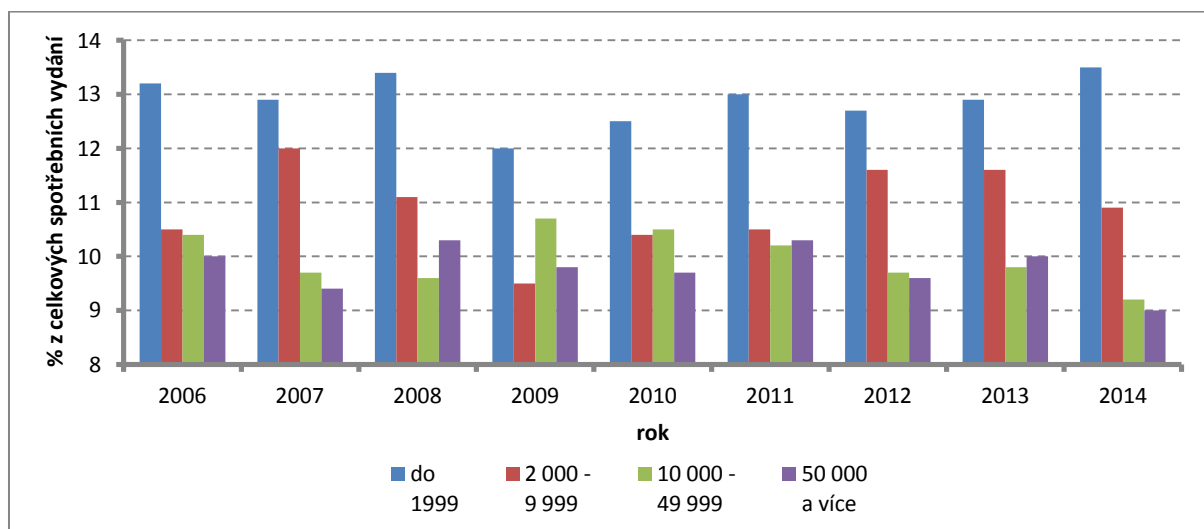
Graf 4.22: Podíl výdajů na potraviny a nealkoholické nápoje

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Opačným příkladem jsou výdaje na **dopravu**. Mnohem významnější podíl těchto výdajů je v malých obcích, kde lidé musí za práci, do škol apod. dojíždět, než u domácností ve velkých městech (graf 4.23). Ty zase více utrácejí za dopravní služby, a to hlavně za hromadnou dopravu (Širmer, 2013). Domácnosti v malých obcích vydávají v absolutních hodnotách za dopravu o cca 9 % více než ve velkých městech a oproti roku 2006 u nich tyto výdaje vzrostly o cca 3 000 Kč/osobu. Ve velkých městech se zvýšily jen o polovinu, a to o cca 1 500 Kč/osobu. V relativních hodnotách se tyto výdaje pohybují ve větších městech kolem 9-10 %, v menších okolo 10-11 % a v těch nejmenších na úrovni 12-13 %.

Graf 4.23: Podíl výdajů na dopravu

Zdroj: vlastní zpracování (ČSÚ, 2015d)

Co se týká dalších skupin spotřebních výdajů, rozdíly ve struktuře podle velikosti obce nejsou už tak významné (Širmer, 2013). Za **alkoholické nápoje, tabák a narkotika** utrácení všechny domácnosti přibližně stejně, a to kolem 3 000 Kč/osobu za rok, což představuje cca 3% podíl v rámci spotřebních výdajů. Tento podíl se od roku 2006 víceméně nezměnil.

U oddílu **odívání a obuv** je patrný menší pokles podílu za tyto položky, který je takřka stejný u všech domácností, a to 4,9 %. V absolutních hodnotách, ale výdaje vzrostly. Menší pokles byl zaznamenán po roce 2009, který byl pravděpodobně zapříčiněn ekonomickou krizí, kdy domácnosti začali omezovat svou spotřebu.

Výdaje za **bytového vybavení, zařízení domácností; opravy** se pohybují ve všech domácnostech kolem 6-7 tisíc Kč/osobu. V průběhu sledovaného období nepatrně vzrostly k 7 000 Kč/osobu a poté klesly opět na 6 000 Kč/osobu u všech sledovaných skupin domácností. Tento pokles byl asi opět ovlivněn ekonomickou krizí. Nyní jsou skoro stejné jako v roce 2006. Toto ale nemusí znamenat, že domácnosti méně nakupují, ale to, že nakupují levněji z důvodu větší konkurence na trhu. Celkově ale podíl spotřebních výdajů na tyto výrobky a služby na rozdíl od roku 2006 poklesl o cca 1,2 p. b.

Kategorie **zdraví** má v porovnání s rokem 2006 nepatrně vyšší zastoupení ve spotřebních výdajích. Její podíl vzrostl o cca 0,6 p. bodu, ke 2,4-2,8 %. Nejméně za zdraví vydají domácnosti bydlící v malých obcích, a to necelé 3 000 Kč/osobu. S rostoucím počtem obyvatel tyto výdaje pomalu rostou a překračují hodnotu 3 000 Kč/osobu. Nižší výdaje u domácností žijících v malých obcích můžeme vysvětlit lepším životním prostředím, jejich stravováním a celkově jejich životním stylem.

Výdaje za **poštu a telekomunikaci** zaujímají u všech typů domácností 4-5 % podíl a od roku 2006 se tyto výdaje nikterak moc nezměnily. V posledních třech letech ale dochází k jejich postupnému snižování, stejně tak i jejich podílu. Největší spotřebu mají domácnosti bydlící v obcích nad 50 000 obyvatel, pohybující se pod necelými 6 000 Kč/osobu, díky vyšším výdajům za telefonické a telefaxové služby.

Podíl výdajů za **rekreaci a kulturu** se pohybuje okolo hodnoty 9-10 %. Největší podíl na těchto výdajích mají domácnosti bydlící ve velkých městech, kde se výdaje za tyto položky pohybují kolem 13 000 Kč/osobu. To můžeme vysvětlit nejen jejich vyššími platy a tudíž většími možnostmi, ale také větší kulturní nabídkou a potřebou „vypadnout“ z rušného města někde do přírody, do klidu. Ve srovnání s rokem 2006 se tyto výdaje ve všech domácnostech zvýšily a nyní se už tolik nemění. V menších obcích se pohybují kolem 10 000 Kč/osobu.

Nejmenší změny jsou vidět v rámci oddílu **vzdělávání**, které nepředstavují ani 1 % ve spotřebních výdajích. Nejvíce vydají za vzdělání domácnosti bydlící v obcích

nad 50 000 obyvatel. Maxima dosáhly v roce 2010, kdy tyto domácnosti značně investovaly do vyššího a vysokoškolského vzdělání. V absolutních hodnotách domácnosti nevydají ani 1 000 Kč/osobu za rok. A ve srovnání s počátečním rokem se tyto výdaje zvýšily jen nepatrně.

Za *stravování a ubytování* utrácely opět nejvíce domácnosti bydlící ve velkých městech. Jejich výdaje v posledním sledovaném roce přesáhly hodnotu 7 000 Kč/osobu. Rozdíly jsou vidět zejména u stravování, za které tyto domácnosti utrácely více než jiné. Méně navštěvovaly školní a závodní jídelny a chodily spíše do různých restauračních zařízení. U ubytování jsou rozdíly mezi jednotlivými domácnostmi minimální. Bez ohledu na místo bydliště tyto výdaje po celé období rostly u všech sledovaných typů domácností. V relativním vyjádření se tyto výdaje pohybují kolem 5 % ve všech domácnostech a oproti počátečnímu roku se skoro vůbec nezměnily.

A poslední oddíl *ostatní zboží a služby* je jedním z oddílů, kde se podíl na těchto výdajích výrazněji zvýšil u všech domácností, a to o cca 2 p. b. A nyní představuje nějakých 12 %. Příčinou vyšších vydání jsou rostoucí výdaje za různá pojištění, zejména výdaje za životní pojištění. Celkově tyto domácnosti utratí za ostatní zboží a služby okolo 14-15 000 Kč/osobu. A ve srovnání s rokem 2006 značně narostly o zhruba 4 500 Kč/osobu. Což představuje po výdajích na výživu, bydlení třetí největší nárůst.

4.4 Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo zhodnotit vývoj a strukturu spotřebních vydání podle ekonomického a prostorového hlediska. V rámci ekonomického pohledu byla spotřeba analyzována podle výše čistého příjmu a podle postavení osoby v čele. Podle prostorového hlediska byla zkoumána spotřeba podle velikosti obce. Bylo zjištěno, že největší rozdíly byly jak u ekonomického, tak u prostorového pohledu u domácností v oddílech bydlení, obživy a dopravy.

U domácností dělených podle výše čistého příjmu byl zjištěn rychlejší růst spotřebních výdajů u 10 % nejbohatších domácností. Největší podíl na růstu spotřebních vydání u obou sledovaných typů domácností, měly výdaje za bydlení, potraviny a nealkoholické nápoje a ostatní zboží a služby. U všech sledovaných typů domácností došlo k poklesu podílu u potraviny a nealkoholických nápojů, alkoholických nápojů a tabáku, odívání a obuv, bytové zařízení, dopravu (u domácností s nejnižším příjmem stagnoval) a u rekreace a kultury. K nárůstu došlo u podílu výdajů za bydlení, zdraví, pošty a telekomunikace, stravování a ubytování, vzdělání (u domácností s nejvyšším příjmem stagnoval) a ostatní zboží a služby.

Největší změny se týkaly oddílů týkající se obživy, bydlení, dopravy, bytového vybavení a ostatních zboží a služeb.

U domácností zkoumaných podle postavení osoby v čele, bylo zjištěno, že nejvyšší spotřební výdaje měly do roku 2005 domácnosti samostatně činných a od roku 2006 domácnosti zaměstnanců. Naopak nejnižší výdaje měly domácnosti nezaměstnaných. V posledních letech také značně stoupla spotřeba domácností důchodců, která v současnosti převyšuje spotřební výdaje domácností samostatně činných. Co se týká struktury spotřebních výdajů, tak největší změny se týkaly největších oddílů, a to bydlení, potraviny a nealkoholické nápoje a dopravy. Celkově se struktura spotřebních vydání od roku 1993 změnila tak, že u všech typů domácností poklesl podíl za obživu, alkoholické nápoje a tabák (stagnace u domácností nezaměstnaných), odívání a obuv, bytové vybavení a zařízení a rekreaci kulturu (nárůst u domácností důchodců). Na druhé straně narostl podíl za bydlení, zdraví (pokles u domácností nezaměstnaných), dopravu (pokles u domácností samostatně činných) pošty a telekomunikace (pokles u domácností nezaměstnaných), stravování a ubytování (pokles u domácností nezaměstnaných) a ostatní zboží a služby. Podíl výdajů za vzdělávání se u všech sledovaných skupin víceméně vůbec nezměnil.

Z analýzy domácností podle velikosti obce vyplynulo, že mezi domácnostmi žijící v malých obcích a v těch velkých jsou docela značné rozdíly. V domácnostech bydlících v malých obcích byly zaznamenány daleko nižší spotřební výdaje. Nejvyšší byly vysledovány u domácností bydlících v největších městech. U všech sledovaných domácností v průběhu sledovaného období spotřební výdaje rostly s výjimkou domácností bydlících v obcích od 10 000 do 49 999 obyvatel, kde od roku 2009 došlo k menší stagnaci. Od roku 2006 v rámci struktury spotřebních výdajů u všech domácností došlo ke snížení podílu za odívání a obuv, bytové vybavení, pošty a telekomunikace, rekreace a kultura a ke zvýšení podílu za zdraví, stravování a ubytování, ostatní zboží a služby. Podíl výdajů za potraviny a nealkoholické nápoje, alkoholické nápoje a tabák a vzdělávání se víceméně vůbec nezměnil. A podíl výdajů za bydlení u domácností bydlících v obcích do 9 999 obyvatel poklesl a v ostatních obcích vzrostl a naopak podíl výdajů za dopravu poklesl u domácností z obcí nad 10 000 obyvatel, u zbylých domácností se téměř nezměnil.

5 Závěr

Spotřební výdaje domácností značně přispívají k celkovému výkonu ekonomiky a jsou nejstabilnější složkou ekonomického růstu.

Cílem této práce bylo vyhodnotit vývoj a strukturu spotřebních vydání českých domácností, a to z prostorového a především ekonomického pohledu.

V teoretické části byly objasněny základní pojmy související s tématem diplomové práce, metodika a zdroje dat. Pozornost zde byla věnována zejména domácnostem, spotřebě její klasifikaci a výběrovému šetření, ze kterého byla čerpána data, a to Statistice rodinných účtů.

Empirická část se zabývala vývojem objemu a struktury výdajů na konečnou spotřebu domácností v letech 1995 - 2014. Byly zde rozebrány a zkoumány jednotlivé výdajové skupiny spotřeby domácností a byl zde také nastíněn vývoj spotřebních vydání podle jejich trvanlivosti.

Z analýzy vyplynulo, že výdaje na konečnou spotřebu domácností mají rostoucí charakter. Pouze v letech 1998, 2012 a 2013 došlo k mírnému poklesu. V roce 1998 to bylo z důvodu restrikcí v období měnové krize, vyšším cenám a nejnižšímu přírůstku mezd. A v letech 2012 a 2013 byla příčina v rostoucích cenách statků a služeb nezbytné potřeby, v omezování spotřeby a ve špatné situaci na trhu práce. Nejvyššího nárůstu spotřeby domácností bylo dosaženo v roce 1996 a 2003, a to zejména díky nízkým úrokovým sazbám a inflaci, rychlému růstu mezd a v roce 1996 potřebou domácností obnovit předměty dlouhodobé spotřeby.

Struktura spotřebních vydání se od roku 1995 poměrně změnila. Největší změny se týkaly výdajů za potraviny a nealkoholické nápoje a za bydlení, vodu, energii a paliva. V domácnostech se v letech 1995 až 2014 průběžně zmenšoval podíl spotřebních vydání na *potraviny a nealkoholické nápoje*, a to z 18,7 % na 16,2 %. Ve stejném období byl zase vysledován opačný trend u podílu výdajů za *bydlení*, z původních 20 % na současných 26,5 %, což bylo způsobeno především růstem nákladů na bydlení a na energii, vodu a plyn. Jelikož se domácnosti bez těchto komodit jen stěží obejdou, budou tyto dvě skupiny nejspíš i v budoucnu tvořit objemově největší složky spotřebních vydání domácností. Na změně struktury spotřebních vydání se projevil rovněž trend rozvoje telekomunikačních služeb v rámci výdajů za *pošty a telekomunikace*. Svého maxima dosáhl v roce 2006, od tohoto roku mírně poklesl a nyní činí 2,9 %, což je o necelý 1 p. b. více než v počátečním roce. Co se týče dalších výdajových skupin, tak podíl výdajů za *dopravu*, se od roku 1995 víceméně vůbec nezměnil. Stejně tak je na tom oddíl *vzdělávání*, jehož výdaje patří k těm nejnižším, protože je

financován převážně státem. Nepatrně posílil podíl výdajů za *zdraví*, a to především z důvodu zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví. Dále vzrostl podíl spotřebních výdajů také u vydání za *stravování a ubytování*, díky častějším návštěvám různých stravovacích zařízení a za *ostatní zboží a služby*, vzhledem k rostoucímu zájmu o různá pojištění. Pozitivním zjištěním je, že se snížil podíl výdajů za *alkoholické nápoje, tabák a narkotika* z 10 % na 8,2 %. Pokles byl zaznamenán také u podílu výdajů za *oblečení a obuv*, a to zejména díky poklesu cen z důvodu velké konkurence na trhu a větší tendenci lidí nakupovat ve slevách. Menší úbytek se týkal také oddílu *bytového vybavení, zařízení a běžné údržby domácnosti*. Poslední sledovaná skupina – *rekreace a kultura* – byla do roku 2010 třetí objemově největší složkou spotřebních vydání domácností. Od roku 2011 představuje třetí největší skupinu výdaje za *dopravu*. Podíl obou těchto skupin je něco málo přes 9 %.

U výdajů na konečnou spotřebu domácností podle trvanlivosti nejdynamičtěji rostly výdaje za služby a předměty krátkodobé spotřeby. Co se týká množství spotřebovávaného zboží, tak největší změny nastaly u předmětů dlouhodobé spotřeby. Jejich objem vzrostl, protože domácnosti začaly více nakupovat různá elektronická zařízení, která ještě nedávno nebyla tak běžná.

V praktické (hlavní) části práce byla provedena analýza (za použití dostupných časových řad) vývoje objemu a struktury výdajů na konečnou spotřebu domácností z hlediska různých typů domácností. Z ekonomického pohledu byla zkoumána spotřeba domácností podle výše čistého příjmu a podle postavení osoby v čele. A z prostorového pohledu byla spotřeba domácností analyzována podle místa bydliště, konkrétně podle velikosti obce, ve které bydlí.

Na základě prvního dělení domácností, a to ***podle výše čistého příjmu***, byl při analýze objemu spotřeby zaznamenán rychlejší růst spotřebních výdajů u 10 % nejbohatších domácností, které vzrostly o 141 333 Kč/osobu ve srovnání s rokem 1993. U domácností s nejnižším příjmem činil tento nárůst jen 49 956 Kč/osobu. Tento vývoj můžeme odůvodnit vyšší dynamikou růstu čistých peněžních příjmů u nejbohatších domácností. Tempu růstu spotřebních vydání průměrné domácnosti, ale spíše odpovídá dynamika spotřeby nejchudších domácností. Největší podíl na růstu spotřebních vydání u obou sledovaných typů domácností, měly výdaje za bydlení, potraviny a nealkoholické nápoje a ostatní zboží a služby. Struktura spotřebních výdajů ve srovnání s rokem 1993 změnila takto:

- u všech sledovaných typů domácností došlo k poklesu podílu u potravin a nealkoholických nápojů, alkoholických nápojů a tabáku, odívání a obuvi, bytového zařízení a vybavení domácností, dopravy (u domácností s nejnižším příjmem podíl stagnoval) a u rekreace a kultury,

- naopak k nárůstu došlo u podílu výdajů za bydlení, zdraví, pošty a telekomunikace, stravování a ubytování, vzdělání (u domácností s nejvyšším příjmem stagnoval) a ostatní zboží a služby.

Jelikož ale Statistika rodinných účtů u jednotlivých typů domácností nesleduje spotřební výdaje také podle objemových indexů, tak nebylo možné jednoznačně říci, zda konkrétní změny v objemu a ve struktuře spotřebních vydání byly způsobeny změnami cen nebo změnami preferencí domácností. To platí i u všech zkoumaných typů domácností.

U domácností zkoumaných *podle postavení osoby v čele* bylo zjištěno, že nejvyšší spotřební výdaje měly do roku 2005 domácnosti samostatně činných a od roku 2006 domácnosti zaměstnanců. Naopak nejnižší spotřební vydání měly od roku 2006, kdy se začala sledovat také spotřeba nezaměstnaných, domácnosti nezaměstnaných, a to zejména díky daleko nižším průměrným příjmům na osobu. V posledních letech také značně stoupla spotřeba domácností důchodců, která v současnosti převyšuje spotřební výdaje domácností samostatně činných. Domácnosti důchodců jsou jediným typem domácností, kde spotřební výdaje po celé období rostly, a to i v krizových letech, díky rostoucímu počtu jednočlenných domácností důchodců. Co se týká struktury spotřebních výdajů, tak nejvýraznější změny se týkaly největších oddílů, a to bydlení, potravin a nealkoholické nápoje a dopravy. Celkově se struktura spotřebních vydání od roku 1993 u všech zmiňovaných typů domácností změnila následovně:

- u všech typů domácností poklesl podíl výdajů za obživu, alkoholické nápoje a tabák (stagnace u domácností nezaměstnaných), odívání a obuv, bytové vybavení a zařízení domácností a také za rekreaci a kulturu (nárůst u domácností důchodců),
- na druhé straně narostl podíl výdajů za bydlení, zdraví (pokles u domácností nezaměstnaných), dopravu (pokles u domácností samostatně činných) pošty a telekomunikace (pokles u domácností nezaměstnaných), stravování a ubytování (pokles u domácností nezaměstnaných) a za ostatní zboží a služby,
- podíl výdajů za vzdělávání se u všech sledovaných skupin víceméně vůbec nezměnil.

Z analýzy domácností *podle velikosti obce* vyplynulo, že mezi domácnostmi žijící v malých a ve velkých obcích jsou docela značné rozdíly. V průběhu sledovaného období byly zaznamenány v domácnostech bydlících v malých obcích daleko nižší spotřební výdaje než v těch největších obcích. U všech sledovaných domácností v průběhu sledovaného období spotřební výdaje rostly, s výjimkou domácností bydlících v obcích od 10 000 do 49 999 obyvatel, kde od roku 2009 došlo k menší stagnaci. Důvodem byl pokles čistých peněžních

příjmů v letech 2011 a 2013 a vyšší nárůst nespotebenních vydání a úspor v ostatních letech. Také v rámci tohoto dělení měly na růstu spotřebních vydání největší podíl výdaje za potraviny a nealkoholické nápoje, bydlení a za ostatní zboží služby. Z důvodu kratší časové řady, došlo od roku 2006 v rámci struktury spotřebních výdajů, k těmto změnám:

- u všech domácností došlo ke snížení podílu za odívání a obuv, bytové vybavení, pošty a telekomunikace, rekreace a kultura
- ke zvýšení podílu za zdraví, stravování a ubytování, ostatní zboží a služby,
- podíl výdajů za potraviny a nealkoholické nápoje, vzdělání a alkoholické nápoje a tabák se víceméně vůbec nezměnil,
- podíl výdajů za bydlení u domácností bydlících v obcích do 9 999 obyvatel poklesl a v ostatních obcích vzrostl a
- naopak podíl výdajů za dopravu poklesl u domácností z obcí nad 10 000 obyvatel a u zbylých domácností se téměř nezměnil.

Celkově analýza ukázala, že u všech zmiňovaných typů domácností měly největší vliv na celkový vývoj spotřebních výdajů, výdaje za potraviny a nealkoholické nápoje, bydlení a ostatní zboží a služby.

Je důležité také podotknout, že výrazné rozdíly jak v objemu, tak ve struktuře mezi jednotlivými domácnostmi byly ovlivněny několika faktory zejména: rozdílnou výší průměrného čistého příjmu na osobu, počtem členů domácností, potřebou anebo také jejich možnostmi.

U všech sledovaných typů domácností, zejména u těch bohatších, byla potvrzena hypotéza, že s rostoucím příjmem domácnosti vynakládají čím díl tím menší část výdajů na spotřebu ve prospěch nespotebenních (investičních) výdajů a úspor. V počátečních letech vydávaly téměř celý svůj příjem na spotřebu a téměř nespořily, až později s vyššími příjmy začaly více vydávat i za nespotebenní statky a služby a spořit. To jistě vypovídá také o rostoucí životní úrovni domácností, resp. obyvatel.

U všech typů domácností ale nebylo možné jednoznačně říct, že s růstem čistých peněžních příjmů rostou spotřební výdaje domácností pomaleji. Např. u domácnosti s nejnižšími příjmy a u průměrné domácnosti. Což ale můžeme vysvětlit jejich daleko nižším tempem růstu čistých peněžních příjmů.

Závěrem bych dodala, že jelikož výdaje na konečnou spotřebu tvoří zhruba 70 % celkového hrubého domácího produktu a její největší složkou jsou právě spotřební výdaje domácností, tak je pro stát velice důležité sledovat jak se vyvíjí její objem a struktura,

protože jakákoliv změna spotřebního chování domácností má významný vliv na ekonomický růst země. Spotřeba domácností by neměla být sledována pouze z celkového pohledu, ale především podle různých hledisek, např. podle výše čistého příjmu, sociálního postavení, místa bydliště, počtu vyživovaných dětí apod. Protože jenom podrobnější analýza může ukázat, u kterých typů domácností došlo k výrazným změnám ve spotřebních vydáních, které pak následně negativně (pozitivně) ovlivnily daný vývoj. A to může pomoci státu se rozhodnout, na jaké skupiny domácností by se měl zaměřit, aby zvýšil jejich spotřebu a podpořil tím i celkový růst spotřebních vydání domácností a rovněž hrubého domácího produktu.

Seznam použité literatury

Knižní publikace

ARTL, J., J. ČUTKOVÁ a Š. RADKOVSKÝ. *Analýza spotřební funkce v podmínkách ČR*. Praha: ČNB, 2001, 63 s.

ATKINSON, Antony Barnes and Eric MARLIER. *Income and living conditions in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2010. ISBN 978-92-79-16351-7.

DUFFKOVÁ, J., L. URBAN a J. DUBSKÝ. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o. 2008, 237 s. ISBN 978-80-7380-123-6.

FUCHS, Kamil a Pavel TULEJA. *Základy ekonomie*. Praha: Ekopress, 2003, 347 s. ISBN 80-86119-74-2.

HELÍSEK, Mojmír. *Makroekonomie*. Slaný: Melandrium, 2002, 326 s. ISBN 80-86175-25-1.

HOLMAN, Robert. *Základy ekonomie: pro studenty vyšších odborných škol a neekonomických fakult VŠ*. Praha: C. H. Beck, 2000, 360 s. ISBN 80-7179-434-1.

HRONOVÁ, Stanislava, et al. *Úvod do sociálněhospodářské statistiky*. Praha: VŠE, 2000, 145 s. ISBN 80-245-0006-X.

JAHODA, Robert a Pavel KOFROŇ. *Domácnosti a sociální dávky v letech 2000 až 2005 (analýza dostupných dat)*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007, 184 s. ISBN 978-80-87007-69-3.

JUREČKA, Václav a Ivana JÁNOŠÍKOVÁ, et al., *Makroekonomie: základní kurs*. Ostrava: Vysoká škola báňská-Technická univerzita, 2009, 298 s. ISBN 80-248-0530-6.

KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. 272 s. ISBN 978-80-247-2456-0.

KUŠKOVÁ, P., A. MARKOVÁ a K. NAJMANOVÁ. *Češi ve spotřebitelském ráji (!?)*. Praha: Artedit, s.r.o., 2009, 56 s. ISBN 978-80-85087-70-3.

MACÁKOVÁ, Libuše. *Mikroekonomie: základní kurs*. Slaný: Melandrium, 2003, 275 s. ISBN 80-861-7538-3.

SAMUELSON, P., A. M. GREGOR a W. D. NORDHAUS. *Ekonomie: 19. vydání*. Praha: NS Svoboda, 2013. ISBN 978-80-205-0629-0.

ŠOTKOVSKÝ, Ivan. *Demografie: Teorie a praxe v regionálních souvislostech*. Ostrava: VŠB-TUO, 2013. 224 s. ISBN 978-80-248-3158-9.

TICHÁ, Michaela. *Česká ekonomika na prahu 21. století v kontextu společenského vývoje*. Ostrava: VŠB-TUO, 2015. 240 s. ISBN 978-80-248-3821-2.

TUČEK, Milan, et al. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 428 s. ISBN 80-86429-22-9.

ZAJÍČKOVÁ, D., J. VLACH a S. SEVEROVÁ. *Struktura spotřeby domácností zaměstnanců a důchodců v letech 2004-2008, sociálně-ekonomické souvislosti na začátku 21. století*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010. 84 s. ISBN 978-80-7416-082-0.

Elektronické dokumenty a ostatní

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Vývoj příjmů a vydání domácností podle výsledků statistiky RÚ* [online]. ČSÚ, 2005 [cit. 24. 3. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20536642/301105k.pdf/f1f5a2a8-efe0-499a-8cde-eb14c65209f7?version=1.0>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Změny v sektoru domácností ČR – úspory a zadluženost v období 1995 až 2005* [online]. ČSÚ, 2006 [cit. 24. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.kvary.czso.cz/csu/2005ediciplan.nsf/p/1533-05>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Příručka k cenovým a objemovým ukazatelům v národních účtech* [online]. ČSÚ, 2008 [cit. 20. 6. 2015]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/nufile/Cenove_a_objemove_ukazatele_NU.pdf.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Statistika národních účtů* [online]. ČSÚ, 2009 [cit. 25. 1. 2016]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rodinne_ucty.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Finanční ukazatele v oblasti soukromého školství*. [online]. ČSÚ, 2010a [cit. 29. 6. 2015]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534652/w-3316-11a2.pdf/8506cb8e-11c0-4d6c-b4e9-00b81a529e02?version=1.0>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Deník zpravodajské domácnosti* [online]. ČSÚ, 2010b [cit. 15. 2. 2016]. Dostupné z: http://archiv.soc.cas.cz/sites/default/files/sru_2011_denik.pdf.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *REVIZE: Imputované nájemné* [online]. ČSÚ, 2011 [cit. 20. 6. 2015]. Dostupné z: https://apl.czso.cz/nufile/MLR_imput_najem.pdf.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Statistika rodinných účtů: domácnost podle postavení osoby v čele: složení domácností, přehled příjmů a vydání* [online]. ČSÚ, 2012 [cit. 23. 3. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534652/w-3316-11a2.pdf/8506cb8e-11c0-4d6c-b4e9-00b81a529e02?version=1.0>.

2016]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20561561/30011211.pdf/4b26d0d1-946d-49dc-a619-4900093d9b4a?version=1.0>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Domácnosti v ČR: příjmy, spotřeba, úspory a dluhy v letech 1993 až 2012* [online]. ČSÚ, 2013a [cit. 27. 6. 2015]. Dostupné z:

<http://www.socr.cz/file/2115/analyza-csu-domacnosti-v-cr---prijmy--spotreba--uspory-a-dluhy-1993-2012.pdf>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Domácnosti v bytech podle počtu členů a typu domácnosti* [online]. ČSÚ, 2013b [cit. 3. 3. 2016]. Dostupné z:

https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&evo=&str=&pvo=OTCR123&pvoch=&udIdent=&zo=N&vyhltext=&verze=-1&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&pvokc=&katalog=30739&z=T.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Sčítání lidu, domů a bytů – Metodické vysvětlivky* [online]. ČSÚ, 2013c [cit. 3. 3. 2016]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20534094/32413613m.pdf/5293b0cc-2559-4cdd-b8fc-82b0646948a4?version=1.0>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Klasifikace individuální spotřeby (CZ-COICOP): Metodická část*. [online]. ČSÚ, 2014a [cit. 29. 4. 2015]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_individualni_spotreby_-cz_coicop-.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Klasifikace individuální spotřeby (CZ-COICOP): Systematická část*. [online]. ČSÚ, 2014b [cit. 29. 4. 2015]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_individualni_spotreby_-cz_coicop-.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Časové řady výdajů na konečnou spotřebu domácností* [online]. ČSÚ, 2015a [cit. 20. 6. 2015]. Dostupné z:

http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocnkavyber.spotr_dom.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Příjmy a životní podmínky domácností – 2014 – Metodické vysvětlivky* [online]. ČSÚ, 2015b [cit. 19. 1. 2016]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-2014>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Statistika rodinných účtů - Metodika* [online]. ČSÚ, 2015c [cit. 4. 2. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-rodinnych-uctu-metodika>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Archiv vybraných publikací – Příjmy, výdaje a životní podmínky domácností* [online]. ČSÚ, 2015d [cit. 11. 2. 2016]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/csu/czso/archiv-vybranych-publikaci-prijmy-vydaje-a-zivotni-podminky->

domácnosti.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Vydání a spotřeba domácností Statistiky rodinných účtů* [online]. ČSÚ, 2015e [cit. 2. 3. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/30851690/16001815.pdf/e30de1c5-c501-482e-be9f-0faacbb47f72?version=1.0>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: *Vydání a spotřeba domácností Statistiky rodinných účtů – doplňující třídění – metodické vysvětlivky* [online]. ČSÚ, 2015f [cit. 2. 3. 2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20561775/16001915m.pdf/d18dfb24-7817-48e2-a94c-e8fec15c801e?version=1.0>.

DUFFKOVÁ, Jana. Životní způsob/životní styl a jeho variantnost. In: FAZIK a A., MATĚJŮ, M., eds. *Aktuální problémy životního stylu. Sborník referátů a příspěvků ze semináře sekce sociologie integrálního zkoumání člověka a sekce sociologie kultury a volného času*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost při AV ČR, 2005, s. 79-90.

EVROPSKÝ SYSTÉM ÚČTŮ. *Evropský systém účtů: ESA 1995* [online]. EUROSTAT, 1995 [cit. 1. 5. 2015]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/nufile/ESA95_cz.pdf.

EVROPSKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *EUROSTAT: Final consumption expenditure of households, by consumption purpose* [online]. EUROSTAT, 2015 [cit. 29. 6. 2015]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdpc520&language=en>.

KALNICKÁ, Vladimíra. Rekordní účet domácností za zdraví. *Statistika&My* [online]. 2014, roč. 4, č. 5 [cit. 2016-04-07]. ISSN 1804-7149. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/05/rekordni-ucet-domacnosti-za-zdravi/>.

KAMENICKÝ, Jiří. *Spotřeba domácností má významný sociální rozměr* [online]. ČSÚ, 2012 [cit. 30. 1. 2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20555411/1804120610_14.pdf/0fc2521a-121b-4cb6-a341-30579f827e0a?version=1.0.

KOUKALOVÁ, Lucie. *Výdaje českých domácností spojené s bydlením*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta ekonomicko-správní, Katedra veřejné ekonomie.

MLÁDEK, Tomáš. *Analýzy ČSÚ* [online]. ČSÚ, 2012 [cit. 1. 7. 2015]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/c110112analyza12.doc>.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *MPSV: Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice v letech 1993-2012* [online]. MPSV, 2013 [cit. 22. 3. 2016].

Dostupné z:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/16009/MPSV_Vyvoj_vybranych_ukazatelů_Cjv2.pdf.

NAKONEČNÝ, Milan. Životní styl jako psychologický koncept. In: FAZIK a A., MATĚJŮ, M., eds. *Aktuální problémy životního stylu. Sborník referátů a příspěvků ze semináře sekce sociologie integrálního zkoumání člověka a sekce sociologie kultury a volného času*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost při AV ČR, 2005, s. 19-25.

PALONCYOVÁ, Jana. *Domácnosti a rodiny podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů*. [online]. VÚPSV Praha, 2004 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_147.pdf.

PAUL, Miroslav. *Analýza vývoje objemu a struktury výdajů na konečnou spotřebu v České republice*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, Katedra matematické metody v ekonomii

PEŠL, Dmitrij. *Analýza příjmů a výdajů domácností v ČR*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, Katedra matematické metody v ekonomii

ŠIRMER, Pavel. Vydání venkovských a městských domácností. *Statistika&My* [online]. 2013, roč. 3, č. 8 [cit. 2016-02-12]. ISSN 1804-7149. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/05/vydani-venkovskych-a-mestskych-domacnosti/>.

Seznam zkratek

COICOP	Klasifikace individuální spotřeby podle účelu (<i>Classification of Individual Consumption by Purpose</i>)
ČSÚ	Český statistický úřad
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
DPH	daň z přidané hodnoty
DS	dlouhodobá spotřeba
EA	ekonomicky aktivní
ECHP	Panel domácností Evropského společenství (<i>European Community Household Pannel</i>)
EU	Evropská unie
EU-SILC	Evropská unie – statistika příjmů a životních podmínek (<i>European Union – Statistics on Income and Living Conditions</i>)
EUROSTAT	Evropský statistický úřad
FISIM	Finanční zprostředkovatelské služby nepřímo měřené (<i>Financial Intermediation Services Indirectly Measured</i>)
HDP	Hrubý domácí produkt
KS	krátkodobá spotřeba
p. b.	procentní bod
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NT	netrvanlivé
NUTS2	Nomenklatura územních statistických jednotek – regiony soudržnosti
S	služby
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SRÚ	Statistika rodinných účtů
SS	střednědobá spotřeba
ST	střednětrvalinvé
T	trvanlivé

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních přestavení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní podobě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

Bc. Veronika Pecková

Seznam příloh

Příloha 1	Klasifikace individuální spotřeby podle účelu (COICOP)
Příloha 2	Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle účelu v mil. Kč (v cenách roku 2010)
Příloha 3	Výdaje na konečnou spotřebu domácností ve stálých cenách a jejich meziroční změna
Příloha 4	Struktura spotřebních vydání domácností v % na obyvatele
Příloha 5	Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle účelu v domácím pojetí v % (objemové indexy, v cenách roku 2010)
Příloha 6	Výdaje na konečnou spotřebu domácností podle trvanlivosti v mld. Kč (v cenách roku 2010)
Příloha 7	Průměrné roční spotřební výdaje podle výše čistého příjmu v Kč/osobu
Příloha 8	Vývoj příjmů, výdajů a úspor domácností podle výše čistého příjmu v Kč/osobu za rok
Příloha 9	Tempo růstu příjmů, výdajů a úspor domácností podle výše čistého příjmu v %
Příloha 10	Struktura spotřebních vydání podle výše čistého příjmu v %
Příloha 11	Průměrné roční spotřební výdaje podle postavení osoby v čele v Kč/osobu
Příloha 12	Vývoj příjmů, výdajů a úspor domácností podle postavení osoby v čele v Kč/osobu za rok
Příloha 13	Tempo růstu příjmů, výdajů a úspor domácností podle postavení osoby v čele v %
Příloha 14	Grafické zobrazení vývoje příjmů, výdajů a úspor domácností podle postavení osoby v čele v Kč/osobu za rok
Příloha 15	Struktura spotřebních vydání podle postavení osoby v čele v %
Příloha 16	Průměrné roční spotřební výdaje podle velikosti obce v Kč/osobu
Příloha 17	Vývoj příjmů, výdajů a úspor domácností podle velikosti obce v Kč/osobu za rok
Příloha 18	Grafické zobrazení vývoje příjmů, výdajů a úspor domácností podle velikosti obce v Kč/osobu za rok
Příloha 19	Tempo růstu příjmů, výdajů a úspor domácností podle velikosti obce v %
Příloha 20	Struktura spotřebních vydání podle velikosti obce v %

